

Elmeri Hanninen

YRITTÄJÄ JA SOSIAALISET HENKILÖRISKIT

Yrittäjien näkemykset eläkejärjestelmästä ja
varautuminen sosiaalisilta henkilöriskeiltä

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2020

Tiivistelmä

Hanninen, Elmeri: Yrittäjä ja sosiaaliset henkilöriskit - Yrittäjien näkemykset eläkejärjestelmästä ja varautuminen sosiaalisilta henkilöriskeiltä

Tutkielman ohjaaja: Lasse Koskinen

Pro gradu –tutkielma

Tampereen yliopisto

Kauppätieteiden tutkinto-ohjelma, vakuuttamisen ja riskienhallinnan opintosuunta

Tammikuu 2020

Yrittäjät ovat Suomessa poikkeuksellisessa asemassa. Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomalli perustuu yhteiskunnan vahvaan väliintuloon sosiaalisilta henkilöriskeiltä suojautumisessa. Suomessa yrittäjällä on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa itse sosiaalivakuutusmaksuihinsa ja täten etuuksien suuruuteen. Suomessa on noin 200 000 yrittäjää, joten poikkeuksellinen tilanne koskee merkittävää osaa työikäisestä väestöstä.

Yksilön keskeiset sosiaaliset henkilöriskit ovat: vanhuus/pitkäikäisyys, työkyvyttömyys, kuolema, työttömyys, sairastuminen sekä vanhemmuus. Yrittäjien oma päätösvalta turvan tasossa on johtanut tilanteeseen, jossa yrittäjät alivakuuttavat itsensä lakisääteisen sosiaalivakuutusjärjestelmän kautta. Tämän seurauksena yrittäjien lakisääteinen varautuminen jää matalalle tasolle. Sosiaalisilta henkilöriskeiltä voi varautua myös vapaaehtoisilla henkilövakuutuksilla sekä muulla varautumisella. Yrittäjä ei kuitenkaan pysty täysin korvaamaan sosiaalivakuutuksen tuomaa turvaa vapaaehtoisella varautumisella.

Tutkielmassa selvitetään, miten yrittäjät varautuvat sosiaalisilta henkilöriskeiltä. Varautuminen voidaan jaotella lakisääteiseen sekä vapaaehtoiseen varautumiseen. Tutkielmassa selvitetään yrittäjien varautumien taso näillä molemmilla keinoilla. Tutkielman toinen tavoite on selvittää yrittäjien yleisiä näkemyksiä eläkejärjestelmästä sekä yrittäjien työtulon alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä. Aineistona tutkimuksessa käytetään kahta laajaa sekundääriaineistoa, jotka perustuvat Suomen Yrittäjien jäsenilleen tekemiin kyselyihin yrittäjien sosiaaliturvasta sekä eläkejärjestelmästä. Yrittäjien varautumista ja työtulon alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä tutkitaan kvantitatiivisilla tutkimusmenetelmillä. Yrittäjien näkemyksiä eläkejärjestelmästä tutkitaan temaattisen analyysin avulla teoriaohjaavasti.

Tutkielmassa voidaan todeta yrittäjien varautuvan melko laajasti sosiaalisten henkilöriskien varalle sosiaalivakuutusjärjestelmän lisäksi. Vaikka työtulon alimitoittaminen on yleistä, ovat yrittäjät varautuneet myös muilla keinoilla sosiaalisten henkilöriskien varalle. Yrittäjien näkemykset eläkejärjestelmästä ovat melko negatiiviset. Näkemyksiä voidaan kuvailla kolmella teemalla: epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan, tiedonpuute ja yrittäjän tilanteen parempi huomioiminen. Näistä eniten painottuu yrittäjien epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan. Työtulon alimitoittamiseen vaikuttaa yrittäjien epäluottamus ja tiedonpuute eläkejärjestelmää kohtaan. Sen sijaan vakuutuksenantajalla ei näyttäisi olevan suurta vaikutusta työtulon alimitoittamiseen.

Avainsanat: alivakuuttaminen, eläke, eläkevakuutus, henkilöriski, henkilövakuutus, sosiaalinen riski, sosiaalivakuutus, työtulo, vapaaehtoinen henkilövakuutus, YEL-vakuutus, yrittäjä

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto.....	1
1.1 Aihealueen esittely	1
1.2 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset.....	2
1.3 Tutkielman rajaukset	3
1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineistot	4
1.5 Aikaisemmat tutkimukset.....	6
1.6 Teoreettinen viitekehys	8
1.7 Tutkielman rakenne.....	9
2 Sosiaaliset henkilöriskit	11
2.1 Keskeiset sosiaaliset henkilöriskit.....	11
2.1.1 Vanhuus.....	12
2.1.2 Työkyvyttömyys.....	14
2.1.3 Sairastuminen ja vanhemmuus.....	15
2.1.4 Kuolema	16
2.1.5 Työttömyys.....	16
2.2 Hyvinvointivaltio ja perustelut sosiaalivakuuttamiselle	17
2.2.1 Yksilön tekemät päätökset	19
2.2.2 Markkinoiden epäonnistuminen	20
2.3 Vapaaehtoinen henkilövakuuttaminen sosiaalivakuuttamisen tukena	22
3 Yrittäjän sosiaalivakuutusjärjestelmä Suomessa.....	24
3.1 Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmä.....	24
3.2 Yrittäjä Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmässä.....	26
3.2.1 Vakuutusvelvollinen yrittäjä	26
3.2.2 Yrittäjän työtulo	27
3.2.3 YEL-maksujen joustot.....	29
3.3 Eläkejärjestelmä	30
3.3.1 Eläkejärjestelmän yleiset periaatteet	31
3.3.2 Vakuutusmaksut ja eläkkeen karttuminen.....	32
3.3.3 Kansaneläke ja takuueläke	34
3.3.4 Vanhuuseläke	35
3.3.5 Työkyvyttömyyseläke	36
3.3.6 Perhe-eläke	38
3.4 Työttömyysvakuutus	40
3.5 Sairausvakuutus.....	43
3.6 Työtapaturma- ja ryhmähenkivakuutus.....	44
3.7 Vapaaehtoinen henkilövakuuttaminen Suomessa	47

3.7.1 Vakuutussäästäminen ja eläkevakuutus	47
3.7.2 Muut vapaaehtoiset henkilövakuutukset	49
4 Yrittäjien sosiaalivakuutusturvan taso ja siihen vaikuttavia tekijöitä	52
4.1 Aineiston analysointi.....	52
4.2 Yrittäjien henkilövakuutusturvan taso	53
4.2.1 Sosiaalivakuutusturva.....	54
4.2.2 Vapaaehtoiset henkilövakuutukset.....	57
4.2.3 Muu varautuminen	61
4.3 Työtulon alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä.....	64
4.3.1 Yrittäjien luottamus sosiaalivakuutusjärjestelmään	64
4.3.2 Yrittäjän tietämys ja tiedon saanti sosiaaliturvajärjestelmästä.....	68
4.3.3 Vakuutuksen tarjoajan vaikutus yrittäjän työtulon tasoon	72
4.3.4 Yrittäjien perustelut alivakuuttamiselle	74
5 Yrittäjien näkemykset eläkejärjestelmästä	77
5.1 Aineiston analysointi.....	77
5.2 Aineiston luokittelu ja teemoittelu	79
5.3 Epäluottamus eläkejärjestelmään	81
5.3.1 Liian kallis ja rahoille ei saa vastinetta	82
5.3.2 Epätasa-arvoinen järjestelmä.....	83
5.3.3 Luvatus eläkkeen saaminen ja luottamus työeläkeyhtiöihin.....	84
5.4 Tietämys eläkejärjestelmästä.....	85
5.5 Yrittäjän tilanteen huomioiminen.....	87
5.5.1 Yrittäjän oman vastuun lisääminen ja maksujen määräytymistapa	88
5.5.2 Pienituloiset yrittäjät ja maksujen joustot	89
6 Johtopäätökset ja yhteenveto	92
6.1 Yrittäjien varautuminen ja työtulon alimitoittaminen	92
6.1.1 Yrittäjien varautuminen sosiaalisilta henkilöriskeiltä	92
6.1.2 Työtulon alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä.....	96
6.2 Yrittäjien yleiset näkemykset eläkejärjestelmästä.....	98
6.3 Tutkimuksen arviointi	100

Lähdeluettelo

Liite 1: Aineisto A - Yrittäjien sosiaaliturvakysely

Liite 2: Aineisto B - Kysely yrittäjien eläkejärjestelmästä

Liite 3: Aineiston ensimmäinen luokittelu

KUVIO- ja TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	9
Kuvio 2 Vapaaehtoinen henkilövakuuttaminen	23
Kuvio 3 Taloudellisen turvallisuuden 4-portainen malli.....	25
Kuvio 4 Kokonaiseläkkeen muodostuminen.....	34
Kuvio 5 Yrittäjän työttömyyskorvaus	42
Kuvio 6 Työtapaturma- ja ammattitautilain etuudet	45
Kuvio 7 Yrittäjien työtulon ja työpanoksen suhde.....	54
Kuvio 8 Yrittäjien ilmoittama työtulo	55
Kuvio 9 Yrittäjien ottamat vapaaehtoiset henkilövakuutukset	58
Kuvio 10 Yrittäjien vapaaehtoinen varautuminen vanhuuden varalle	61
Kuvio 11 Yrittäjien luottamus eläkejärjestelmään	65
Kuvio 12 Yrittäjien luottamus tulevaan eläkkeeseen.....	66
Kuvio 13 Yrittäjien näkemys itse sijoittamisesta	67
Kuvio 14 Yrittäjien näkemys työajan turvaan.....	68
Kuvio 15 Yrittäjien tiedonsaanti sosiaalityurvajärjestelmästä	69
Kuvio 16 Yrittäjien tietämys YEL-työtulon vaikutuksesta sosiaalivakuutusetuuksiin.....	70
Kuvio 17 Yrittäjien tiedontarve sosiaalityurvaetuuksista	71
Kuvio 18 Vakuutuslaitoksen vaikutus ilmoitettuun työtuloon.....	73
Kuvio 19 Yrittäjien perustelut työtulon alimitoittamiselle	75
Kuvio 20 Temaattinen käsitekartta	81
Kuvio 21 Teema 1: Epäluottamus eläkejärjestelmään	82
Kuvio 22 Teema 2: Tiedonpuute.....	86
Kuvio 23 Teema 3: Yrittäjän tilanteen huomioiminen.....	88
Kuvio 24 Yrittäjien näkemykset eläkejärjestelmästä	98
Taulukko 1 Perhe-eläke prosentteina edunjättäjän eläkkeestä	39
Taulukko 2 Yrittäjän päivärahan muodostuminen	44
Taulukko 3 Sosiaalityurvaetuudet eri työtuloilla	56
Taulukko 4 Luokittelu yrittäjien näkemyksistä	80
Taulukko 5 Yrittäjien vapaaehtoinen varautuminen	94
Kaava 1 Työeläkkeen karttuminen	33

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Pohjoismaisessa hyvinvointimallissa, johon myös Suomen hyvinvointiyhteiskunta lukeutuu, yhteiskunnalla ja sosiaalipolitiikalla on keskeinen merkitys toimeentulon turvaajana. Sosiaalipolitiikan keskeinen merkitys näkyy etenkin etuuksien laajuudessa. Pohjoismaiselle hyvinvointivaltiomallille ominaista on universaalit, koko väestöä koskevat etuudet sekä kattava ansioperusteinen toimentuloturva, jonka tarkoituksena on elintason kohtuullinen säilyttäminen. Yhteiskunnan merkitys etujen tarjoajana on siis merkittävä, eivätkä turvan piiriin kuulu vain yksilöt, jotka eivät yksityiseltä sektorilta pysty turvaa itselleen saamaan. (Tuori & Kotkas 2016, 82-83)

Suomalaisessa yhteiskunnassa yrittäjät ovat kuitenkin poikkeuksellisessa asemassa sosiaaliturvan osalta. Yrittäjä ilmoittaa itse työeläkeyhtiölle työtulonsa, jonka perusteella sosiaalivakuutusmaksut ja -etuudet määräytyvät. Yrittäjän sosiaalivakuutusturvan tason määrittävän työtulon tulisi lähtökohtaisesti vastata yrittäjän työpanoksen arvoa. Lisäksi Eläketurvakeskus antaa ohjeistuksen työtulon määrittämiseen. Yrittäjän ilmoittama työtulo jää kuitenkin usein alle työpanoksen arvon. Tämän seurauksena yrittäjän ilmoittama työtulo on yleensä alimitoitettu suhteutettuna todellisiin työtuloihin. (Eläketurvakeskus 2018a).

Vastoin suomalaista hyvinvointiyhteiskuntamallia, yrittäjien kohdalla yhteiskunnan väliintulo sosiaalipolitiikan kautta ei ole niin voimakasta kuin työsuhteessa olevien kohdalla. Yrittäjillä onkin suuri päätäntävalta itse määrittää turvansa taso keskeisten sosiaalisten henkilöriskien, kuten vanhuuden ja työkyvyttömyyden varalle. Suomessa YEL-eläkemaksuja maksoi vuonna 2017 noin 205 tuhatta yrittäjää (Eläketurvakeskus 2018b). Tilanne koskee merkittävää osaa työssäoloiässä olevista kansalaisista.

Yrittäjien erityiseen tilanteeseen on pyritty kiinnittämään huomiota. Huolensa tilanteesta on ilmaissut etenkin Eläketurvakeskus, joka on raportissaan ilmaissut huolensa yrittäjien eläkejärjestelmästä jo vuonna 2009 (Hyrkkänen 2009). Viimeisimpänä järjestelmään kantaa on ottanut sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä (2019), joka on pyrkinyt löytämään myös konkreettisia toimenpiteitä, joilla yrittäjien eläkejärjestelmää voidaan kehittää.

1.2 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Kuten aihealueen esittelystä selvisi, yrittäjät ovat poikkeuksellisessa asemassa sosiaaliturvan osalta muihin ryhmiin nähden Suomessa. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda lisäselvyyttä yrittäjien varautumiseen sosiaalisilta henkilöriskeiltä. Sosiaalivakuutuksen kannalta yrittäjien turvan taso on melko hyvin tiedossa etenkin eläketurvakeskuksen tekemien laskelmien ansiosta. Kuitenkin yrittäjien vapaaehtoisesta varautumisesta ei vallitse yhtä laajaa tietämystä. Tutkimuksessa selvitetäänkin, kuinka hyvin yrittäjät ovat varautuneet sosiaalisten henkilöriskien varalle vapaaehtoisilla keinoilla sosiaalivakuutusjärjestelmän lisäksi. Etenkin sosiaaliturvan kautta itsensä alivakuuttaneet yrittäjät ovat tutkimuksen kannalta tärkeä ryhmä.

Yrittäjien varautumisen lisäksi tutkielman tavoitteena on ymmärtää syitä yrittäjien tekemiin päätöksiin. Etenkin alivakuuttamiseen vaikuttavien tekijöiden selittäminen on tutkimuksessa oleellista. Tutkielman tavoite on myös saada lisää tietoa yrittäjien näkemyksiin sosiaaliturvajärjestelmästä ja etenkin eläkejärjestelmästä. Yrittäjien yleisten näkemysten selvittäminen auttaa ymmärtämään paremmin syitä yrittäjien työtulon alimitoittamiseen. Edellä mainittujen tavoitteiden pohjalta tutkielmaan on luotu seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten yrittäjät varautuvat sosiaalisilta henkilöriskeiltä?
 - Varautuvatko työtulonsa alimitoittaneet yrittäjät sosiaalisilta henkilöriskeiltä muita useammin vapaaehtoisella varautumisella?
 - Mitkä tekijät vaikuttavat työtulon alimitoittamiseen?
2. Mitkä ovat yrittäjien näkemykset yrittäjän eläkejärjestelmästä?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoitus on selvittää, miten yrittäjät varautuvat sosiaalisten henkilöriskien varalle. Varautuminen koostuu vapaaehtoisesta ja lakisääteisestä varautumisesta. Tämän vuoksi tutkielmassa selvitetään yrittäjien varautumisen taso molemmilla keinoilla. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen on luotu kaksi alakysymystä. Näiden tarkoituksena on selvittää etenkin sosiaaliturvan kautta itsensä alivakuuttaneiden eli työtulon alimitoittaneiden yrittäjien asemaa sosiaalisilta henkilöriskeiltä varautumisessa. Alivakuuttaneiden yrittäjien asemaa tutkitaan selvittämällä, varautuvatko itsensä alivakuuttaneet yrittäjät useammin vapaaehtoisilla keinoilla sosiaalisten henkilöriskien varalle. Lisäksi työtulon alimitoittamiseen vaikuttavien tekijöiden ymmärtämien on oleellista tutkielman kannalta.

Toisessa tutkimuskysymyksessä selvitetään yrittäjien yleisiä näkemyksiä yrittäjien sosiaaliturvajärjestelmästä ja etenkin eläkejärjestelmästä. Tutkimuskysymyksen tavoitteena on tuoda lisää ymmärrystä yrittäjien käsityksiin eläkejärjestelmästä. Tämän selvittämisessä käytetään hyväksi yrittäjien avoimen kommenttikentän vastauksia. Tutkimuskysymyksen avulla voidaan saada myös lisäselvyyttä työtulon alimitoittamiseen vaikuttaviin tekijöihin.

1.3 Tutkielman rajaukset

Tutkielma sisältää joitakin keskeisiä rajauksia. Merkittävä rajausta tutkimuksessa on maatalousyrittäjien rajaaminen pois tutkittavista yrittäjistä. Tämän seurauksena aineistosta on karsittu pois vastaajat, jotka ilmoittavat olevansa vakuutettuja maatalousyrittäjien MYEL-eläkejärjestelmän kautta. Maatalousyrittäjiä voidaan pitää monilta osin poikkeuksellisenä yrittäjäjoukkona. Lisäksi maatalousyrittäjien eläkelaki poikkeaa hieman muiden yrittäjien YEL-eläkejärjestelmästä. Näiden syiden seurauksena tutkielmassa on päädytty rajaamaan maatalousyrittäjät pois tutkittavien yrittäjien joukosta.

Tutkimuksessa on rajattu pois yrittäjät, jotka ilmoittavat yritystoiminnan olevan harrastemuotoista, alle 10 tuntia viikossa aikaa vievää yritystoimintaa. Rajausta on oleellinen tutkielman kannalta. Yrittäjät, jotka ilmoittavat yritystoiminnan olevan harrastetoimintaa, ovat oletettavasti vakuutettuja myös jonkin toisen eläkejärjestelmän kautta tai heidän taloudellinen tilanteensa ei enää vaadi täysipäiväistä työntekoa. Tämän seurauksena heidän merkittävin varautumisen keino ei ole YEL-järjestelmä. Tutkimuksessa on haluttu keskittyä yrittäjiin, joiden ensisijainen varautumisen keino on YEL-järjestelmä ja jotka ovat päätoimisia yrittäjiä. Tämän seurauksena aineistosta on rajattu pois yrittäjät, jotka ilmoittavat yritystoimintansa olevan harrastetoimintaa.

Tutkimuksessa keskitytään myös paljon työtulonsa alimitoittaneisiin yrittäjiin eli yrittäjiin, jotka alivakuuttavat itsensä sosiaalivakuutusjärjestelmän kautta. Alivakuuttaminen voidaan nähdä sosiaalisilta henkilöriskeiltä varautumisen näkökulmasta merkittävämpänä ongelmana kuin ylivakuuttamisen. Tämän takia on perustelua kiinnittää suurempaa huomiota alivakuuttamiseen. Tutkielmassa usein verrataankin työtulonsa alimitoittaneita yrittäjiä muihin yrittäjiin eikä työtulonsa ylimitoittaneita yrittäjiä ole eritelty muista yrittäjistä.

Tutkimusaineisto antaisi mahdollisuuden tutkia eri demograafisten, esimerkiksi iän tai sukupuolen, tekijöiden vaikutusta yrittäjien turvan tasoon sekä näkemyksiin sosiaaliturvajärjestelmästä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tutkita demograafisten tekijöiden

vaikutusta. Tutkimuksessa pyritään saamaan kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä yrittäjien tilanteesta ja näkemyksistä sekä keskittyä enemmän itsensä alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien välisiin eroihin.

1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineistot

Tutkimuksessa on hyödynnetty kahta sekundääriaineistoa. Aineistot ovat Suomen Yrittäjien tekemiä kyselytutkimuksia, jotka on lähetetty Suomen Yrittäjien jäsenistölle. Tutkimukset on toteutettu vuonna 2016 sekä 2017. Tutkimuksessa on päädytty käyttämään sekundääriaineistoja, koska näin laajan aineiston kerääminen pro-gradu tutkielmaa varten olisi erittäin haastavaa ja työlästä. Lisäksi valmiiden aineistojen käyttämisen hyötynä voidaan nähdä aineiston keräämisestä säästetty aika. Tämä aineiston keräämisestä säästetty aika voidaan käyttää aineiston tarkempaan analysointiin. (Eskola & Suoranta 1998, 85-86)

Toisaalta valmiiden aineistojen keräämisessä menetetään päätösvalta päättää täsmälliset kysymyksenasettelut, jonka seurauksena kyselytutkimuksen kysymyksiä ei ole suunniteltu täsmälleen omaa tutkimusta varten. (Eskola & Suoranta 1998, 85-86) Suomen yrittäjien tekemät kyselyt soveltuvat kuitenkin erinomaisesti tähän tutkielmaan, jonka takia sekundääriaineistojen käyttämistä voidaan pitää järkevänä vaihtoehtona. Erittäin laajat aineistot antavat myös paremman lähtökohdan saada tilastollisesti merkitsevää kvantitatiivista tutkimustietoa.

Aineistot on nimetty Aineisto A:ksi ja B:ksi. Tämä helpottaa myöhemmässä vaiheessa ymmärtämään, kumpaa aineistoa on hyödynnetty missäkin tutkielman vaiheessa. Ensimmäinen aineisto (Aineisto A) on vuoden 2016 syksyllä Suomen Yrittäjien toteuttama kysely yrittäjän sosiaaliturvasta (Liite 1). Kyseessä on otantatutkimus, jossa kysely on lähetetty satunnaisotannalla 10 000 yrittäjälle ja näistä kyselyyn on vastannut 1006 yrittäjää. Edellisessä luvussa käsiteltyjen rajausten jälkeen lopulliseksi otoksen kooksi muodostuu Aineisto A:n kohdalla 870 yrittäjää. Kyselyn tarkoituksena on ollut selvittää, miten yrittäjät ovat vakuuttaneet itsensä erilaisten elämänmuutosten, kuten sairastuminen, vanhemmuus, työtapaturma tai työttömyys, varalta. Lisäksi jäsenistöltä on toivottu näkemyksiä sosiaaliturvan kehittämiseen. Kysely sisältää strukturoituja monivalintakysymyksiä, avoimia kysymyksiä ja sekamuotoisia kysymyksiä.

Toinen aineisto (Aineisto B) on vuoden 2017 heinäkuussa Suomen Yrittäjien tekemä kysely yrittäjien eläkejärjestelmästä (Liite 2). Suomen Yrittäjät lähettivät kyselyn satunnaisotannalla

7981 jäsenrekisterissään olevalle yrittäjälle ja vastaajia oli 1072 kappaletta. Tätä tutkielmaa varten tehtyjen rajausten jälkeen lopullinen otos on 998 yrittäjää. Vastausprosentti on ollut siis parempi kuin vuotta aikaisemmin toteutetussa Aineisto A:ssa. Kysely on pyritty suuntaamaan ainoastaan YEL-vakuutetuille jäsenille ja tässä on hyvin onnistuttu. Vastaajista 94,8 prosentilla oli YEL-vakuutus vastaushetkellä. Kyselyn perusrunko on tehty samalla ajatuksella ja se sisältää myös monivalintakysymyksiä, avoimia kysymyksiä sekä sekamuotoisia kysymyksiä.

Aineisto A:sta Suomen yrittäjät eivät ole tehneet erillisraporttia, mutta kyselytutkimuksesta saatua aineistoa on hyödynnetty taustamateriaalina ja siitä on tehty osaraportteja (Malinen, 2019). Aineisto B:stä Hellsten (2017) on tehnyt kokonaisraportin. Tämän seurauksena aineiston A analysoinnilla on mahdollista saada huomattavasti enemmän uutta tutkimustietoa. Kuitenkin Aineisto B:stä on mahdollista saada paljon uutta tutkimustietoa. Etenkin avoimet kysymykset ovat jääneet hyvin pienelle analysoinnille Suomen Yrittäjien kokonaisraportissa.

Taustakysymysten perusteella Aineisto A edustaa koko joukkoa eli YEL-vakuutettuja yrittäjiä hyvin. Iän puolesta kaikista nuorimmat ja vanhimmat yrittäjät ovat otoksessa hieman aliedustettuja. Ero ei kuitenkaan ole montaa prosenttiyksikköä. Aineistossa naiset ovat hieman yliedustettuina verrattuna kaikkiin YEL-vakuutettuihin. Yksinyrittäjät ovat hieman aliedustettuina ja työnantajayrittäjät yliedustettuna. Koulutustasolta otos edustaa yrittäjiä hyvin. Toimialakohtaisesti tarkasteltuna otos kuvaa koko joukkoa hyvin. Kokonaisuudessaan Suomen yrittäjien jäsenistö edustaa pk-yritysten osalta kaikkia yrittäjiä, mutta suuryritysten osalta Suomen Yrittäjien jäsenenä on vain alle 10 % yrittäjistä (Malinen 2019).

Myös Aineisto B edustaa koko joukkoa eli YEL-vakuutettuja yrittäjiä hyvin. Kyselyyn vastanneet edustavat iän puolesta kaikkia YEL-vakuutettuja erittäin hyvin. Ainoastaan nuorimmat (alle 35 v) ja vanhimmat (yli 65 v) ovat otoksessa hieman aliedustettuina. Sukupuolen mukaan naiset ovat hieman yliedustettuina suhteessa kaikkiin YEL-vakuutettuihin. Yksinyrittäjät ovat hieman aliedustettuja, mutta yhtiömuodoista osakeyhtiö yliedustettuna. Toimialakohtaisesti tarkasteltuna palveluala on hieman yliedustettu. (Hellsten 2017, 20. Sutela & Pärnänen 2018, 20) Aineisto B:n taustakysymyksissä ei ole selvitetty yrittäjän koulutustaustaa.

Aineistot ovat siis otoksiltaan lähellä toisiaan, sillä demografiset eroavaisuudet verrattuna koko joukkoon ovat hyvin samankaltaiset molemmissa aineistoissa. Naisten lievä yliedustus voi vaikuttaa alivakuuttamista käsitteleviin kysymyksiin, sillä naiset ovat useammin vakuuttaneet itsensä ohjeiden mukaan. Toisaalta nuorten lievä aliedustus vaikuttaa toiseen suuntaan, sillä

nuoret alivakuuttavat itsensä useammin. (Salonen 2015, 100-102) Kuitenkin erot ovat pieniä, joten vaikutus tutkimustuloksiin lienee pieni.

Suomen Yrittäjien tekemät kyselytutkimukset ovat melko uusia, mutta niiden julkaisun jälkeen yrittäjien sosiaalivakuutusjärjestelmässä on tapahtunut muutamia uudistuksia. Kyselyiden jälkeen tapahtuneet muutokset voivat muuttaa yrittäjien käsityksiä sosiaalivakuutusjärjestelmästä ja tämän seurauksena yrittäjien toiminta ja näkemykset ovat voineet hieman muuttua aineiston keräämisen jälkeen.

Kyselyiden toteuttamisen jälkeen merkittävin muutos on vuonna 2017 voimaan tullut eläkeuudistus, jonka seurauksena vanhuuseläkkeen alaikäraja nousee asteittain alkaen vuonna 1955 syntyneistä. Lisäksi eläkkeen karttumiseen tehtiin pieniä muutoksia (Eläketurvakeskus 2019c). Kuitenkin vuonna 2016 toteutettu kysely on tehty syksyllä, joten vuoden 2017 alussa tulleet uudistukset ovat olleet jo tiedossa ja mahdollisesti hyvin esillä mediassa. Kyselyyn vastanneiden voidaan siis olettaa olleen tietoisia ainakin tietyllä tasolla tästä uudistuksesta ja sen tämän seurauksena se olisi jo vaikuttanut yrittäjien käsityksiin ja mielipiteisiin eläkejärjestelmästä.

Toisen aineiston luotettavuuden kannalta merkittävä muutos on yrittäjien sairaspäivärahan omavastuu-aikaan liittynyt uudistus, joka lyhensi omavastuuajan kolmesta sairauspäivästä yhteen päivään. Täten yrittäjän omalla vastuulla on vain sairastumispäivä ja jo toisesta sairastamispäivästä on mahdollista saada sairauspäivärahaa. (Kela 2017) Vuoden 2016 kyselyssä Suomen Yrittäjät ovat kysyneet yrittäjien kannatusta tälle uudistukselle, joka myöhemmin on astunut voimaan. Kyselyyn vastatessaan yrittäjät eivät ole siis tienneet uudistuksesta.

1.5 Aikaisemmat tutkimukset

Yrittäjien YEL-työeläkejärjestelmää ja sosiaaliturvaa tutkitaan Suomessa lähes vuosittain. Etenkin Eläketurvakeskus julkaisee vuosittain tutkimuksia ja selvityksiä eläketurvasta myös yrittäjien näkökulmasta. Viime vuosien tutkimuksista merkittävimpinä tämän tutkielman kannalta voidaan pitää seuraavia tutkimuksia:

1. Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? YEL-työtulon tasotarkastelua eri näkökulmista (Hyrkkänen 2009)
2. Yrittäjien lakisääteinen eläketurva: työurat, työtulot ja rahoitus (Salonen 2015)

3. Kysely yrittäjän eläkejärjestelmästä. (Hellsten 2017)
4. Yrittäjän työeläketurvan kehittäminen (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä 2019)

Kaksi ensimmäistä tutkimusta ovat Eläketurvakeskuksen asiantuntijoiden tekemiä raportteja YEL-eläkejärjestelmästä, joissa on käytetty aineistona Eläketurvakeskuksen keräämiä tilastoja. Hyrkkäsen (2009) tutkimus on jo 10 vuotta vanha tutkimus, mutta siinä käsitellään hyvin kattavasti yrittäjien eläketurvan tasoa ja toisaalta myös alivakuuttamisen riskejä yrittäjälle. Salosen (2015) raportti tutkii tarkemmin yrittäjien työuria ja työtuloa.

Kolmas tutkimus on Hellstenin (2017) tutkimus. Hellsten on Suomen yrittäjien työmarkkina-asioiden päällikkö. Aineistona on toiminut Suomen yrittäjien tekemä kysely jäsenilleen yrittäjien eläkejärjestelmästä. Kyseinen raportti on Suomen Yrittäjien tekemä kokonaisraportti aineisto B:stä. Tähän tutkimukseen verrattuna se kuitenkin käsittelee laajemmin aihetta keskittymättä tarkempaan osa-alueisiin. Lisäksi tässä tutkimuksessa aineistosta on tehty tiettyjä rajoituksia, kuten rajattu pois alle 10 tuntia viikossa yritystoimintaa harjoittavat yrittäjät.

Neljäs tutkimus on tuorein selvitys vuoden 2019 keväältä. Siinä suuri joukko asiantuntijoita on tehnyt kattavan tutkimuksen yrittäjien työeläketurvan kehittämisestä. Tutkimuksen on tehnyt sosiaali- ja terveysministeriön kokoama työryhmä. Tutkimuksessa on jonkin verran yhtäläisyyksiä tähän tutkielmaan, joten osittain tämän tutkimuksen tavoite on tuoda lisätietoa kyseisen tutkimuksen havaintoihin. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä 2019)

Lisäksi Tampereen yliopistossa Vakuuttamisen ja riskienhallinnan tiedesuunnassa on viime vuosina tehty myös muita Pro gradu -tutkielmia, jotka liittyvät yrittäjien sosiaaliturvaan tai tarkemmin eläkevakuuttamiseen:

1. Yrittäjät työeläkeuudistuksessa - Näkemyksiä eläkeuudistuksen vaikutuksista yrittäjän eläkevakuutukseen. (Siltanen 2016)
2. Kevytyrittäjien työeläkevakuuttaminen nyt ja tulevaisuudessa - YEL-järjestelmän soveltuvuus ja kehittäminen. (Nylund 2018)
- 3.
4. Riskin kantamista vai siirtämistä? - Tutkimus itsensätyöllistäjän henkilöriskien hallinnasta. (Haverinen 2015)

Edellä mainitut Pro gradu -tutkielmat eroavat kuitenkin tästä tutkielmasta etenkin aineiston keruu ja analysointimenetelmän osalta. Edellä mainituissa tutkielmissa aineisto on kerätty teemahaastatteluiden avulla alan asiantuntijoilta. Kyseessä on siis puhtaasti kvalitatiivisista eli laadullisista tutkimuksista. Tutkielmat lähestyvät yrittäjien sosiaalivakuuttamista myös eri

näkökulmasta, koska aineisto on kerätty asiantuntijoilta. Tässä tutkimuksessa käsitellään yrittäjien näkemyksiä ja aineistona toimivat yrittäjiltä kerätty aineisto.

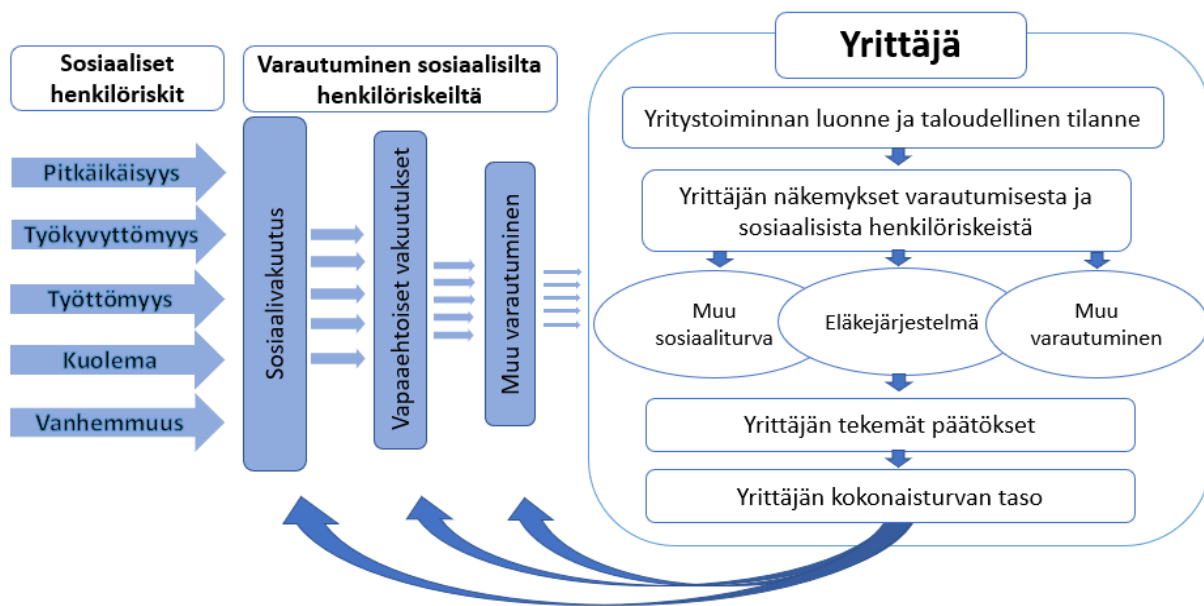
1.6 Teoreettinen viitekehys

Vakuutustiede tutkii riskienhallinnan ja vakuutustoiminnan menetelmiä ja organisaatioita. Tutkimus voidaan jakaa kolmeen luokkaan tai näiden yhdistelmiin:

1. Vakuutuksen ja riskienhallinnan teoriat sekä menetelmät
2. Teorioiden ja menetelmien sovellukset
3. Vakuutusinstituutioiden toiminta ja niiden tarjoama turva (Koskinen 2016)

Tutkimukseni sijoittuu näistä kolmesta vakuutusinstituutioiden toimintaan ja niiden tarjoamaan turvaan. YEL-eläkejärjestelmä on osa sosiaalivakuuttamista ja sen tarkoitus on turvata etenkin pitkän iän ja pysyvän työkyvyttömyyden tuomalta riskiltä. Tämän lisäksi tutkimukseen liittyvien vapaaehtoisten henkilövakuutusten tarkoitus on turvata vastaavilta riskeiltä. Toisaalta tutkimus koskee myös vakuutuksen ja riskienhallinnan teorioita sekä menetelmiä. Pohjimmiltaan kyse on sosiaalisilta henkilöriskeiltä varautumisesta.

Kuviossa 1 on kuvattu tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Kuviossa vasemmalla näkyy yrittäjään kohdistuvat keskeiset sosiaaliset henkilöriskit. Keskeiset sosiaaliset henkilöriskit on kuvattu perustuslain pykälässä 19. Keskeisiä sosiaalisia henkilöriskejä käsitellään heti johdannon jälkeen ensimmäisessä teorialuvussa.

Kuvio 1 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Keskellä on kuvattuna kolme suojamuuria, jotka suojaavat yrittäjää sosiaalisilta henkilöriskeiltä. Kuvion nuolista on havaittavissa toteutuneen sosiaalisen henkilöriskin vaikutuksen pienentyminen, kun se kohtaa sosiaalivakuutuksen, vapaaehtoisten vakuutusten ja muun varautumisen suojamuurit. Kuitenkaan muurit eivät riitä täysin kompensoimaan toteutuneen sosiaalisen henkilöriskin vaikutuksia yrittäjään. Lopullinen vaikutus on kuitenkin huomattavasti alkuperäistä pienempi. Muurit kuvaavat sovelletusti taloudellisen turvallisuuden 4-portaista mallia (Kuvio 3).

Teoreettisen viitekehysten oikealla reunalla on yrittäjä itse. Yrittäjän kokonaisturvan lähtökohtana on yritystoiminta ja yrittäjän taloudellinen tilanne. Nämä tekijät antavat raamit sille, kuinka hyvin yrittäjän tulisi varautua sosiaalisilta henkilöriskeiltä ja toisaalta millaiset lähtökohdat yrittäjällä on varautumiseen. Toisena tekijänä on yrittäjän henkilökohtaiset näkemykset sosiaalisista henkilöriskeistä ja niiltä varautumisesta. Näiden tekijöiden pohjalta yrittäjä tekee päätöksen varautumisesta ja allokoinnista lakisääteisen- ja omaehtoiseen varautumiseen välillä. Näiden pohjalta muodostuu yrittäjän kokonaisvarautumisen taso, joka jakautuu kolmen suojamuurin välille.

1.7 Tutkielman rakenne

Tutkielman rakenne on Vakuutustieteiden tutkielmaohjeiden mukainen. Aluksi johdantoluvussa esitellään tutkimuksen lähtökohdat. Johdannossa kerrotaan tutkimuksen tavoite, tutkimusongelmat, keskeiset rajaukset sekä teoreettinen viitekehys. Lisäksi

johdannossa on esitelty kattavasti tutkimuksessa käytettävät sekundääriaineistot. Johdannon jälkeen esitetään kaksi teorialukua. Ensimmäinen teorialuku taustoittaa keskeisiä sosiaalisia henkiloriskejä. Tämän lisäksi luvussa käsitellään perusteluita sosiaalivakuuttamiselle sekä vapaaehtoiselle henkilövakuuttamiselle sosiaalivakuuttamisen tukena.

Toisessa teorialuvussa käsitellään Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmää yrittäjän näkökulmasta. Aluksi tarkastellaan yrittäjän sosiaalivakuutuksen erityispiirteitä. Etenkin yrittäjän työtulon määritelmä ja määräytyminen ovat tämän tutkielman kannalta keskeisiä. Tämän jälkeen käsitellään Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmän etuudet, eli eläkejärjestelmä, työttömyys-, sairaus- ja työtapaturma- sekä ryhmähenkivakuutusta, yrittäjän näkökulmasta. Yrittäjien sosiaaliturvan etuudet eivät eroa merkittävästi muiden ryhmien sosiaaliturvajärjestelmästä. Luvussa pyritään kuitenkin tuomaan pienet erot tarkasti ilmi.

Teorialukujen jälkeen on kaksi empirialukua. Ensimmäisen empirialuvun alussa luvussa 4.2 keskitytään yrittäjien henkilövakuutusturvan tasoon. Luvussa käsitellään sosiaalivakuutuksen tason lisäksi vapaaehtoisten henkilövakuutusten sekä muun varautumisen yleisyyttä yrittäjillä. Tämän jälkeen luvussa 4.3 tutkitaan työtulon alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä. Ensimmäinen empirialuku keskittyy kvantitatiivisen aineiston analysointiin. Luku auttaa saamaan kokonaiskuvan yrittäjien varautumisesta ja alimitoittamiseen vaikuttavista tekijöistä.

Toisessa empirialuvussa selvitetään yrittäjien yleisiä näkemyksiä eläkejärjestelmästä. Tämän lisäksi luvussa käsitellään yrittäjien näkemyksiä koko sosiaaliturvasta, vaikka luvussa käytetty aineisto onkin painottunut eläkejärjestelmään. Edellisestä empirialuvusta poiketen toisessa empirialuvussa käsitellään kvalitatiivista aineistoa. Luku on jaettu luokittelun avulla saatuihin teemoihin, jotka käsitellään erikseen alaluvuissa 5.3-5.5.

Empirialukujen jälkeen seuraa tutkimuksen johtopäätökset. Johtopäätöksissä vastataan molempiin tutkielman tutkimuskysymyksiin. Lisäksi johtopäätöksissä otetaan kantaa tutkimuksen onnistumiseen ja mitä merkitystä tutkielmalla on ollut yrittäjien sosiaaliturvaa käsittelevään tutkimustietoon. Tutkielman lopussa otetaan myös kantaa jatkotutkimuksiin, joita tämän tutkielman pohjalta voi toteuttaa.

2 SOSIAALISET HENKILÖRISKIT

Ensimmäisessä teorialuvussa käsitellään sosiaalisia henkilöriskejä ja henkilövakuuttamisen merkitystä sosiaalisten henkilöriskien hallinnassa. Aluksi määritellään sosiaalisen henkilöriskin käsite. Tämän jälkeen käsitellään Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tunnistamat keskeiset sosiaaliset henkilöriskit, joilta yhteiskunnan on suojeltava yksilöä. Tämän jälkeen tarkastellaan sosiaalivakuutuksen tarvetta ja merkitystä näiden riskien hallinnassa. Lopuksi tarkastellaan vapaaehtoista vakuuttamista ja varautumista sosiaalivakuutuksen tukena.

2.1 Keskeiset sosiaaliset henkilöriskit

Sosiaalisen henkilöriskin tai lyhyemmin sosiaalisen riskin käsitettä ei voida pitää täysin vakiintuneena. Yleisesti ottaen sosiaalisella henkilöriskillä voidaan tarkoittaa elämänsäkaareen tai terveyteen liittyvää riskiä, jonka toteutuminen voi vaikuttaa negatiivisesti yksilön toimeentuloon (Havakka, Ahteensivu, Koskinen & Kulmala 2018. 124). Hyvinvointivaltion näkökulmasta sosiaalista henkilöriskiä käsitellään laajempina riskinä. Siinä yksilölle toteutuvalla riskillä on laajempi, yhteiskunnallinen merkitys. (Andersen & Ringdal 2012, 19) Sosiaalisen henkilöriskin toteutumisella voidaan siis katsoa olevan suurempi yhteiskunnallinen merkitys kuin pelkästään yksilön kokema negatiivinen taloudellinen vaikutus. Tämän takia yhteiskunnan väliintulo sosiaalisten riskien hallinnassa nähdään perusteltuna.

Henkilöriskin muuttuminen sosiaaliseksi riskiksi vaatii muutamien ehtojen toteutumista. Ensinnäkin riskillä pitää olla laajempia yhteiskunnallisia seurauksia. Esimerkiksi työttömyys voi aiheuttaa yksilön lisäksi haittaa koko yhteiskunnalle, jos laajan työttömyyden seurauksena rikollinen toiminta lisääntyy. Toiseksi sosiaalinen henkilöriski muodostuu, kun yhteiskunta yleisesti hyväksyy riskin vakavuuden ja toteaa sen vaativan yhteiskunnan tilanteeseen puuttumista. Kolmantena lähtökohtana on yhteiskunnan monimutkaisuus. Tämän seurauksena riskien ei voida katsoa olevan enää yksilön hallittavissa ja tämän seurauksena yhteiskunnan on puututtava niiden torjuntaan. (Esping-Andersen 1999, 37)

Sosiaalisille henkilöriskeille on ominaista niiden erilainen vaikuttavuus eri elämäntilanteessa. Elämänvaiheet voidaan jaotella elämänsäkaaren mukaan syntymään, lapsuuteen, nuoruuteen, aikuisuuteen, vanhuuteen ja kuolemaan. Osa sosiaalisista riskeistä, kuten kuolema, voi toteutua missä elämäntilanteessa tahansa. Kuoleman vaikutus sosiaalisena henkilöriskinä on kuitenkin

erilainen eri elämänkaaren vaiheissa. Toisaalta esimerkiksi työttömyyden ei voida katsoa olevan sosiaalinen henkilöriski etenkin lapsuudessa tai nuoruudessa, jolloin hyvinvointiyhteiskunnassa yksilön ei ajatella olevan työmarkkinoiden käytettävissä. (Hellsten 2004, 138)

Tämän tutkimuksen kannalta on oleellista käsitellä sosiaalisia henkilöriskejä etenkin aikuisiässä olevan yksilön näkökulmasta, sillä lähtökohtaisesti yrittäjän voidaan ajatella kuuluvan aikuisiän väestöön. Suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä, johon palataan tarkemmin luvussa 3, vanhuuteen liittyvä varautuminen tapahtuu lähtökohtaisesti aikuisiällä työelämässä olo aikana. Pitkäikäisyyden riskiin liittyvä varautuminen tapahtuu siis aikuisiällä työssäoloaikana. Tämän takia pitkäikäisyyden riskin käsittely on myös keskeistä tässä tutkimuksessa.

Vaikka sosiaalisilla henkilöriskeillä on yhteiskunnallinen vaikutus, on tämän tutkimuksen kannalta oleellista tutkia sosiaalisia henkilöriskejä yksilön eli yrittäjän näkökulmasta. Sosiaalisen henkilöriskin käsite on kuitenkin oleellinen ymmärtää tutkimuksen kannalta. Yhteiskunnallisella näkökulmassa on vahva vaikutus siihen, miksi kyseisiä henkilöriskejä on päädytty suojaamaan valtion toimesta sosiaalivakuuttamisella.

2.1.1 Vanhuus

Vanhuus on elämänkaareen liittyvässä määrittelyssä työssäoloikää seuraava ihmisen viimeinen elinkaaren vaihe. Vanhuuden määritelmään liittyy vahvasti fyysisten ja henkisten voimavarojen heikentyminen (MOT kielitoimiston sanakirja). Tämän seurauksena yksilön työkyvyn voidaan katsoa joko alentuneen tai olevan olematon. Vanhuutta voidaan pitää Lohen (2013a, 51) määritelmän mukaan ihmiselämään kuuluvana sosiaalisena henkilöriskinä. Vanhuuden määritelmälle ei ole yleisesti ottaen tarkkaa ikää, mutta useissa kansainvälisissä yhteyksissä 65 vuoden ikää pidetään kriittisenä rajana (Havakka ym. 2018). Lähtökohtana voidaan pitää hetkeä, jolloin vanhuuden tai eläkeiän takia sosiaalinen riski eli toimeentulon heikentyminen konkretisoituu.

Yrittäjälle vanhuuden riski konkretisoituu, kun hän vanhuuden takia jää vanhuuseläkkeelle tai ei pysty enää suoriutumaan työtehtävistään. Kyseisessä tapauksessa yrittäjällä saattaa olla haluja jatkaa työskentelyä, mutta vanhuuden tuomien terveydellisten haasteiden takia hän ei ole enää kykenevä suoriutumaan työtehtävistä. Tässä tapauksessa yrittäjä on ikään kuin pakotettu jäämään työkyvyttömyyden takia eläkkeelle, jota kyseisessä elämäntilanteessa kutsutaan jo

vanhuuseläkkeeksi. Tämän seurauksena yritystoiminnasta saatavat tulot lakkaavat tulemasta joko kokonaan tai osittain. (Lohi 2013a, 52)

Vanhuus ei ole usein äkillinen ja yllättävä sosiaalinen henkilöriski. Siltä varautuminen on kuitenkin usein haastavaa. Hankaluuden vanhuuteen varautumisessa tekee epävarmuus eliniän pituudesta. Vanhuusajan pituutta ei pystytä yksilön tasolla arvioimaan kovin tarkasti etukäteen. Keskimääräinen elinajanodote on helppo laskea koko väestöstä, mutta tätä ei voida soveltaa suoraan yksilöön. Mikäli kaikki valmistautuisivat vanhuuteen varalle keskimääräisen elinajanodotteen mukaisesti varautuisi osa väestöstä liian kattavasti vanhuuteen ja osa liian suppeasti. Keskeisen epävarmuustekijän vanhuudessa sosiaalisena henkilöriskinä tekee siis tarkan elinajan tietämättömyys. (Barr 2012, 153)

Taloudellisen varautumisen lisäksi työnteon jatkaminen vanhuusiällä on tehokas keino ehkäistä vanhuuden riskiä, sillä se lyhentää eläkkeellä oloaika. Tämän seurauksena sosiaalisten henkilöriskien näkökulmasta vanhuusaika lyhenee. Palkansaajiin verrattuna yrittäjät jatkavatkin työelämässä useammin lakisääteisen eläkeiän saavutettuaan. Peräti kolmasosa yrittäjätaustaisista henkilöistä työskentelee eläkkeellä, kun vastaava luku työntekijätaustaisilla on noin 10 prosenttia. Tähän voi olla syynä läheisempi suhde yritykseen. Yrittäjillä on usein paremmat mahdollisuudet vaikuttaa työnkuvaansa ja työn määrään, mikä motivoi jatkamaan työelämässä vielä eläkeiän saavuttamisen jälkeen. Vanhuusajan työskentely johtuukin useammin halusta työskennellä kuin toimeentulon varmistamisesta. (Polvinen, Rantala, & Kuivalainen 2019) Yrittäjän vanhuusiän työkykyä on kuitenkin vaikea arvioida etukäteen, joten vanhuusiän toimeentuloa ei voi laskea työskentelyn varaan.

Vanhuutta tai pitkäikäisyyttä ei voida pitää uutena sosiaalisena riskinä. Päinvastoin, se on yksi perinteisimmistä ja kauan sitten tunnistetuista sosiaalisista riskeistä. Sosiaalisena riskinä vanhuus on kuitenkin muuttunut. Ihmiset elävät nykyään yhä pidempään, joka luo pitkäikäisyyden riskille yhä uusia ulottuvuuksia ja haasteita. (Huber & Stephens 2007, 144-146) Vielä 1960-luvulla 65-vuotiaan naisen arvioitiin elävän noin 78-vuotiaaksi. Tämä tarkoittaisi noin 13 vuoden vanhuusikää, mikäli 65-vuotiasta pidetään vanhuuden mittarina. Nykyään 65-vuotiaan naisen odotetaan elävän noin 86-vuotiaaksi, jonka seurauksena vanhuusaika on nykyisin keskimäärin 21 vuotta. (Lohi 2013b, 79)

Sosiaalisten henkilöriskien yhtenä ulottuvuutena voidaan nähdä myös terveydellinen riski. Vanhuusiässä yksilön terveydentila heikkenee. Tämän seurauksena sairaanhoitopalveluiden

käyttö lisääntyy, josta koituu myös kuluja. Tämän takia terveydellisen riskin voidaan nähdä olevan yhteydessä yrittäjän taloudelliseen toimeentuloon. (Holzmann & Jorgensen 2001, 539).

2.1.2 Työkyvyttömyys

Työkyvyttömyyden voidaan kiteytetysti tarkoittaa kykenemättömyyttä tehdä työtä. (MOT kielitoimiston sanakirja). Työkyvyttömyyttä voidaan jaotella eri tavoin. Se voi olla osittaista tai täydellistä sen mukaan, pystyykö henkilö työskentelemään kokoaikaisesti vai osa-aikaisesti. Toisaalta työkyvyttömyys voidaan jakaa myös väliaikaiseen työkyvyttömyyteen, johon johtavat perinteisesti pienet tapaturmat tai lyhytaikaiset sairaudet, sekä pysyvään työkyvyttömyyteen, johon johtaa usein vakava sairaus tai tapaturma. Yhteistä näille kaikille tapauksille on, että ne estävät henkilöä hankkimasta elantoa itselleen ja perheelleen (Lohi 2013a, 56-57).

Sama sairaus tai vamma vaikuttaa eri tavoin eri töiden suorittamiseen. Työkyvyttömyyteen vaikuttaakin merkittävästi yrittäjän toimiala ja toimenkuva yrityksessä. Ruumiillista työtä tekevällä yrittäjällä, esimerkiksi rakennusalan yrittäjällä, käsien ja jalkojen käyttö on välttämätöntä. Tällöin jo pieni haaveri voi vaikeuttaa työntekoa. Toisaalta yrittäjä, jonka työnkuva on lähinnä hallinnollista, voi kyetä työskentelemään merkittävänkin vamman kanssa sen vaikuttamatta merkittävästi työkykyyn. (Lohi 2013a, 56-57)

Yrittäjällä työkyvyttömyys voi pitkittyessään tuoda muita kustannuksia, joita työntekijä ei joudu kohtaamaan työkyvyttömyyden riskin toteutuessa. Yritystoiminnan jatkuvuuden takia yrittäjä voi joutua palkkaamaan itselleen sijaisen tai teettämään kalliita ylityötunteja työntekijöillään. Työkyvyttömyyden pitkittyminen tai pysyvä työkyvyttömyys voivat johtaa yritystoiminnan päättymiseen tai konkurssiin, jotka voivat aiheuttaa yrittäjälle merkittäviä ylimääräisiä kustannuksia työtulojen menettämisen lisäksi. (Lohi 2013a, 60) Yrittäjällä työkyvyttömyys voi siis tulojen lakkaamisen lisäksi lisätä kuluja huomattavasti.

Vaikka pysyvä työkyvyttömyys ei ole kovin yleistä, on se toteutuessaan merkittävä henkilöriski yrittäjälle. Pysyvään työkyvyttömyyteen on usein vaikea varautua etukäteen ja tästä syystä seuraukset voivat olla merkittävät. Nuorena toteutuvaan työkyvyttömyyteen on mahdotonta varautua täysin, koska yrittäjä ei ole ehtinyt kerätä riittävää varallisuutta toimeentuloa varten.

2.1.3 Sairastuminen ja vanhemmuus

Sairastuminen on yksi merkittävimmistä työkyvyttömyyden aiheuttajista. Sairaudella on kuitenkin muutamia poikkeuspiirteitä, jonka takia sitä on syytä käsitellä erillisenä sosiaalisena henkilöriskinä. Sairaudesta johtuva työkyvyttömyys koskettaa käytännössä jokaista yksilöä työssäolovuosina. Sairaudesta seuraava työkyvyttömyys on yleensä lyhytaikaista esimerkiksi flunssasta johtuvaa alle viikon mittaista työkyvyttömyyttä. Tällöin sairaudesta johtuva työkyvyttömyys ei yleensä vaaranna merkittävästi yrittäjän toimeentuloa. Kuitenkin sairauden pitkittyminen voi johtaa merkittäviin taloudellisiin haasteisiin. (Rantala & Kivisaari 2014, 468)

Sairaus voidaan nähdä myös mitä merkittävimmissä määrin terveydellisenä riskinä (Holzmann & Jorgensen 2001, 539). Vakava sairastuminen tai sairauden pitkittyminen aiheuttaa lähes aina tutkimus- ja hoitokuluja. Hoitokulut voivat pahimmillaan nousta tuhansiin euroihin, joihin ilman varautumista yksilöllä ei välttämättä olisi varaa. Länsimaalaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa tutkimus- ja hoitokulujen varalle on varauduttu sosiaalivakuutuksen tai pakollisten muiden vakuutusten turvin. (Lohi 2013a, 58)

Keskeisen sosiaalisen henkilöriskin voi luoda myös vanhemmuus. Vanhemmuus koskettaa etenkin parhaassa työiässä olevia aikuisia ihmisiä, joilla ei välttämättä ole muita työkykyä estäviä tai heikentäviä tekijöitä. Lapsien hoidosta johtuva työkyvyttömyys koskettaa etenkin äitejä. Usein äiti on perheessä henkilö, joka jää hoitamaan lapsia kotiin. Tämän seurauksena kotiin jäävä vanhempi ei voi suorittaa työtehtäviään samanaikaisesti. Toisen vanhemmista jäädessä kotiin hoitamaan lasta on perheen elatus työssäkäyvän vanhemman vastuulla. Köyhyyden riskin voidaan katsoa kasvavan entisestään tilanteessa, jossa lapsesta huolehtivia vanhempia on vain yksi ja täten työssä käyviä aikuisia ei ole taloudessa. Tällöin vanhempi on täysin riippuvainen ulkopuolisesta avusta toimeentulon tueksi. (Bonoli 2007, 6)

Vanhemmuus sosiaalisena riskinä voi liittyä myös välillisesti muihin sosiaalisiin riskeihin. Vanhemmuuden ja siitä seuraavan työmarkkinoilta poissalon seurauksena henkilön on haastavampaa varautua vanhuuteen sillä yksilöllä ei välttämättä ole kykyä säästää tulevaisuutta ajatellen. Vanhempi saattaa olla usean vuoden pois työmarkkinoilta. Tämä voi tehdä yritystoiminnan jatkamisesta haastavaa, jonka seurauksena yrittäjä joutuu luopumaan liiketoiminnasta. Täten vanhempi voi päätyä työttömäksi omasta tahdostaan riippumatta.

2.1.4 Kuolema

Kuolema on poikkeuksellinen verrattuna aiemmin käsiteltyihin sosiaalisiin henkilöriskeihin. Riskin toteutuessa vaikutukset eivät koske henkilöä itseään vaan ennen kaikkea lähiomaisia. Riskin vaikuttavuuteen vaikuttaa siis merkittävästi kuolleen yksilön perhesuhteet. Kuolema voi olla ennenaikaisena ja etenkin yllättävänä tapahtumana yrittäjän elätettävälle yksi merkittävimmistä sosiaalisista henkilöriskeistä. Toisaalta henkilön, jolla ei ole lähiomaisia, kuolemaa ei voida pitää merkittävänä sosiaalisena henkilöriskinä. (Lohi 2013a, 59) Yleensä kuolema on sosiaalisena riskinä merkittävin 25-50 vuoden iässä. Tässä iässä henkilöllä on yleensä suurimmat vastuut perheensä elättämisestä ja huolehtimisesta. (Rantala & Kivisaari 2014, 468-469)

Kuolemasta seuraa aina taloudellisia kuluja, kuten hautajaiset ja pesänselvitys. Lisäksi yrittäjän tapauksessa kuolema voi johtaa erityisiin taloudellisiin kuluihin. Yritystoiminnan perimisestä voi koitua haasteita. Perillisellä voi olla haluja jatkaa liiketoimintaa, mutta ei kykyä perintöveron tai laajan perinnönjaon seurauksena lunastaa yritystä itselleen. Tämän seurauksena yrityksen jatkuvuus voi kärsiä ja yrityksen arvo perinnönjaossa voi olla hyvin matala. Lisäksi yrityksellä ei välttämättä ole omistajan kuoleman jälkeen riittäviä edellytyksiä jatkaa liiketoimintaa, jos siihen ei ole etukäteen varauduttu. Yrittäjän äkillinen kuolema voi siis pahimmassa tapauksessa mitätöidä yrityksen taloudellisen arvon, joka yritystoiminnalla on ajateltu olevan. (Rantala & Kivisaari 2014, 468-470)

Kuolemaa ei voida lähtökohtaisesti nähdä merkittävänä sosiaalisena henkilöriskinä tilanteessa, jossa henkilö kuolee normaaleissa oloissa vanhuusiässä. Tässä elämäntilanteessa kyseinen henkilö on yleensä ehtinyt jo maksamaan velkansa ja keräämään jonkinlaisen varallisuuden. Lisäksi mahdolliset lapset, jotka ovat aikaisemmin olleet hänestä taloudellisesti riippuvaisia, ovat aikuisiässä ja pystyvät itse suoriutumaan taloudellisista haasteista sekä ovat työelämän käytettävissä. Lisäksi mahdollinen leski, joka saattaa olla riippuvainen henkilön tuloista, on pystynyt varautumaan tapahtumaan ennakolta ja mahdollisella perinnöllä pystyy suoriutumaan taloudellisista haasteista. (Lohi 2013a, 54)

2.1.5 Työttömyys

Työttömyydellä tai tarkemmin työttömällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, joka haluaa ja kykenee työskentelemään, mutta ei löydä itselleen työpaikkaa tai halua ottaa vastaan tarjottua

työtä. Työttömyys on muista sosiaalisista riskeistä poikkeava sillä se voi olla sekä vapaaehtoista että tahatonta (Mouhammed 2010). Yrittäjällä vapaaehtoinen työttömyys voidaan katsoa alkaneeksi, kun hän lopettaa vapaaehtoisesti yritystoiminnan. Yrittäjä voi olla myös pakotettu lopettamaan yritystoiminta esimerkiksi huonon kannattavuuden takia. Tämän seurauksena yrittäjä voi haluamattaan joutua työttömäksi. Työttömyyden riskin voidaan katsoa koskevan ainoastaan työikäistä väestöä, koska lapsien tai vanhuusiän täyttäneiden henkilöiden ei ajatellakaan työskentelevän (Havakka ym. 2018, 155).

Työttömyys voi olla lyhytaikaista tai pitkäaikaista. Lyhytaikaisena työttömyys liittyy yleensä työpaikan vaihtamiseen. Tällöin puhutaan kitkatyöttömyydestä, jota ei voida pitää merkittävänä sosiaalisena henkilöriskinä. Pitkittyessään työttömyys on kuitenkin merkittävä riski, sillä se estää yksilöä hankkimasta toimeentuloa. Työttömyys on vahvasti sidoksissa talouden suhdannevaihteluihin. Tällöin puhutaan kausi- ja suhdannevaihtelusta johtuvasta työttömyydestä. Taloudellisen laskukauden aikana kysyntä hiipuu, mikä vaikuttaa myös yrittäjien tuottamien palveluiden ja hyödykkeiden kysyntään. Etenkin 1990-luvun laman aikana työttömyys kasvoi merkittävästi. (Havakka ym. 2018, 156-157)

Viime vuosina yrittäjien työttömyysaste on ollut pienempi kuin työntekijöillä. Vuonna 2017 yrittäjien työttömyyskassa maksoi ansiosidonnaista työttömyyskorvausta noin 4 prosentille jäsenistään (SYT 2017). Vastaavana aikana kokonaistyöttömyysaste Suomessa oli noin 8 prosenttia (Tilastokeskus 2019). Vaikka työttömyyden riskin toteutumisen todennäköisyys on ollut yrittäjillä viime vuosina melko pieni, voi tilanne muuttua suhdanteiden mukana nopeasti.

Lisäksi työttömäksi joutuminen voi aiheuttaa yrittäjälle huomattavia kuluja, joita työntekijä ei joudu kohtaamaan työttömyysriskin toteutuessa. Yrittäjän joutuessa työttömäksi, tarkoittaa tämä yritystoiminnan lopettamista. Yrityksen alasajamisesta voi koitua yrittäjälle suuria kuluja tai yrittäjälle voi jäädä kannettavakseen yrityksen kautta otetut velat. Yrittäjälle voi siis jäädä merkittävä velka kannettavakseen työttömyyden alkaessa toimeentulon lakkaamisen lisäksi.

2.2 Hyvinvointivaltio ja perustelut sosiaalivakuuttamiselle

Hyvinvointivaltiossa julkinen valta ottaa vastuulleen osittain yksilöiden hyvinvoinnin takaamisen perheen ja muiden yksilöä lähellä olevien yhteisöjen puolesta. Usein julkinen valta myös tuottaa ja jakaa etuuksia yleisten markkinoiden sijasta. Yleinen tapa hyvinvoinnin takaamiseen on sosiaalivakuuttaminen. (Tuori & Kotkas 2016, 68-69)

Hyvinvointivaltion järjestämiseen voidaan nähdä olevan muutamia yleisiä malleja. Mallit eroavat toisistaan etuuksien laajuuden ja kattavuuden mukaan. Erona voi olla myös yhteiskunnan merkityksen suuruus ja osuus etuuksien tuottamisessa. Harvoin hyvinvointivaltio on kuitenkaan vain yhden mallin mukainen. Yleensä järjestelmät ovat sekoituksia eri järjestelmistä, joissa painottuu tietty malli. Kaikkien eri mallien lähtökohtana länsimaisissa hyvinvointivaltioissa on työnteko, josta saatavilla sosiaalimaksuilla tai verorahoilla etuudet voidaan rahoittaa. (Tuori & Kotkas 2016, 68-70)

Hyvinvointivaltiot voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaan: liberaaliin-, konservatiiviseen- ja pohjoismaalaiseen hyvinvointivaltiomalliin. Pohjoismaalaisesta hyvinvointivaltiosta voidaan käyttää myös nimeä sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio. Tämän lisäksi luokittelussa voidaan käyttää apuna jakoa marginaaliseen- ja institutionaaliseen hyvinvointivaltioon riippuen etuuksien universaaliudesta. (Tuori & Kotkas 2016, 68-72) Universaaliudella tarkoitetaan palveluiden ja etuuksien joukkoon kuuluvan joukon suuruutta eli kuinka suurella joukolla on oikeus kuulua etuuksien piiriin. (Barr 2012, 136)

Pohjoismaiselle mallille ominaista on julkisen tuotannon vahva merkitys hyvinvointipalveluiden ja etuuksien järjestäjinä. Julkinen valta ottaa myös vastuulleen vahvemmin yksilöstä huolehtimisen. Konservatiivinen malli korostaa perheen merkitystä toimeentulon turvaajana, jonka tuomaa turvaa sosiaalipolitiikka täydentää. Konservatiivinen malli painottuu etenkin Keski- ja Etelä-Euroopassa. Sen sijaan liberaalissa mallissa painottuu yksityisten markkinoiden tarjoavat palvelut sosiaalisilta riskeiltä suojautumisessa. Julkisen vallan tarjoamat etuudet ainoastaan täydentävät markkinoita ja etuudet ovat yleensä hyvin niukat. Liberaalissa mallissa painottuu usein marginaalisen hyvinvointiyhteiskunnan malli, jonka seurauksena etuuksien piiriin eivät kuulu automaattisesti koko väestö vaan etuuksien saamisessa on hyvin vahva tarveharkinta. Institutionaalisessa mallissa, johon Suomenkin malli kuuluu, korostuu kaikkien yksilöiden kuuluminen suojan piiriin riippumatta siitä, saavatko he suojaa lähiyhteisöltä tai markkinoilta. (Tuori & Kotkas 2016, 68-72)

Sosiaalivakuutuksen etuudet voidaan jakaa kahteen osaan: kansanvakuutukseen ja ansioperusteiseen vakuutukseen. Kansanvakuutuksella tarkoitetaan sosiaalivakuutuksen universaalia järjestelmää, johon ovat oikeutettuja kaikki yksilöt riippumatta elämäntilanteesta. Kansanvakuuttamiselle ominaista on myös verorahoitus. (Huhtanen 2017, 59-60) Suomessa paras esimerkki kansanvakuutuksesta on kansaneläke. Asumiseen perustuvan kansaneläkkeen keskeinen tavoite on turvata minimitoimeentulo tilanteissa, joissa ansioihin

perustuvia etuuksia ei ole kerrytetty riittävästi (Rissanen, Mustonen & Mannonen 2017, 12). Kansanvakuutus sisältää verovaroin rahoitettuja etuisuuksia, joten niiden järjestäminen, hallinta ja rahoitus ovat julkishallinnon vastuulla (Kangas & Niemelä 2017, 16).

Sosiaalivakuutuksen ansiosidonnaiset etuudet ilmentävät paremmin vakuutusajattelun perusteita. Ansioperusteiseen vakuutukseen kuuluvat etuudet rahoitetaan lähtökohtaisesti pakollisin vakuutusmaksuin. Vakuutusmaksun maksaja voi olla edunsaaja itse tai työnantaja. Selvin esimerkki ansioperusteisesta sosiaalivakuutuksesta on työeläke, jossa eläkettä kertyy ansiotyötä tekemällä tai yritystoimintaa harjoittamalla suhteessa työpanokseen. Tämän lisäksi ansioperusteisia etuuksia ovat mm. sairausvakuutuksen ansiosidonnaiset päivärahat sekä työttömyysturvan ansiopäiväraha. (Huhtanen 2017, 60-61) Tarkemmin Suomen sosiaalivakuutuksen ominaispiirteitä ja etuuksia käsitellään luvussa 3.

2.2.1 Yksilön tekemät päätökset

Yhtenä keskeisenä syynä sosiaalivakuuttamiselle voidaan nähdä yksilön tekemät päätökset sosiaalisilta henkilöriskeiltä varautumisessa. Omaehtoinen säästäminen voi jäädä riittämättömälle tasolle useasta eri syystä. Ihmisellä voi olla taipumusta lyhytnäköisyyteen tai toisaalta yksilö voi olla kärsimätön. Näissä tilanteissa yksilö saattaa tiedostaa tarpeen varautumiseen, mutta päätyy kuitenkin priorisoimaan lyhyen tähtäimen kuluttamista pitkäaikaisen säästäminen kustannuksella. (Benartzi & Thaler 2017) Täten sosiaalisen henkilöriskin toteutumisen yhteydessä, esimerkiksi eläkeiän kynnyksellä, yksilön omat säästöt tai vakuutusten tuoma suoja on riittämätön (Tenhunen 2016, 52).

Ihmisillä on taipumusta hyväksyä nykytilanne ja välttää muutosten tekemistä, etenkin muutoksia, jotka yksilö kokee vaikeiksi tai haastaviksi. Tämä voi olla keskeinen tekijä, jonka seurauksena säästämistä ei haluta aloittaa ja se koetaan vastenmieliseksi. Tämän seurauksena säästämistä ei aloiteta lainkaan tai sitä lykätään. Lopulta säästäminen saatetaan aloittaa, mutta se on liian myöhäistä riittävän turvan kerryttämiseen. (Benartzi & Thaler 2017)

Omaehtoisen varautumisen riittämättömyys voi johtua informaation puutteesta. Kaikilla yksilöillä ei ole riittävää tietoa tai ymmärrystä pitkäaikaisesta säästämisestä tai vapaaehtoisesta vakuuttamisesta. Esimerkiksi eläkesäästämiseen liittyy keskeisesti sijoitustoiminta. Siihen liittyvän tiedon saaminen ja ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Benartzi ja Thaler (2017) näkevät sijoitustoiminnan vaikeuden olevan keskeinen säästämistä estävä tekijä. Säästämisen helpoksi

tekeminen on nähty keskeisenä keinona säästämistä nostamiseen Yhdysvaltojen vapaaehtoisessa eläkesäästämässä.

Sijoitustoiminnan riskien tunnistaminen voi olla yksilölle haastavaa, jolloin esimerkiksi hajauttaminen tai sijoituskohteiden valinta voi olla osoittautua vaikeaksi. Myös tuottojen arviointi ja säästettävän summan arviointi voi olla vaikeaa. Tämän seurauksena säästösumma voi jäädä liian pieneksi, jolloin säästöt ovat riittämättömät. Informaation puutteen ja taloudellisen osaamattomuuden seurauksena yksilö voi pelätä päätösten tekemistä ja täten jättää säästämis- tai vakuuttamispäätökset tekemättä. Tämä johtaa säästämisen lykkäämiseen tai toisaalta säästösumman pienentämiseen. (Tenhunen 2016, 52-53)

Yksilön tekemien päätösten tuomiin haasteisiin on herätty esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa osa eläkevarautumisesta perustuu työsuhteen kautta tulevaan vapaaehtoiseen rahastoivaan eläkejärjestelmään, jota myös työnantaja osittain rahoittaa. Arvioiden mukaan noin joka neljäs ei liity lainkaan vapaaehtoiseen eläkejärjestelmään. Lisäksi moni järjestelmään liittyvistä säästää liian vähän eläkkeen varalle. Tämän seurauksena arviolta puolella väestöstä uhkaa eläke jäädä liian matalalle tasolle. (Benartzi & Thaler 2013) Hyvinvointivaltiossa joudutaan näissäkin tilanteissa, jossa yksilön omaehtoinen säästäminen jää matalalle tasolle, takaamaan yksilölle vähintään minimitoimeentulo. Tämänkin puolesta lakisääteistä sosiaalivakuutusjärjestelmää voidaan pitää tasapuolisena tapana suojautua sosiaalisilta henkilöriskeiltä.

2.2.2 Markkinoiden epäonnistuminen

Yksilöstä johtuvien syiden lisäksi lakisääteiselle, yhteiskunnan toimeenpanemalle, sosiaalivakuutukselle keskeisin perustelu on markkinoiden epäonnistuminen. Markkinoiden epäonnistumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksityiset vakuutusmarkkinat eivät pysty tehokkaasti tarjoamaan vakuutustuotteita kaikille yksilöille. Yksityisillä markkinoilla ei ole välttämättä intressiä tarjota vakuutusturvaa kaikille yksilöille kaikissa tilanteissa. Kuitenkin näissäkin tilanteissa on voimassa yksilön kannalta samat keskeiset henkilöriskit. (Barr 2001, 13-14)

Markkinoiden epäonnistumisen keskeinen syy on epäsymmetrinen informaatio. Epäsymmetrisellä informaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa toimijoilla ei ole kaikkea riittävää tietoa päätöksenteon tukena. (Kangas & Niemelä 2017, 39) Vakuutusyhtiön näkökulmasta tämä tarkoittaa tilannetta, jossa riskin eli vakuutustuotteen hinnoittelu on tehotonta tai epäonnistuu

täysin. Ongelmana ei siis niinkään ole vakuutusmarkkinoiden näkökulmasta yksilöiden eri riskitasot vaan vakuutusyhtiön tietämättömyys eri yksilöiden riskitasosta. (Barr 2001, 20-21)

Epäsymmetrisen informaation haasteet voidaan jakaa kahteen osaan: haitalliseen valikoitumiseen (adverse selection) ja moraalikatoon (moral hazard). Haitallinen valikoituminen tarkoittaa tilannetta, jossa vakuutuksenottaja tietää enemmän riskitasostansa kuin vakuutuksenantaja. Vakuutuksenantaja joutuu hinnoittelemaan vakuutuksen keskimääräisen riskin mukaan, koska ei pysty määrittelemään yksilön riskitasoa. (Kangas & Niemelä 2017, 30-31). Tämän seurauksena voi muodostua tilanne, jossa vakuutuksen ottavat ainoastaan yksilöt, jotka tiedostavat olevansa korkeariskisiä asiakkaita. Täten matalariskiset yksilöt alivakuuttavat itsensä, koska vakuutuksen hinta nousee kohtuuttoman korkealle heidän näkökulmastaan. (Barr 2001, 21-22)

Vakuutuksenantaja voi ehkäistä haitallista valikoitumista pyrkimällä yksilölliseen vakuutushinnoitteluun tai kieltäytymällä vakuuttamasta poikkeuksellisen korkeariskisiä asiakkaita. Yksilön kannalta tämä voi koitua ongelmalliseksi esimerkiksi monisairaana henkilön osalta, jolle ei suostuta tarjoamaan sairaskuluvakuutusta lainkaan. Tällöin henkilön ei ole mahdollista vakuuttaa itseään vapaaehtoisilta markkinoilta ja sosiaalivakuutus on ainoa keino sairaskuluvakuutuksen saamiseen. (Kangas & Niemelä 2017, 30)

Moraalikato, josta voidaan myös käyttää nimeä piilokäyttäytyminen, tarkoittaa tilannetta, jossa vakuutettu muuttaa käyttäytymistään vakuutuksen ottamisen jälkeen (Arrow 1984). Käyttäytymisen muutos voi edesauttaa riskin toteutumista ja vaikuttaa riskin toteutumisen todennäköisyyteen. Esimerkiksi autovakuutuksen saanut yksilö voi muuttaa ajokäyttäytymistään riskialttiimpaan suuntaan tai yksilö voi hankkiutua työttömäksi sen jälkeen, kun hän on ottanut kattavan työttömyysvakuutuksen. Vakuutusyhtiön näkökulmasta on haastavaa arvioida etukäteen, kuinka vakuutuksen ottaminen vaikuttaa vakuutettuun. Täten seuraa jälleen tiedonsaannin haaste. (Barr 2001, 22-23) Vakuutuksenantaja voi pyrkiä estämään moraalikadon vaikutusta esimerkiksi vakuutuksenottajan omavastuusuudella, jolloin vakuutettu kantaa osan riskistä (Kangas & Niemelä 2017, 30-31).

Osa sosiaalisista henkilöriskeistä on vakuutusyhtiön näkökulmasta haastavia vakuuttaa. Etenkin yrittäjän työttömyysvakuutuksen voidaan katsoa olevan haastava riski vakuuttaa yksityisillä vakuutusmarkkinoilla. Yrittäjä pystyy vahvasti vaikuttamaan työllisyystilanteeseensa. Vakuutusehtojen pitäisi olla erittäin tiukat, mikäli vakuutusyhtiö tarjoaisi kyseistä tuotetta yrittäjälle. (Kangas & Niemelä 2017, 30)

Sosiaalivakuutus ei pysty täysin poistamaan epäsymmetrisen informaation tuomia vakuutustoiminnan haasteita. Myös pakollisessa sosiaalivakuutusjärjestelmässä osa yksilöistä maksaa vakuutuksista liian paljon ja osa liian vähän, koska sosiaalivakuutusmaksu perustuu keskimääräiseen riskiin. Julkisella sektorilla on vapaita markkinoita paremmat keinot ehkäistä moraalikadon tuomia haittoja lainsäädännön, verotuksen ja muiden kannustimien avulla. (Kangas & Niemelä 2017, 30-31)

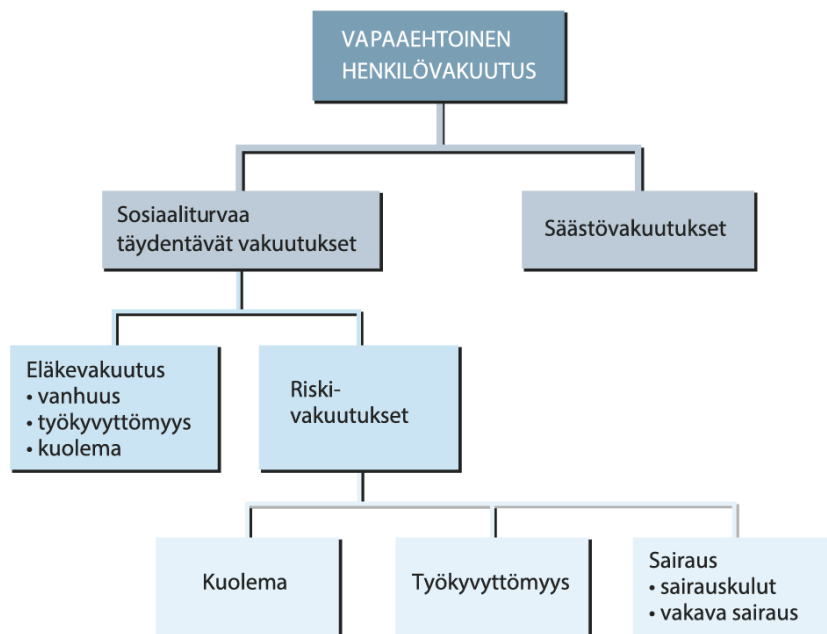
2.3 Vapaaehtoinen henkilövakuuttaminen sosiaalivakuuttamisen tukena

Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, pohjoismaalaisessa hyvinvointivaltiomallissa sosiaalivakuutus on todettu hyväksi tavaksi suojautua sosiaalisilta henkilöriskeiltä. Ihmisillä on kuitenkin hyvin erilaisia säästämisen ja toimeentulon tavoitteita. Osa yksilöistä saattaa pitää sosiaalivakuutuksen tasoa liian korkeana. Osa haluaisi siirtää säästämistä myöhempään elämänvaiheeseen. Pakollinen sosiaaliturva saattaa jättää myös yksilön näkökulmasta joitakin aukkoja kokonaisturvaan. (Silvola 2013, 76) Täten pakollinen sosiaaliturvajärjestelmä ei pysty tyydyttämään kaikkia yksilön tarpeita. Tämän seurauksena pakollisia sosiaalivakuutusmaksuja ei voida nostaa loputtomasti ja vapaaehtoisille henkilövakuutuksille on tarvetta täydentävänä turvana. (Tenhunen 2016, 53-54)

Vapaaehtoisilla henkilövakuutuksilla on joissain vakuutuslajeissa merkittäväkin asema sosiaalisten henkilöriskien hallinnassa. Tämän takia nykypäivänä voidaan puhua sekajärjestelmästä, jossa sosiaalivakuutus luo pohjan vakuutusturvalle, mutta myös vapaaehtoisilla henkilövakuutuksilla on keskeinen merkitys. Sekajärjestelmän syntymistä on tukenut Suomessa valtiovallan halu tukea esimerkiksi vapaaehtoisia eläkevakuutuksia ja sairaskuluvakuutusta. Täten vapaaehtoiisiin henkilövakuutuksiin on tullut sosiaalivakuutukseen liittyviä piirteitä. (Järvinen 2004, 191-196)

Kuviossa 2 on jaoteltu vapaaehtoinen henkilövakuuttaminen sosiaalivakuutusta täydentäviin vakuutuksiin ja säästövakuutuksiin. Pääjaottelussa sosiaalivakuutusta täydentävät vapaaehtoiset henkilövakuutukset suojaavat samoilta riskeiltä kuin sosiaalivakuutuksen eri osat. Esimerkiksi riskihenkivakuutuksen alla oleva työkyvyttömyysvakuutus suojaa työkyvyttömyyden riskiltä, kuten sosiaalivakuutus. Säästövakuutusten ajatellaan olevan enemmän sijoitustoimintaa, sillä ne eivät suojaa tietyltä riskiltä eivätkä ne välttämättä sisällä varsinaista vakuutusta tietyn riskin varalta. Tämän takia niiden ei voida katsoa suoraan täydentävän sosiaalivakuutusta. (Rantala & Kivisaari 2014, 468)

Toisaalta aika ajoin Suomessa nousee ajatus muidenkin pitkäaikaissäästämisen muotojen hyväksymisestä sosiaalivakuutusta tukeviksi keinoiksi, jolloin niiden verokohtelua voitaisiin rinnastaa vakuutustuotteisiin. Toistaiseksi kuitenkin näin ei ole tapahtunut ainakaan Suomessa. (Järvinen 2004, 195)

Kuvio 2 Vapaaehtoinen henkilövakuuttaminen (Rantala & Kivisaari 2014, 468)

Yksi yleisimmistä vapaaehtoisista henkilövakuutuksista ovat eläkejärjestelmää täydentävät eläkevakuutukset. OECD-maissa lakisääteisen eläkejärjestelmän tuoma taloudellinen turva on keskimäärin noin 50 prosenttia aikaisemmasta työelämän aikaisesta tulotasosta (Vidlund 2018). Tämä voi monen yksilön näkökulmasta olla riittämätön taso heidän toivomalleen vanhuusiän kulutuksen ja toimeentulon tasolle. Tämän seurauksena vapaaehtoiset säästämisen ja eläkevakuuttamisen tuotteet toimivat tarpeellisena lisänä sosiaalivakuutuksen tuomalle turvalle. (Tenhunen 2016, 54)

3 YRITTÄJÄN SOSIAALIVAKUUTUSJÄRJESTELMÄ SUOMESSA

Toisessa teorialuvussa käsitellään suomalaista sosiaalivakuutusjärjestelmää yrittäjän näkökulmasta. Aluksi tarkastellaan suomalaisen sosiaalivakuutusjärjestelmän ominaispiirteitä. Tämän jälkeen käsitellään yrittäjän sosiaalivakuutuksen keskeiset ominaispiirteet, jotka vaikuttavat yrittäjän poikkeukselliseen asemaan sosiaalivakuutusjärjestelmässä. Tämän jälkeen käsitellään sosiaalivakuutusjärjestelmän etuudet eri lajeittain. Lopuksi selvitetään vapaaehtoisia henkilövakuutuksia Suomessa sosiaalivakuutuksen tukena.

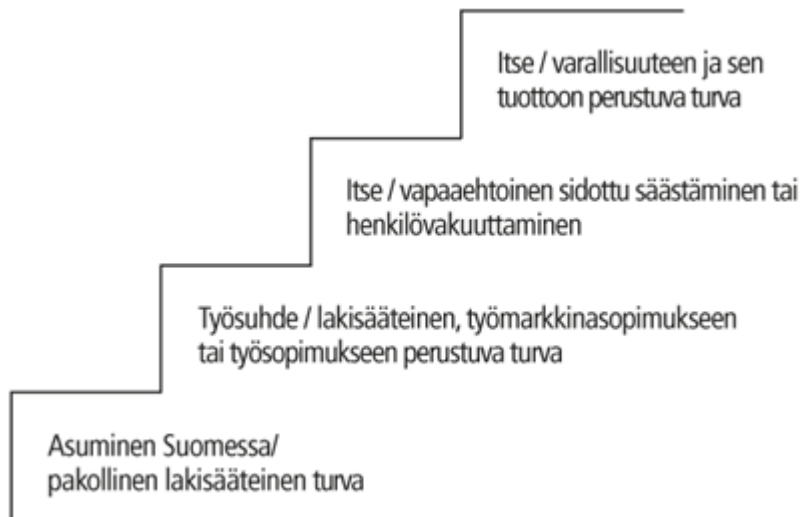
3.1 Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmä

Suomessa keskeiset sosiaaliset riskit, joilta sosiaalivakuutus turvaa, luetellaan perustuslaissa. Perustuslain (PL 19 §) mukaan jokaiselle tulee taata oikeus perustoimeentuloon työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän tai huoltajan menetyksen varalta. Pykälää säädettyä näiden on katsottu olevan keskeisiä tilanteita, joissa yksilön toimeentulomahdollisuudet ovat heikentyneet merkittävästi. Lisäksi perustuslain kohtaa säädettyä on katsottu hyvinvointiyhteiskunnan velvollisuudeksi turvata toimeentulo ja turvallinen elämä riippumatta yksilön asemasta työelämässä, perhetilanteesta tai sosiaalisesta asemasta (HE 309/1993 vp, 70). Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmän piiriin kuuluvat siis kaikki edellisessä luvussa käsitelty keskeiset sosiaaliset henkilöriskit.

Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän voidaan nähdä olevan pohjoismaalainen hyvinvointivaltiomalli, jossa on selkeästi institutionaalisen hyvinvointivaltiomallin piirteitä. Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmälle ominaista on vahva kansanvakuuttaminen. Näiden etuuksien tehtävä on taata jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle minimitoimeentulo kaikissa elämäntilanteissa. Tämän lisäksi kansanvakuutusta täydentää vahvat ansiosidonnaiset etuudet, joiden tehtävä on ylläpitää kohtuullinen totutun toimeentulon säilyminen sosiaalisten henkilöriskien toteutuessa. (Tuori & Kotkas 2016, 68-72)

Vaikka Suomessa julkisen vallan merkitys sosiaaliin riskeihin varautumisessa on merkittävä, ei yksilön varautumista sosiaalisilta riskeiltä voida kuitenkaan määritellä ainoastaan lakisääteisen sosiaalivakuutuksen perusteella. Sosiaalisilta henkilöriskeiltä varautuminen voidaan jakaa 4-portaiseen malliin, jossa sosiaalivakuutuksen kuuluu ainoastaan kahteen ensimmäiseen portaaseen. Teoreettisen viitekehyksen (Kuvio 1) suojamuurit kuvaavat

sovelletusti 4-portaista mallia. Teoreettisen viitekehyksen 1. muuri kuvaa taloudellisen turvallisuuden kahta ensimmäistä porrasta. Toinen muuri kuvaa kolmatta porrasta ja kolmas muuri sen sijaan neljättä porrasta. (Kuvio 3)

Kuvio 3 Taloudellisen turvallisuuden 4-portainen malli (Silvola 2013, 67)

Ensimmäiseen portaaseen kuuluvat kansanvakuuttamiseen etuudet, kuten kansaneläke, joihin ovat oikeutettuja kaikki Suomen kansalaiset. Etuudet ovat siis universaaleja etuuksia, mikä tarkoittaa kaikkien yksilöiden kuulumista turvan piiriin riippumatta siitä, mihin yhteiskuntaluokkaan he kuuluvat. Toiseen portaaseen kuuluvat etuudet, joihin henkilö on oikeutettu työsuhteensa tai tulojensa perusteella. Suomalaisen sosiaalivakuutusjärjestelmän perustuu keskeisesti näihin kahteen portaaseen. Toiseen portaaseen voidaan katsoa kuuluvan sosiaalivakuutusetuksien ansiosidonnaiset osat, kuten työeläke. (Silvola 2013, 67)

Kolmannessa portaassa on kaikki henkilön itselleen kustantamat vapaaehtoiset henkilövakuutukset. Kolmannen portaan suojaa on pyritty Suomessa kehittämään siten, että esimerkiksi verokohtelun kannalta se olisi kannattavaa ja hyvin sovitettavissa ensimmäisen ja toisen portaan etuuksien kanssa. (Silvola 2013, 67) Vapaaehtoisista henkilövakuutuksista yksi suosituimmista on ollut vapaaehtoinen eläkevakuutus. Neljännessä portaaseen kuuluu kaikki yksilön omistama ja keräämä taloudellinen turva, jota omaisuutta kartuttamalla yksilölle on kertynyt. Esimerkiksi asunnon omistaminen ja sijoitusvarallisuus luovat taloudellista turvaa sosiaalisten henkilöriskien varalle. (Silvola 2013, 67) Neljännen portaan varautumisella on vähiten tekemistä vakuutuksiin liittyvän varautumisen ja säästämisen kanssa, mutta sitä ei voida unohtaa huomioitaessa yksilön kokonaisvarautumista

3.2 Yrittäjä Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmässä

Tässä luvussa käsitellään yrittäjän erityispiirteitä Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmässä. Etenkin yrittäjän työtulo käsitteenä ja sen merkitys yrittäjän sosiaalivakuutusjärjestelmässä on keskeistä tämän tutkimuksen kannalta. Tämän lisäksi yrittäjän YEL-maksujen joustot on perusteltua käsitellä, sillä työntekijällä ei vastaavaa järjestelmää ole käytettävissä.

3.2.1 Vakuutusvelvollinen yrittäjä

Yleisen määritelmän mukaan yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta kuitenkaan työ- tai virkasuhteessa. Yrittäjän tarkempi määritelmä riippuu myös kontekstista. Pelkästään valtiolla voidaan katsoa olevan neljä erilaista tapaa määritellä yrittäjä: YEL:n, tapaturmavakuutuslainsäädännön, työttömyysturvalainsäädännön ja verohallinnon tulkinnat yrittäjästatuksesta. (SYT 2018) Tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin olennaista selvittää YEL:n mukainen yrittäjä.

Yrittäjän sosiaalivakuutusjärjestelmässä on tietyiltä osin eroja työntekijän sosiaalivakuutusjärjestelmään verrattuna. Tämän takia vakuutusvelvollinen yrittäjä on tunnistettava. Sosiaalivakuutusjärjestelmässä vakuutusvelvollinen yrittäjä on syytä tunnistaa, jotta yksilö osataan ohjata oikean eläkejärjestelmän piiriin tai ylipäänsä todeta vakuutusvelvolliseksi.

Yrittäjän eläkelain (22.12.2006/1272) mukaan yrittäjä määritellään seuraavasti:

Yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa.

Yrittäjänä pidetään avoimen yhtiön yhtiömiestä tai muun yhteisön tai yhtymän sellaista osakasta tai yhtiömiestä, joka on henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön tai yhtymän velvoitteista ja sitoumuksista.

Yrittäjänä pidetään myös osakeyhtiössä johtavassa asemassa työskentelevää osakasta tai muussa yhteisössä johtavassa asemassa työskentelevää henkilöä, jos:

- 1) osakeyhtiön osakas omistaa yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai hänellä on yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä;*

2) osakeyhtiön osakas omistaa yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli 50 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai heillä on yhdessä yli 50 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä; tai

3) muussa yhteisössä johtavassa asemassa työskentelevällä henkilöllä on 1 tai 2 kohdassa tarkoitettua vastaava määräämisvalta yhteisössä.

Aina yrittäjän tunnistaminen pelkästään edellä mainitun lainkohdan avulla ei onnistu. Tämän takia apuna voidaan käyttää oikeus- ja verotuskäytännön kautta vakiintuneita yrittäjän tunnuspiirteitä. Yrittäjälle tunnusomaisista piirteitä ovat: ansiotarkoitus, itsenäisyys, yrittäjäriski toiminnan laajuus, yleisyys ja julkisuus. Oleellista ei kuitenkaan ole, täytyykö kaikki tunnuspiirteet samanaikaisesti. Sen sijaan keskeisempää on, että yrittäjä työskentelee ansiotarkoituksella omaan lukuunsa ja itsenäisesti siten, ettei hänen voida katsoa olevan työnantajan työnjohto- ja valvontaoikeuden alainen (Työeläkelakipalvelut 2019a). Lisäksi vakuutuksen piiriin kuuluvat sivutoimiset yrittäjät, vaikka he olisivat tämän lisäksi myös työsuhteessa. Sama henkilö voi siis kuulua useampaan eläkejärjestelmään. (Rantala & Kivisaari 2014, 381)

Vaikka henkilö olisi tunnistettu YEL-eläkejärjestelmän mukaiseksi yrittäjäksi, täytyy myös muiden ehtojen täytyä. Yrittäjän tulee olla 18–67-vuotias henkilö, jonka yritystoiminta on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään neljä kuukautta ja jolla vuotuiset tulot ovat riittävän korkeat. (Työeläke 2019f) Näiden ehtojen lisäksi yrittäjän tunnistamisessa tulee käyttää kuitenkin tarkempiakin määritelmiä. Jotta yrittäjät täyttäisivät yrittäjän eläkelain mukaisen vakuuttamisvelvollisuutensa, on Eläketurvakeskuksen yksi tehtävistä valvoa yrittäjien YEL-vakuutuksia. Eläketurvakeskus voi käyttää apunaan yrittäjän ja yrityksen verotuksesta, ansiotuloista ja palkanmaksusta saatavia tietoja ja pyytää tarvittaessa yrittäjältä lisäselvityksiä. Näiden tietojen nojalla Eläketurvakeskus voi olla yrittäjään yhteydessä ja kehottaa ottamaan YEL-vakuutuksen. (Eläketurvakeskus 2019d)

3.2.2 Yrittäjän työtulo

Työntekijän sosiaalivakuutusmaksujen perusteena olevat työansiot määräytyvät työntekijän palkan tai muun vastikkeen perusteella, joka maksetaan korvauksena työstä (Grönlund 2017b, 122). Työntekijän vakuutusmaksujen suuruus on siis hyvin yksinkertainen määrittää, eikä työntekijä tai työnantaja voi vaikuttaa siihen. Yrittäjän kohdalla eläkemaksujen määräytyminen

ei ole näin yksinkertaista. Yrittäjällä sosiaalivakuutusturvan tason määrää yrittäjän työtulo. Yrittäjän eläkelaisissa (22.12.2006/1272: 122 §) yrittäjän työtulo määritellään seuraavasti:

Työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos hänen tässä laissa tarkoitettua yrittäjätoimintaansa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä. Jos yrittäjällä on useita yritystoimintoja, hänen työtulonsa lasketaan näihin yritystoimintoihin yhteensä käytetyn työpanoksen perusteella. Vuotuista työtuloa ei vahvisteta 125 000,00 euroa suuremmaksi.

Yrittäjän työtulo ei siis todennäköisesti vastaa yrityksen kirjanpidollista tulosta. Yrityksen tulos saattaa heilahdella vuosittain paljonkin ja olla välillä negatiivinen. Toisaalta yrityksen kirjanpidolliseen tulokseen pystyy vaikuttamaan erilaisilla tilinpäätöksen jaksotus- ja vähennysoikeuksilla, jotka vaikuttavat tulokseen merkittävästi. (Grönlund 2017a, 83)

Työtulo ei myöskään vastaa välttämättä yrittäjän verotettavia ansio- ja pääomatuloja. Yrittäjä voi itse määrittää, kuinka paljon maksaa yrityksen tuloksesta itselleen ansiotuloja tai kuinka paljon hän nostaa pääomatuloja. Tämän takia yrittäjän ansiotulot voivat vaihdella eri vuosien välillä paljonkin. Koska YEL:ssä pyritään vakiintuneeseen eläkemaksun tasoon ja poistamaan satunnaiset muuttujat, on päädytty järjestelmään, jossa yrittäjän työtulo määrittää YEL-maksujen määrän. (Grönlund 2017a, 83) Yritystoiminnan tulosta tai yrittäjän verotettavia ansiotuloja ei siis käytetä suoraan yrittäjän eläkemaksujen määrittämiseen. Niitä voidaan kuitenkin käyttää apuna määriteltäessä yrittäjälle sopivaa työtulon tasoa (Eläketurvakeskus 2018a).

Yrittäjän työtulon määräävän työpanoksen määrittäminen ei ole kuitenkaan kovin yksinkertaista. Tämän takia yrittäjien eläkevakuuttamista valvova Eläketurvakeskus on laatinut laajan oppaan, jonka perusteella yrittäjän työnkuvaan sopiva työtulo tulisi asettaa. Työtulooppaassa on määritelty Eläketurvakeskuksen suositus eri toimialojen ja työtehtävien työtuloiksi. Esimerkiksi sähköalan yrittäjällä, joka tekee sähköasennuksia, suositeltu työtulo on 31 300-73 300 euroa riippuen yrityksen liikevaihdosta. Suositellussa työtulossa otetaan siis huomioon myös liiketoiminnan suuruus. (Työeläkelakipalvelut 2019e)

Yrittäjän työtulojen määrittämisessä on muutamia keskeisiä rajoja. Vuonna 2019 yrittäjän työtulon alaraja oli 7 799,37 euroa. Mikäli yrittäjän liiketoiminta on hyvin pienimuotoista, ei yrittäjä ole siis velvoitettu ottamaan YEL-vakuutusta. Lähtökohtaisesti tällä tarkoitetaan

tilannetta, jossa yrittäjä on osa-aikainen yrittäjä ja tämän takia yrittäjän työpanoksen arvo jää alhaiseksi. Ylärajana työtulon määrittämisessä oli 177 125 euron työtulo. (Eläketurvakeskus 2019e) Lisäksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin pääseminen vaatii yrittäjältä työtulon määrittämistä vähintään 12 816 euron tasolle (SYT 2019c).

Yrittäjän ilmoittaman työtulon tason oikeellisuutta valvoo eläkelaitos, josta yrittäjä on YEL-vakuutuksen itselleen ottanut. Valvonta toteutetaan normaalisti asiakassuhteen ja vakuuttamisen hoidon yhteydessä. (Työeläkelakipalvelut 2019d) Todellisuudessa yrittäjän ilmoittama ja eläkelaitoksen hyväksymä työtulo on usein alimitoitettu verrattuna ohjeiden mukaiseen työtuloon. (Eläketurvakeskus 2019e)

Yrittäjän asettamalla työtulolla on keskeinen merkitys koko yrittäjän lakisääteiseen sosiaalivakuutusturvan tasoon. Yrittäjän työtulon perusteella määräytyvät kaikki sosiaalivakuutuksen ansiosidonnaiset etuudet kuten työ-, perhe- ja työkyvyttömyyseläke, sairausvakuutuksen päivärahat, työttömyyskorvaus sekä työtapaturmavakuutuksen ansiosidonnaiset korvaukset. (Työeläke 2019a) Kyseisiä etuuksia käsitellään tarkemmin luvuissa 3.2-3.5.

3.2.3 YEL-maksujen joustot

Yrittäjän on mahdollista muuttaa eläkemaksun suuruutta kerran kalenterivuoden aikana ja maksaa lisätyöeläkemaksua tai pienennettyä työeläkevakuutusmaksua. Muutoksen tekeminen vaatii kirjallista ilmoittamista omalle eläkelaitokselle saman kalenterivuoden aikana, jota jousto koskee. Joustoja on mahdollista käyttää 10–20 % alaspäin. Pienennettyä työeläkemaksua ei kuitenkaan voi käyttää, jos työtulo on niin matala, että jouston kanssa työeläkemaksu alittaisi alimman mahdollisen maksun. Joustovara ylöspäin on huomattavasti suurempi. Yrittäjä voi maksaa lisäeläkemaksuja 10–100 % verrattuna vahvistettuun työtuloon. Jousto ei kuitenkaan voi olla niin suuri, että se yhdessä normaalin YEL-maksun kanssa ylittää työtulon ylärajan, joka on 177 125 euroa vuonna 2019. (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272: 116§)

Mikäli yrittäjä päätyy käyttämään joustoja, koskee se aina koko kalenterivuoden eläkemaksua. Vuosia, joina joustoa käytetään alaspäin, voi olla enimmillään kolme peräkkäin tarkasteltavan 7 vuoden aikana. Ylöspäin joustoissa ei ole vastaavaa rajoitusta. Kuitenkin tilanteessa, jossa yrittäjä käyttää jatkuvasti YEL-maksujen joustoja, on työeläkeyhtiön myötävaikutettava siihen, että yrittäjän työtulo muutettaisiin pysyvästi oikealle tasolle. (Työeläkelakipalvelu 2019b)

Joustojen tarkoitus on mahdollistaa yrittäjän sopeutuminen satunnaisiin tai suhdanneluontoisiin yritystoiminnan vaihteleviin tuloihin. Työeläkevakuutusmaksujen joustojen tarkoitus ei siis ole korvata työtulon muuttamista todellista työpanosta vastaavalle tasolle. Jos yrittäjän liiketoiminnassa tapahtuu pysyviä muutoksia, ensisijainen tehtävä yrittäjällä tulisi olla työtulon korjaus oikealle tasolle sopimalla tästä työeläkeyhtiönsä kanssa. (Työeläkelakipalvelu 2019b).

Joustojen käytössä on muutamia rajoituksia, joiden toteutuessa yrittäjä ei ole oikeutettu käyttämään maksujen joustoja:

1. Yrittäjä harjoittaa yritystoimintaa vanhuuseläkkeellä tai osa-aikaeläkkeellä ja on ottanut vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen
2. Yritystoiminta on vakuutettuna vain osan vuotta
3. Yrittäjän työeläkeyhtiö vaihtuu kesken vuoden
4. Jos yrittäjällä on maksamattomia eläkemaksuja
5. Yrittäjällä on käytössä aloittavan yrittäjän alennetut YEL-maksut

(Työeläkelakipalvelu 2019b)

Joustoilla ei ole merkittävää negatiivista vaikutusta yrittäjän etuuksiin eikä yrittäjä voi järjestellä niillä itselleen merkittäviä lisäetuuksia. Väärinkäytökset ja epäreilut etuuksien pientymiset on ehkäisty sillä, että joustot eivät vaikuta Kelan maksamiin etuuksiin lainkaan. Tämä tarkoittaa sitä, että joustot eivät vaikuta sairauspäivärahaan, äitiys-, isyys tai vanhempainpäivärahaan. Tämän lisäksi joustoja ei huomioida työkyvyttömyyseläkkeen alkamista edeltävältä vuodelta eikä osa-aikaeläkettä laskettaessa lisämaksua oteta huomioon edeltävältä vuodelta. Vanhuuseläke kasvaa aina todellisten maksujen mukaisesti eli joustot vaikuttavat täysimääräisesti vanhuuseläkkeen kertymään. (Työeläkelakipalvelu 2019c)

3.3 Eläkejärjestelmä

Yrittäjien eläkelaki tuli voimaan Suomessa vuonna 1970. Uudistuksen tarkoituksena oli taata työ- ja virkamieseläkkeiden ulkopuolelle jääneiden eläketurvan riittävyys. Työntekijöillä työeläkelait luotiin vuonna 1961 työmarkkinajärjestöjen sopimana. Tosin palkansaajilla oli jo ennen vuoden 1961 työeläkelakeja kansaneläkkeessä ansiosidonnaisia piirteitä. Näiden poistuttua vuoden 1956 kansaneläkkeen uudistuksessa oli välttämätöntä kehittää työlait, jotka parantavat ansiosidonnaisia eläke-etuuksia. Vuoden 1970 uudistuksessa yrittäjät jaettiin kahteen eri lakiin: Yrittäjien eläkelakiin ja maatalousyrittäjien eläkelakiin. Jako maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien kesken on voimassa yhä tänäkin päivänä, joskin

kaikkien keskeisten työeläkelakien (TyEL, MYEL ja YEL) etuudet ovat hyvin lähellä toisiaan. (Rissanen, Mustonen & Mannonen 2017, 44-46)

3.3.1 Eläkejärjestelmän yleiset periaatteet

Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmän eläke-etuudet muodostuvat kahdesta osasta: kansaneläkkeestä sekä ansioperusteisista eläkkeistä. Kansaneläkkeen etuudet ovat universaaleja, kansanvakuutukseen kuuluvia etuuksia, joiden piiriin kuuluvat kaikki Suomessa asuvat henkilöt. Kansaneläkelain mukaisten etuuksien tehtävä on turvata minimi toimeentulo. Kansaneläkkeen etuuksia ovat vanhuus-, työkyvyttömyys-, perhe- sekä lapseneläke. Ansioperusteisiin eläke-etuuksiin kuuluvat vastaavat etuudet ansiosidonnaisina (Tuori & Kotkas 2016, 21-22).

Eläkejärjestelmät voidaan jakaa etuusperusteiseen ja maksuperusteiseen sen mukaan, miten eläkkeen taso määräytyy. Suomen järjestelmä on etuusperusteinen. Tämä tarkoittaa sitä, että eläkkeen tavoitteellinen määrä säädetään laissa. Tämän seurauksena eläkkeen taso on etukäteen melko hyvin tiedossa. Maksuperusteisessa järjestelmässä eläkemaksut ovat ennalta sovitut ja eläkkeen taso määräytyy sen mukaan, kuinka maksuilla on saatu tuottoa ja kuinka pitkään varoja riittää. (Rissanen, Mustonen & Mannonen 2017, 13) Etuusperusteisessa järjestelmässä vakuutettu ei kanna siis niin vahvasti sijoitustuottojen riskiä, joskin eläkemaksuja suunniteltaessa ne on otettava huomioon.

Suomen eläkejärjestelmän vahva piirre on myös koskemattomuusperiaate. Koskemattomuusperiaatteen mukaisesti tulevan eläkkeen summaan ei vaikuta siirtyminen työnantajalta toiselle tai eläkejärjestelmästä toiseen, vaan kaikki tehty työ parantaa eläketurvaa. Yrittäjän näkökulmasta tämä tarkoittaa myös sitä, että eläkettä kertyy kaikkien eri eläkelakien alla tekemästä työstä ja ne summataan yhteen, kun lopullista eläkettä lasketaan. Suurin osa yrittäjistä on elämänsä aikana tehnyt myös palkkatyötä ja täten kuulunut todennäköisesti TyEL:n piiriin. Tässä tapauksessa yrittäjälle kertynyt eläke TyEL- ja YEL-eläkejärjestelmästä lasketaan yhteen. (Rissanen, Mustonen & Mannonen 2017, 15)

Yrittäjien eläkejärjestelmä on suurimmasta eläkejärjestelmästä eli työntekijöiden eläkejärjestelmästä poiketen pelkällä jakojärjestelmällä toimiva eläkejärjestelmä. Tämä tarkoittaa sitä, että nykyiset yrittäjät maksavat jo eläkkeellä olevien yrittäjien eläkkeet ilman rahastointia. Rahastoivassa järjestelmässä kerätään vakuutusmaksuja siten, että maksuilla voidaan maksaa kyseisenä vuonna ansaitut eläkkeet tulevaisuudessa. TyEL-eläkejärjestelmä on

osittain rahastoiva, jossa osa eläkemaksuista rahastoidaan, mutta suurin osa menee suoraa kyseisenä vuonna tarvittaviin eläkkeisiin. (Rissanen, Mustonen & Mannonen 2017, 15) Yksittäisen yrittäjän näkökulmasta jakojärjestelmä ei kuitenkaan vaikuta yrittäjän eläkemaksuihin. Mikäli yrittäjien maksamat eläkemaksut eivät riitä kattamaan jo maksussa olevia eläkkeitä, kompensoi valtio tämän erotuksen. (Työeläke 2017, 26) Jakojärjestelmä ei siis vaikuta negatiivisesti yrittäjän eläkemaksuihin tai tulevan eläkkeen suuruuteen.

Yrittäjät ovat pääsääntöisesti vakuutettuina lakisääteistä eläkevakuutusta harjoittavissa työeläkelaitoksissa, kuten työntekijätkin. Tämän lisäksi yrittäjienkin eläkevakuutus voidaan järjestää työeläkekassan kautta. Yrittäjillä näitä kassoja ovat esimerkiksi Apteekkien eläkekassa, jossa apteekkari voi vakuuttaa työntekijänsä sekä itsensä (Apteekkien eläkekassa 2019). Kuitenkin YEL-vakuutuksen ottaminen muuten kuin työeläkeyhtiöistä, on harvinainen poikkeus. Vuonna 2018 työeläkeyhtiöiden kautta YEL-vakuutettuja yrittäjiä oli noin 207 000 eli lähes kaikki yrittäjät (Työeläkelaitosten tilinpäätöstiedot 2018, 14-15).

3.3.2 Vakuutusmaksut ja eläkkeen karttuminen

Yrittäjän työeläkemaksu on yksityisten alojen työeläkevakuutusmaksujen keskiarvo (Rissanen, Mustonen & Mannonen 2017, 26). Vuonna 2019 työeläkemaksu oli 24,10 % yrittäjälle vahvistetusta työtulosta (Työeläke 2019b). Yrittäjän vakuutusmaksun laskennan perustana on yrittäjän työeläkeyhtiölle tai -kassalle ilmoittama työtulo. Vakuutusmaksuihin tehdään harvemmin suuria muutoksia. Muutokset onkin tehty yleensä suurempien eläkeuudistusten yhteydessä esimerkiksi vuonna 2007. Vakuutusmaksuihin on kuitenkin mahdollista tehdä vuosittain indeksitarkistus, jonka sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa aina alkavalle vuodelle (Grönlund 2017a, 85).

Yrittäjän eläkkeen kartuttaminen alkaa 18 vuoden täyttämisen jälkeen. Työeläke karttuu yrittäjällä kaikista työuran aikana kerätyistä ansioista työtulon perusteella, palkattomilta ajoilta saatavista etuuksista sekä eläkkeen rinnalla vakuutetusta eläketoiminnasta (Grönlund 2017b, 188). Eläkettä karttuu 1,5 % vuodessa kyseiselle vuodelle vahvistetun työtulon perusteella Kaavan 1 mukaisesti. Esimerkiksi henkilön, jonka vahvistettu työtulo on 30 000 euroa, vuodessa kertyvä kuukausieläke on 37,5 euroa. Vastaavasti hän joutuu maksamaan kyseisen työtulon perusteella 24,10 %:n työeläkemaksun eli 602,5 euron kuukausittaisen eläkemaksun. Esimerkkilaskelmassa ei ole huomioitu lopulliseen eläkkeeseen vaikuttavia indeksikorotuksia tai elinaikakertoimen vaikutusta lopulliseen eläkkeeseen.

Kaava 1 Työeläkkeen karttuminen (Työeläke 2019c)

Yrittäjän vakuutusmaksuja laskettaessa täytyy huomioida myös niiden vähennyskelpoisuus. Yrittäjä voi vähentää YEL-eläkemaksunsa henkilökohtaisesta tai puolisonsa ansiotuloista. Vähennyksen voi tehdä myös yrityksen verotuksesta, mikäli yritys on ollut eläkemaksujen maksaja eikä elinkeinotoiminnan harjoittaja henkilökohtaisesti. (Työeläkelakipalvelu 2019f) Tämän voidaankin katsoa olevan merkittävä etu yrittäjälle verrattuna vapaaehtoiisiin henkilövakuutuksiin, sillä vapaaehtoiset henkilövakuutukset eivät ole verovähennyskelpoisia kuluja yrittäjälle tai yksityishenkilölle muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. (Rantala & Kivisaari 2014, 357)

Verovähennyskelpoisuuden lisäksi aloittelevalla yrittäjällä on myös muita helpotuksia. YEL-maksut ovat melko suuri erä yrittäjän sivukuluista. Etenkin aloittelevalla yrittäjällä voi olla haasteita suoriutua työpanoksensa mukaisista YEL-maksuista. Lisäksi yrittäjyyteen kannattaa kannustaa, joten yritystoiminnan aloittamisen kynnyks ei tule olla liian suuri. Esimerkiksi näistä syistä aloittava yrittäjä saa helpotusta YEL-maksuista. Yritystoimintaa aloittava henkilö saa 22 %:n alennuksen vakuutusmaksuista ensimmäiset 48 kuukautta yritystoiminnan aloittamisesta. Mikäli yritystoiminta keskeytyy ennen kuin 48 kuukautta täyttyy, on yrittäjällä mahdollisuus käyttää jäljelle jääneitä alennuskuukausia vielä toisessa yrittäjätoimintajaksossa (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272: 115§).

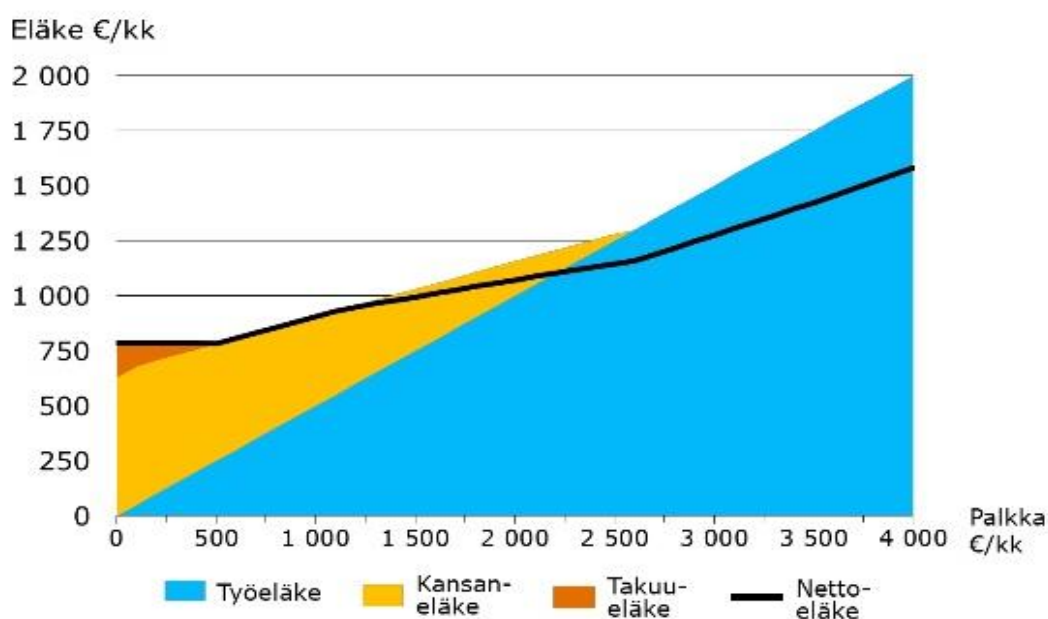
Poikkeuksena eläkemaksuun ja eläkekarttumaan on vuosien 2017-2025 siirtymäaika, jonka aikana 53–63-vuotiaat yrittäjät maksavat korotettua työeläkemaksua. Korotettu työeläkemaksu on 1,5 prosenttiyksikköä suurempi kuin yrittäjän normaalisti maksama työntekijän eläkelain mukainen keskimääräinen työeläkevakuutusprosentti eli 25,60 % työtulosta. (Granlund 2017a. 85) Kompensaationa korkeammalle eläkemaksulle kyseiset yrittäjät saavat korkeamman eläkekertymän tältä ajalta. Korkeampi kertymä on 1,7 % vuodessa 1,5 prosentin sijaan. Aikaisemmin yrittäjällä kertyi eläkettä huomattavasti paremmin yli 53-vuotiaana, joten

siirtymäajalla pyritään kompensoimaan vuonna 2017 voimaan tullutta uudistusta, joka poisti superkertymän myös yrittäjältä. (Granlund 2017b, 188-189)

Eläkemaksuissa huomioidaan aina palkkakerroin. Palkkakertoimella varmistetaan, että yrittäjän maksamat eläkemaksut säilyttävät arvonsa. Palkkakertoimessa yleisen hintatason muutokset huomioidaan 20 % painolla ja palkansaajien ansiotason nousu 80 % osuudella (Työeläke 2019b). Yrittäjän maksamat eläkkeet siis säilyttävät arvonsa hyvin.

3.3.3 Kansaneläke ja takuueläke

Yrittäjä, joka ei ole kerryttänyt riittävän suurta työeläkettä, on oikeutettu saamaan kansaneläkettä sekä takuueläkettä. Kansaneläkkeen etuuksiin kuuluvat vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, perhe-eläke (Kansaneläkelaki 11.5.2007/568. 2 §) Lisäksi kansaneläkkeestä voidaan tarjota kuntoutusetuuksia (Uusitalo 2017, 99). Kansan-, takuu- ja työeläke sovitetaan kokonaiseläkkeeksi Kuvion 4 mukaisesti. Mikäli yrittäjän kerryttämä työeläke on jäänyt hyvin pieneksi, on hän oikeutettu takuueläkkeeseen, joka oli vuonna 2019 784,52 euroa (Kela 2019f). Yrittäjien kerryttämän eläkkeen kasvaessa riittävän suureksi kansaneläke ja työeläke sovitetaan kokonaiseläkkeeksi. Jokainen kerrytetty euron työeläke pienentää kansaneläkettä 50 sentillä, kunnes 1300 euron kerrytetyllä työeläkkeellä kansaneläkettä ei enää makseta lainkaan. (Eläketurvakeskus 2019b)

Kuvio 4 Kokonaiseläkkeen muodostuminen (Eläketurvakeskus 2019a)

Noin 40 % eläkeläisistä saa joko takuueläkettä tai työ- sekä kansaneläkettä (Uusitalo 2017, 99). Eläkeköyhyyden kitkemiseksi Antti Rinteen hallitus onkin suunnitellut korotusta pienimpiin eläkkeisiin korottamalla kansaneläkettä 31 eurolla ja takuueläkettä 50 eurolla. Tämän seurauksena noin 600 000 eläkeläistä tulisi saamaan pienen korotuksen eläkkeeseensä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019) Tämä koskisi luonnollisesti myös yrittäjätaustaisia eläkeläisiä, joiden tulot ovat olleet matalat tai työtulo on asetettu todellista työpanosta matalammalle tasolle.

Eläkkeellä olevan yrittäjän kokonaistoimeentulossa on huomioitava myös muut sosiaaliturvaetuudet. Merkittävimpänä etuutena eläkkeellä oleva yrittäjä on oikeutettu asumistukeen, joka voi parhaimmillaan olla noin 400 euroa kuussa. Tämän seurauksena myös pienituloisen eläkeläisen kokonaistulot nousevat noin 1100 euroon kuussa. (Uusitalo 2019, 99)

3.3.4 Vanhuuseläke

Vanhuuseläke on Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmän sekä eläkejärjestelmän rahallisesti mitattuna merkittävin osa. Suuri osa sosiaalivakuutusmaksuista käytetään nykyisten eläkkeiden maksamiseen ja tulevien eläkkeiden kartuttamiseen. Vanhuuseläkejärjestelmän tärkeys on ymmärrettävää, koska lähes jokainen yksilö kohtaa vanhuuden sosiaalisena henkilöriskinä ja vanhuusikä voi kestää vuosikymmeniä. Tämän seurauksena on oleellista varmistaa vanhuuden toimeentulo.

Kuten luvussa 2.1.1 selvisi, kansainvälisesti 65 vuoden ikää on pidetty vanhuuden rajana. Elinajan odotteen nousun takia eläkeikää on jouduttu kuitenkin nostamaan. Vuoden 2017 eläkeuudistuksessa vanhuuseläkeikää nostettiin. Vanhuusikää nostettiin portaittain siten, että vuonna 1954 tai sitä ennen syntyneillä alin vanhuuseläkeikä on 63 vuotta. Tämän jälkeen vanhuusikä nousee myöhemmin syntyneillä portaittain 3kk/syntymävuosi siten, että vuonna 1964 syntyneillä eläkeikä on 65 vuotta. Tämän jälkeen syntyneillä alin vanhuuseläkeikä vahvistetaan sinä vuonna, kun henkilö täyttää 62 vuotta. Kyseessä on kuitenkin alin mahdollinen vanhuuseläkeikä. Suomen eläkejärjestelmän tavoite-eläkeikä on noin 2-3 vuotta alinta vanhuuseläkkeelle jäämisikää korkeampi. (Grönlund 2017c, 132-133)

Vanhuuseläke koostuu kuvion 4 mukaisesti joko pelkästä työeläkkeestä, työ- ja kansaneläkkeen yhdistelmästä tai kansan- ja takuueläkkeen yhdistelmästä riippuen siitä, kuinka paljon yrittäjä on kerryttänyt itselleen työeläkettä työuransa aikana. Saavutettua eläkettä maksetaan aina

yrittäjän kuolemaan saakka, joten kerrytetyllä eläkkeellä voi olla pitkälle kantavat vaikutukset yrittäjän vanhuuden toimeentulossa.

Työeläkejärjestelmän historiallinen tavoite on ollut, että vanhuuseläkkeen korvausaste olisi täyden työuran saavuttamisen jälkeen 60 prosenttia palkasta. Korvausasteella tarkoitetaan eläkkeen prosentuaalista osuutta palkasta, josta yksilö jää eläkkeelle. Tavoite perustuu vuonna 1962 voimaan tulleiden työeläkelakien valmistelleen komitean arvioon sopivasta eläkkeen tasosta. Väestön ikääntyminen ja syntyvyyden lasku luovat kuitenkin painetta ja 60 prosentin periaatteesta on jouduttu luopumaan. Vielä toistaiseksi eläkkeelle jäävillä 60 prosentin korvausaste toteutuu hyvin. Kuitenkin tulevaisuuden eläke tulee arvioiden mukaan oleman noin 45-50 prosenttia työtulosta. (Työeläkeindikaattorit 2018)

Eläkkeiden ostovoiman varmistamiseksi jo maksussa olevia eläkkeitä tarkistetaan työeläkeindeksillä vuosittain. Työeläkeindeksissä tarkastellaan samojen tekijöiden muutoksia, kun palkkakertoimessa, mutta painotus on toisinpäin. Tällöin hintatason muutoksen osuus on 80 % ja ansiotason muutoksen osuus 20 %. Mikäli yrittäjän työeläke on jäänyt niin pieneksi, että hän saa kansaneläkettä ja takuueläkettä, myös niihin tehdään indeksikorotuksia puhtaasti hintatason muutosten perusteella. Toisaalta takuueläkkeen taso on myös vahvasti poliittinen päätös ja siihen saatetaan tehdä kertakorotuksia, kuten luvussa 3.2.2 kävi ilmi. (Työeläke 2018a)

3.3.5 Työkyvyttömyyseläke

Ennen vanhuuseläkeikää aiheutuneen, pitkittyneen työkyvyttömyyden, seurauksena yrittäjä on oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen. Työkyvyttömyyseläkkeen tarkoituksena on korvata menetettyjä ansiotuloja ennen kuin yrittäjä palaa työkykyiseksi tai saavuttaa vanhuuseläkeiän. Työkyvyttömyyseläkettä voi saada yrittäjä, joka on täyttänyt 17 vuotta, eli alkanut kartuttamaan itselleen eläkettä maksamalla YEL-maksuja. (Suotunen 2017, 143) Tarkemmin yrittäjän eläkelaki (22.12.2006/1272, 32 §) määrittää oikeuden työkyvyttömyyseläkkeeseen seuraavasti:

Yrittäjällä on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen, jos hänen työkykynsä arvioidaan olevan heikentynyt sairauden, vian tai vamman vuoksi vähintään kahdella viidesosalla yhtäjaksoisesti ainakin vuoden ajan. Työkyvyttömyyseläke myönnetään täytenä eläkkeenä, jos yrittäjän työkyky on heikentynyt vähintään kolmella

viidesosalla. Muussa tapauksessa työkyvyttömyyseläke myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeenä.

Työkyvyn heikentymistä arvioitaessa otetaan huomioon yrittäjän jäljellä oleva kyky hankkia itselleen ansiotuloja sellaisella saatavissa olevalla työllä, jota yrittäjän voidaan kohtuudella edellyttää tekevän. Tällöin otetaan huomioon myös yrittäjän koulutus, aikaisempi toiminta, ikä, asuinpaikka ja muut näihin rinnastettavat seikat.

...

Työkyvyn määrittämisessä lähtökohtana käytetään aina lääketieteellistä perustaa, jonka lisäksi kokonaisarviossa huomioidaan yrittäjän työkykyyn vaikuttavat muut seikat, kuten koulutus ja asuinpaikka sekä kyky hankkia tuloja. Pelkästään lääkärinlausunnon perusteella ei siis työkykyä voida arvioida. Mikäli työkyvyttömyyden arvioidaan olevan väliaikaista, mutta kuitenkin yli vuoden kestävä, voidaan työkyvyttömyyseläkkeen sijasta yrittäjälle määrätä kuntoutustukea. (Suotunen 2017, 152-154)

Vaikka yrittäjälle myönnettäisiin työkyvyttömyyseläkettä, ei se automaattisesti tarkoita, että yrittäjä olisi työkyvyttömyyseläkkeellä vanhuuseläkkeeseen asti. Yrittäjien eläkelain (22.12.2006/1272, 41§-44§) mukaan yrittäjä on velvollinen ilmoittamaan työkyvyssä tapahtuvista muutoksista. Sen lisäksi aloite voi tulla myös työeläkeyhtiön toimesta, jossa pyydetään työkyvyttömyyseläkkeellä olevaa henkilöä menemään uusiin lääkärintutkimuksiin. Tämän lisäksi yrittäjän on ilmoitettava, mikäli hän aloittaa uudelleen yrittäjätoiminnan tai alkaa saamaan muuta ansiota työkyvyttömyyseläkkeen aikana.

Yrittäjän työkyvyttömyyseläke on käytännössä samalla tasolla kuin vanhuuseläke, jonka yrittäjä saisi työskennellessään samalla työtulolla vanhuuseläkeikään asti. Tämä johtuu siitä, että työkyvyttömyyseläkkeen laskennassa käytetään yrittäjän jo kartuttamaa eläkettä sekä eläkettä, jonka yrittäjä olisi saanut kerrytettyä työuransa aikana ennen vanhuuseläkeikää. Tulevien eläkkeiden karttumisen arvioinnissa käytetään yrittäjän edellisen 5 vuoden aikana eläkettä kerryttämien tulojen keskiarvoa. (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272. 70 §) Mikäli yrittäjälle myönnetään osatyökyvyttömyyseläke, on korvaus aina puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. (Suotunen 2017, 146-148)

Nuoren työkyvyttömyyseläkkeen tason säilymisen takia nuorena työkyvyttömäksi joutuva saa kertakorotuksen työkyvyttömyyseläkkeeseen, kun työkyvyttömyyttä on jatkunut 5

kalenterivuotta. Korotusprosentti on 25 prosenttia alle 31-vuotiaalla työkyvyttömäksi joutuvalla yrittäjällä ja tätä vanhemmilla yrittäjillä korotus laskee yhden prosenttiyksikön/ikävuosi. Korotusta ei kuitenkaan myönnetä, mikäli työkyvyttömyyseläke alkaa yli 50-vuotiaana. (Suotunen 2017, 146-147)

Koska yrittäjälle työkyvyttömyyseläkkeellä huomioitava tulevan ajan eläke kerryttää vanhuuseläkettä, ei työkyvyttömyyseläkkeelle joutuminen vaikuta negatiivisesti yrittäjän tulevaan työeläkkeeseen. (Työeläke 2019e) Työkyvyttömyyseläkkeen etuja voidaan siis pitää varsin kohtuullisena. Lisäksi siihen tehtävien korotusten takia se on nuorella hieman korkeampi kuin vanhuuseläke. Toisaalta yrittäjän eläkettä kartuttavien työtulojen ollessa matalalla tasolla, jää työkyvyttömyyseläke hyvin matalalle tasolle, jolloin yrittäjä voi pahimmillaan jäädä vuosikymmeniksi todella pienituloiseksi.

Viime vuosina työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden määrä on laskenut. Lisäksi yhä suurempi osa työkyvyttömyyseläkkeistä myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeinä. Työkyvyttömyyseläkkeelle päätyminen ei myöskään ole yrittäjillä yleisempää kuin palkansaajilla. Yrittäjiä päätyy työkyvyttömyyseläkkeelle noin 0,6 prosenttia vuodessa yrittäjien työkyvyttömyyseläkkeen alkavuuden ollessa 0,62 sataa yrittäjää kohden. Yleisin syy työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisessä ovat tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä mielenterveyshäiriöt. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä 2019) Kokonaisuudessaan noin 20–25 prosenttia alkavista eläkkeistä yrittäjillä on työkyvyttömyyseläkkeitä (Salonen 2015, 83).

3.3.6 Perhe-eläke

Perhe-eläkkeen tarkoituksena on turvata yrittäjän (edunjättäjän) lähiomaisten toimeentulo edunjättäjän kuollessa. Keskeinen perhe-eläkkeen tehtävä on turvata niiden henkilöiden toimeentulo, jotka ovat taloudellisesti riippuvaisia edunjättäjän tuloista. Perhe-eläke on siis tietynlainen riskihenkivakuutus, joskin se on huomattavasti ehdollisempi kuin yksityisiltä markkinoilta saatavat rikishenkivakuutukset. Vapaaehtoisia henkivakuutuksia käsitellään enemmän luvussa 3.7.2. Yrittäjien perhe-eläkkeen määräytymisessä ja ehdoissa ei ole merkittäviä eroja verrattuna muiden työeläkelakien mukaisiin perhe-eläkkeisiin.

Perhe-eläke muodostuu kahdesta osasta: lapseneläkkeestä ja leskeneläkkeestä. Lapseneläkkeeseen ovat oikeutettuja edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotiaat biologiset lapset tai adoptiolapset, sekä lesken lapset, jotka asuivat edunjättäjän kanssa samassa taloudessa.

Oikeus lapseneläkkeeseen lakkaa lapsen täyttäessä 18-vuotta (Suotunen 2017, 151-152) Leskeneläkeoikeuden saamiseen on hieman tarkemmat ehdot, kuin lapseneläkkeeseen. Leskeneläkkeeseen on lähtökohtaisesti oikeutettu, kun toinen seuraavista ehdoista täyttyy:

1. Edunjättäjä on ollut alle 65 vuotta, kun avioliitto on solmittu ja leskellä on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa
2. Edunjättäjällä ja leskellä ei ole yhteistä lasta, mutta avioliiton solmimishetkellä edunjättäjä on ollut alle 65 vuotta ja leski alle 50 vuotta. Lisäksi avioliiton on pitänyt jatkua vähintään 5 vuotta ja lesken oltava vähintään 50-vuotias ennen kuolemaa. (Suotunen 2017, 152)

Perhe-eläke lasketaan edunjättäjän eläkkeen perusteella eli yrittäjälle karttuneen eläkkeen sekä ilmoitetun työtulon perusteella. Mikäli edunjättäjä on kuollessaan nostanut vanhuuseläkettä, täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai työuraeläkettä, lasketaan perhe-eläkkeen määrä suoraan kyseisen eläkkeen määrästä. Mikäli yrittäjä on kuollessaan vielä työelämässä, eikä nosta mitään eläkettä, käytetään perhe-eläkkeen laskennassa sitä työkyvyttömyyseläkettä, mitä yrittäjä olisi alkanut nostamaan, mikäli olisi jäänyt kuolinpäivänään työkyvyttömyyseläkkeelle. (Suotunen 2017, 153-154)

Perhe-eläkkeen määrään vaikuttaa lasten lukumäärä sekä lesken omat tulot. Leski voi enimmillään saada 50 % edunjättäjän eläkkeestä, mutta mitä enemmän lapsia on jakamassa lapseneläkettä sitä pienemmän osuuden leski saa perhe-eläkkeestä. (Taulukko 1) Lapset jakavat lapseneläkkeen tasan, joten lasten lukumäärän kasvaessa yhden lapsen saama lapseneläke on pienempi, mutta kokonaisuudessaan lapset saavat suuremman osan perhe-eläkkeestä. (Suotunen 2017, 154)

Taulukko 1 Perhe-eläke prosentteina edunjättäjän eläkkeestä

Lasten lukumäärä	Lesken osuus, %	Lasten osuus, %
0	50	–
1	50	33
2	42	58
3	25	75
4 tai enemmän	17	83

(Työeläke 2019d)

Leskeneläkkeeseen vaikuttaa pienentävästi lesken oma eläke tai laskennallinen eläke. Lesken ollessa eläkkeellä vähennystä tehdessä huomioidaan lesken oma työeläke. Mikäli leski ei ole saanut vielä omaa eläkettä, leskeneläkkeessä huomioidaan laskennallinen eläke, joka on lesken laskennallinen työkyvyttömyyseläke. Vuonna 2019 leskeneläkettä vähennetään, jos leskelle laskettava eläke on yli 708,50 euroa (Työeläke 2019d). Leskeneläkkeeseen tehtävä vähennys lasketaan vähentämällä 708,50 euroa lesken eläkkeestä ja puolet tästä erotuksesta vähennetään leskeneläkkeestä. Leskeneläke maksetaan siis kuukausittaisena eläkkeenä, eikä kertakorvauksena, kuten yksityisiltä vakuutusmarkkinoilta saatavat kuolemanvaraturvat. (Suotunen 2017, 154-155)

Täysimääräisesti eläke maksetaan kuitenkin lesken omasta eläkkeestä tai laskennallisesta eläkkeestä riippumatta täysimääräisesti, kun leskellä on alle 18-vuotias lapsi, joka on myös oikeutettu perhe-eläkkeeseen ja lapsi asui edunjättäjän kuollessa samassa taloudessa. Lisäksi ensimmäisen 6 kuukauden ajan leskelle voidaan maksaa täyttä leskeneläkettä lesken ollessa alle 65-vuotias. (Suotunen 2017, 154)

Suurin merkitys perhe-eläkkeellä voidaan nähdä olevan naisten vanhuusköyhyyden ehkäisyssä ja kohtuullisen toimeentulon varmistamisessa, sillä leskeneläkkeen saajista peräti 84 % on naisia (Nyman & Kiviniemi 2018, 12). Tähän voidaan nähdä kaksi keskeistä syytä: Miehillä on lyhyempi odotettu elinikä, jolloin leskeksi jäänyt osapuoli on useammin nainen. Toisaalta naisilla on monista syistä usein pienempi karttunut eläke. Tähän syynä voi olla esimerkiksi äitiys, jonka seurauksena perheen äiti on voinut olla vuosia pois työmarkkinoilta. Tämän seurauksena lesken oma eläkekattuma jää niin pieneksi, että edellä mainittujen ehtojen perusteella oikeus leskeneläkkeeseen säilyy.

Yhteensä leskeneläkkeen saajia oli vuonna 2017 n. 250 000. Tämä tekee leskeneläkkeestä saajien määrässä mitattuna toiseksi merkittävimmän eläkemuodon vanhuuseläkkeen jälkeen ja ennen työkyvyttömyyseläkettä, sillä työkyvyttömyyseläkkeen saajia oli n. 210 000 henkilöä vuonna 2017 (Nyman & Kiviniemi 2018, 12). Edellä mainituissa luvuissa on laskettu kaikki eläkkeensaajat yhteen eikä ainoastaan yrittäjätaustaisia eläkeläisiä.

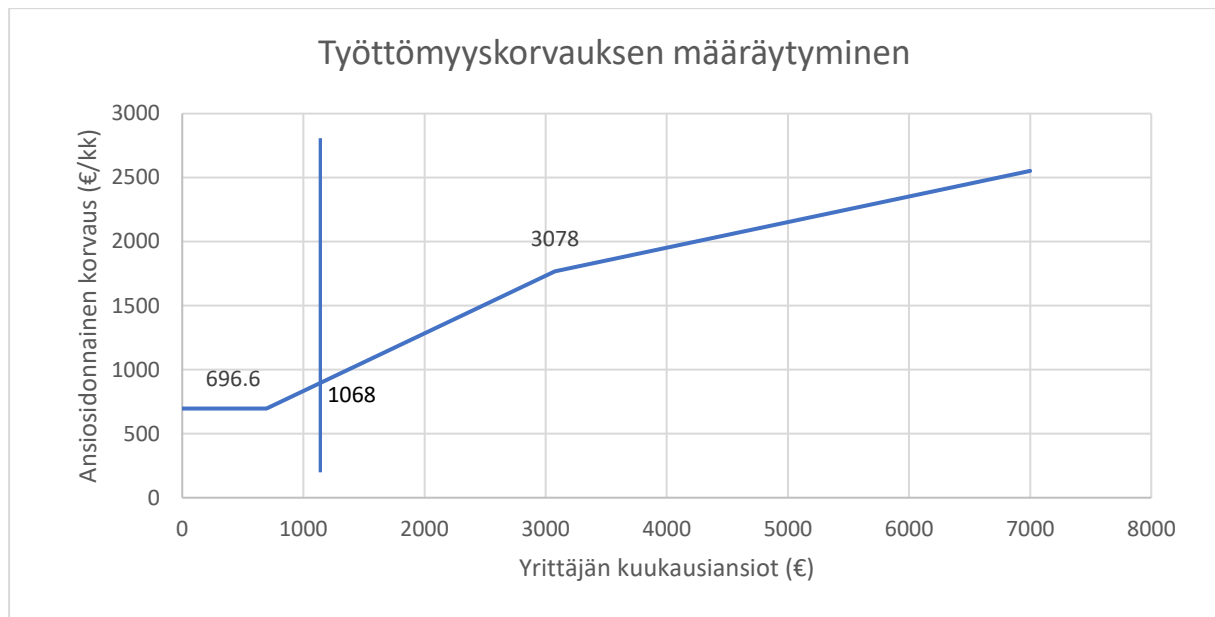
3.4 Työttömyysvakuutus

Työttömyysturvajärjestelmässä yrittäjän asema on poikkeava verrattuna työntekijöihin. Keskeisiä syitä tähän on työn luonteen eroavaisuus sekä työtulon määrittely. Suomen yrittäjiä koskevan työttömyysturvamallin lähtökohtana on, että yrittäjä itse kantaa konkurssiriskin ja

työttömyysriskin. Nämä nähdään siis osana yrittäjäriskiä eikä täten yrittäjälle ole pakollista kuulua työttömyysturvajärjestelmään tai maksaa työttömyysturvamaksua. Kuitenkin yrittäjän on mahdollista liittyä työttömyyskassaan, ja täten vakuuttaa itsensä vapaaehtoisesti työttömyyden varalta. Työttömyyskassaan kuuluminen on huomattavasti harvinaisempaa yrittäjien keskuudessa kuin työntekijöiden joukossa. (Kotamäki 2018, 45-48)

Yrittäjät, jotka eivät kuulu ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin, eivät lähtökohtaisesti maksa työttömyysvakuutusmaksuja. Mikäli yrittäjä haluaa vakuuttaa itsensä työttömyyden varalta saadakseen kansanvakuutukseen kuuluvaa peruspäivärahaa suurempaa työttömyysturvaa, tulee hänen liittyä yrittäjän työttömyyskassaan ja maksaa kassan jäsenmaksua. Jäsenmaksu on 2,25–2,65 prosenttia yrittäjän työtulosta. Seuraavassa alaluvussa käsitellään tarkemmin, miten työtulo vaikuttaa työttömyysturvan tasoon ja mitä erityisehtoja työtulon asettamisessa on. (Kotamäki 2018, 45-48)

Vaikka yrittäjät ovat työntekijään nähden poikkeuksellinen ryhmä, on työttömyysturvajärjestelmä hyvin samanlainen yrittäjälle, joka kuuluu yrittäjien työttömyyskassaan ja maksaa sen vakuutusmaksua. Työttömyysturvaetuuden rahalliset etuudet ovat ansiosidonnainen päiväraha, peruspäiväraha, työmarkkinatuki sekä vuorottelukorvaus. Vuorottelukorvaus ei kuitenkaan ole vuorotteluvapaalain (30.12.2002/1305, 2 §) mukaan saatavilla päätoimiselle yrittäjälle. (Ylikännö 2017, 160) Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan maksavat ja järjestävät työttömyyskassat. Yrittäjien työttömyyskassana on toiminut SYT sekä AYT. Kuitenkin vuoden 2020 alusta alkaen AYT sulautettiin SYT:hen ja yrittäjillä on yksi yhteinen työttömyyskassa nimeltään Suomen Yrittäjien Työttömyyskassa. (SYT 2019a). Peruspäivärahan ja muiden etuuksien hallinnoinnista ja toimeenpanosta vastaa Kela (Rantala & Kivisaari 2014, 434).

Kuvio 5 Yrittäjän työttömyyskorvaus (SYT 2019b, mukailtu)

Yrittäjän ansiopäiväraha muodostuu pitkälti samojen periaatteiden mukaisesti kuin palkansaajallakin. Vuoden 2019 peruspäiväraha oli 32,40 € päivässä eli 696,6 euroa kuussa. Peruspäiväraha on kansaneläkeindeksin vuosittain vahvistama summa. Indeksikorotuksella varmistetaan edun suhteellinen säilyminen. Peruspäiväraha on summa, joka maksetaan työttömäksi jäävälle yrittäjälle, vaikka hän ei kuuluisi työttömyyskassaan eikä täten ole oikeutettu ansiosidonnaiseen päivärahaan. Peruspäivärahan ehtona on kuitenkin se, että työssäoloehdot täyttyvät. (TYJ 2019)

Ansiosidonnaisen päivärahan laskennassa peruspäivärahan lisäksi saatava ansio-osa on 45 % päiväkohtaisen palkan ja peruspäivärahan erotuksesta. Kuitenkin työtulon ylittäessä 3078,00 euroa ylimenevältä osalta korvaus on 20 % päiväansion suuruudesta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että korvaus on asteittain aleneva suhteessa kuukausiansioihin. (Kuvio 5)

Ansiosidonnaista ansiopäivärahaa maksetaan työttömyyskassojen kautta henkilöille, jotka täyttävät kaksi keskeistä ehtoa: Työttömyyskassan jäsenyys sekä työssäoloehto koskevat ehdot. (Ylikännö 2017, 161) Yrittäjällä tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työtulo on asetettu riittävän korkealle tasolle eli vähintään 12 816 euroon vuonna 2019. Minimi työtulo, jolla yrittäjä voi liittyä työttömyyskassaan, näkyy kuviossa 5 pystyviivana. Lisäksi yrittäjän tulee olla YEL-eläkejärjestelmän mukainen yrittäjä, eläkemaksujen tulee olla maksettu sekä yritystoiminnan tulee olla jatkunut riittävän pitkään. (SYT 2019c)

Ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa voidaan maksaa lähtökohtaisesti 400 päivän ajan. Kuitenkin tietyissä tilanteissa ansiosidonnaista päivärahaa voidaan maksaa 500 päivää tai vain 300 päivää. 500 päivään on oikeutettu yrittäjä, joka on täyttänyt 58 vuotta ja hänellä on riittävän pitkä työhistoria. Vain 300 päivän ansiosidonnaiseen päivärahaan on oikeutettu yrittäjä, jolla on alle 3 vuoden työhistoria. Kun ansiosidonnaiseen päivärahaan oikeuttava kausi on ohi, on yrittäjä oikeutettu peruspäivärahaan. (SYT 2019d)

Rahallisten korvausten lisäksi työttömyysetuihin kuuluu useita erilaisia palveluita, joita tarjoavat mm. TE-hallinto, kunnat sekä uudempana tarjoajana vuoden 2015 alusta alkaen lakisääteiset työllistymistä edistävät monialaiset yhteispalvelupisteet. Usein palveluihin osallistuminen on ehtona työttömyysturvaetuuksille. (Ylikännö 2017, 160) Edellä mainittujen etuuksien lisäksi yrittäjä on oikeutettu lapsikorotukseen, joka on 5,23 € yhdestä alle 18-vuotiaasta lapsesta, 7,68 € toisesta ja 9,90 € kolmannelta tai useammasta lapsesta. (TYJ 2019)

3.5 Sairausvakuutus

Muihin kehittyneisiin länsimaihin verrattuna Suomen sairausvakuutusjärjestelmä astui voimaan hyvin myöhään vasta vuonna 1963. Tätä aiemmin terveydenhuolto toimi ilman valtion vahvasti ohjaamaa järjestelmää hyvin hajallisena järjestelmänä, jossa valtionsairaalat ja kunnanlääkärit vastasivat terveydenhuollon järjestämisestä ja vapaaehtoiset työttömyyskassat auttoivat jäseniään tarvittaessa. (Airio 2017, 125-127)

Suomen sairausvakuutusjärjestelmä korvaa sairauden hoitokuluja sekä sairaudesta tai vanhemmuudesta johtuvia ansionmenetyksiä. Hoitokuluina korvataan tutkimuksesta, hoidosta, lääkkeistä ja matkoista aiheutuvia kuluja. Ansiontulomenetyksinä korvataan sairaudesta seuraavan työkyvyttömyyden aiheuttamia tulonmenetyksiä. Vanhemmuuden perusteella korvataan raskauden, synnytyksen sekä lapsen syntymästä seuraavia työkyvyttömyysjakson ansionmenetyksiä. Yrittäjälle voidaan korvata osasairauspäivärahaa, mikäli hän on sairauden aikana osittain työkykyinen. Sen tarkoitus on myös tukea työkyvyttömän paluuta työelämään. (Sairausvakuutuslaki 1224/2004)

Sairauspäivärahan tarkoitus on korvata alle vuoden kestävä, sairaudesta johtuva, työkyvyttömyyden ansionmenetyksiä. Sairauspäivärahaan on oikeutettu 16–67-vuotias yrittäjä, joka ei sairauden takia pysty tekemään työtään. (Airio 2017, 127-128) Vanhempainpäivärahan etuudet, eli äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainraha, ovat samalla tasolla kuin sairauspäiväraha. Etuuksien korvausajoissa on kuitenkin eroja. (Kela 2019e) Sairauspäivärahan

taso määräytyy yrittäjälle vahvistetun työtulon perusteella taulukon 2 mukaisesti. Vuoden 2019 sairauspäiväraha oli minimissään 27,86 €/arkipäivä (Kela 2019c).

Taulukko 2 Yrittäjän päivärahan muodostuminen

Ilmoitettu työtulo (€)	Päivärahan määrä (€/arkipäivä)
Enintään 1 453	Päivärahan vähimmäismäärä (27,86)
1 454 – 30 962	$0,7 \times \text{työtulo} / 300$ tai vähimmäismäärä
30 963 –	$72,24 + 0,20 \times (\text{vuosityötulo} - 30\,962 / 300)$

(Kela 2019a, mukailtu)

Täten myös sairauspäivärahan osalta yrittäjä on oikeutettu ainoastaan minimitoimeentulon oikeuttavaan osaan, mikäli työtulo on asetettu matalalle tasolle. Toisaalta, mikäli työtulo on asetettu riittävän korkealle, on sairauspäivärahan etuus melko korkea noin 70 prosenttia yrittäjän työtulosta. (Taulukko 2)

Kuten luvussa 2.1.3 selvisi, sairastuminen koskettaa lähes jokaista yrittäjää työuransa aikana. Kuitenkin merkittävimmän riskin se aiheuttaa pitkittyessään. Vuoden 2019 aikana sairauspäivärahaa on nostonut 1400-2400 yrittäjää kuukausittain. Tämä tarkoittaa noin yhtä prosenttia YEL-vakuutetuista yrittäjistä. Keskimäärin sairauspäivärahaa on maksettu 8 päivän ajan ja noin 50,50 €/päivä. Taulukon 2 laskukaavan perusteella sairauspäivärahaa nostaneiden yrittäjien keskimääräinen työtulo on ollut noin 10 600 €. (Kela 2019d)

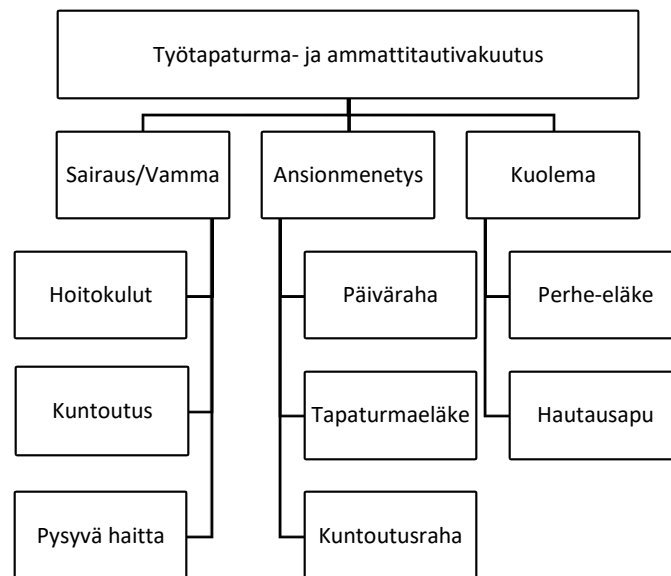
Sairaskuluvakuutuksen hyödyntäminen voi olla usein yrittäjälle hyvin haastavaa. Yrittäjä ei välttämättä pysty olemaan vastaavalla tavalla pois töistä kuin työntekijä. Myöskin sijaisen saaminen voi olla työnkuvasta johtuen huomattavasti haastavampaa verrattuna työntekijään. (Airio 2017, 127-128) Aikaisemmin yrittäjät olivat myös heikommassa asemassa sairauspäivärahojen omavastuuajassa. Vuoteen 2018 asti yrittäjien sairauspäivärahan omavastuu aika oli sairastumispäivä ja kolme seuraavaa päivää. Nykyisin omavastuu aika on yksi päivä. (Kela 2017) Yrittäjän sairauspäivärahan tuoma turva on siis tältä osin parantunut viimeisten vuosien aikana.

3.6 Työtapaturma- ja ryhmähenkivakuutus

Työtapaturma- ja ammattitautivakuutus (myöhemmin työtapaturmavakuutus) on työttömyysvakuutuksen ohella toinen sosiaalivakuutuksen osaksi laskettava etuus, johon

yrittäjä ei kuulu automaattisesti. Yrittäjälle on kuitenkin mahdollista ottaa työtapaturmavakuutus vapaaehtoisena vakuutuksena. Vaikka yrittäjälle työtapaturmavakuutus on vapaaehtoinen vakuutus, on sen vakuutusehdot vastaavat kuin työntekijän lakisääteisessä työtapaturmavakuutuksessa. Yrittäjän vapaaehtoisin työtapaturmavakuutuksen etuuksien taso määräytyy yrittäjän ilmoittaman työtulon perusteella. Näiden syiden takia yrittäjän työtapaturmavakuutusta voidaan pitää sosiaalivakuutukseen kuuluvana etuutena, vaikka se on yrittäjälle vapaaehtoinen. (Havakka 2017a, 175-196)

Työtapaturmavakuutuksen keskeiset etuudet ovat sairaudesta tai vammasta aiheutuvat hoito- tai kuntoutuskulut, ansionmenetyksen korvaukset sekä vakuutetun kuolemasta omaisille annettavat korvaukset (Kuvio 6). Suurin osa kaikista myönnettävistä korvauksista aiheuttavat ansionmenetys- ja sairaanhoitokorvaukset (Havakka 2017a, 186)

Kuvio 6 Työtapaturma- ja ammattitautilain etuudet (Työtapaturma- ja ammattilaki 459/2015, mukailtu)

Työtapaturmasta tai ammattitaudista johtuvasta yli kolme päivää jatkuneesta, mutta alle vuoden kestäneestä työkyvyttömyydestä voidaan yrittäjälle maksaa päivärahaa. Ansiomenetyskorvausten tarkoituksena on ylläpitää yrittäjän tulotaso (Havakka 2017a, 186). Yrittäjällä päiväraha on 1/360 yrittäjälle vahvistetusta työtulosta. Korvaus maksetaan siis täyden korvauksen periaatteella, jossa vakuutus korvaa täysin menetetyn tulon. Korvaus on siis huomattavasti korkeampi kuin normaalin sairaskorvauslain mukainen päiväraha. Toisaalta matalan työtulon seurauksena korvaus voi jäädä matalalle tasolle. Päivärahaa voidaan maksaa myös puolet täydestä päivärahasta, mikäli yrittäjä pystyy työskentelemään osa-aikaisesti. (Työtapaturma- ja ammattitautilaki: 459/2015, 197 §).

Mikäli työkyvyttömyys jatkuu yli vuoden, muuttuu se yrittäjän tapaturmaeläkkeeksi. Täysi tapaturmaeläke on 85 % yrittäjän työtulojen mukaisista vuosiansioista ja 70 % yli 65 vuotta täyttäessä. Myös tapaturmaeläkkeen osalta korvausaste on hyvin korkea, sillä työeläkejärjestelmän mukainen työeläke tai työkyvyttömyyseläke on noin 50 % yrittäjän ilmoittamasta työtulosta, kuten luvuissa 3.3.4-3.3.5 kävi ilmi. (Havakka 2017a, 186)

Vaikka yrittäjälle työtapaturmavakuutus ei ole lakisääteinen, on se ensisijainen vakuutus yrittäjälle vahinkotapahtumassa. Tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjä voi hakea korvausta muista sosiaalivakuutusjärjestelmän etuuksista ainoastaan tilanteessa, jossa työtapaturmavakuutus ei korvaa tai etuuden taso jää niin matalalle tasolle, että jokin muu etuus ylittäisi korvauksen. Työtapaturmavakuutuksen mukaiset korvaukset ovat kuitenkin niin korkealla tasolla, että lähtökohtaisesti korvattavaa muista sosiaalivakuutuksen osista ei jää (Havakka 2017a, 180).

Työtapaturmavakuutuksen lisäksi yrittäjä voi liittää vakuutukseen myös vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen. Vakuutuksen perusteella korvataan muissa kuin työoloissa, tapahtuneet tapaturmat. Myös vapaa-ajalle laajennetun työtapaturmavakuutuksen ansiosidonnaisten korvausten perusteena käytetään yrittäjälle vahvistettua työtuloa. Poikkeuksena työaikana tapahtuneeseen tapaturmaan, vapaa-ajalla tapahtuvasta tapaturmasta korvataan päivärahojen osalta madallettua korvausta. Päivärahaan tehdään 30-70 % vähennys riippuen päivärahan määrästä. (Työtapaturma- ja ammattitautilaki: 459/2015, 188-190, 199-202 §)

Muista sosiaalivakuutuslajeista poiketen, ryhmähenkivakuutusta yrittäjän ei ole mahdollista ottaa edes vapaaehtoisesti. Se on keskeisten työmarkkinajärjestöjen sopima etuus työntekijöille, minkä toimeenpanossa tai suunnittelussa valtiolla ei ole ollut suurta osuutta. Täten yrittäjät ovat jääneet sen ulkopuolelle. (Havakka 2017b, 197)

Työntekijän ryhmähenkivakuutuksella täydennetään perhe-eläkettä. Se tuo siis lisäturvaa lähiomaisen toimeentulon varalle edunjäntäjän kuollessa. Edunsaajia ovat vakuutetun puoliso ja alle 22-vuotiaat lapset (TVK 2019a). Ryhmähenkivakuutus on riskihenkivakuutus, jonka korvaus maksetaan kertakorvauksena. Korvauksen suuruuteen vaikuttavat vakuutetun henkilön ikä ja lasten lukumäärä. Korvausta ei vähennä muista vakuutuksista saatavat korvaukset. Ryhmähenkivakuutuksista maksettiin vain 25 miljoonan euron korvaukset vuonna 2015. (Havakka 2017b, 197-203) Ryhmähenkivakuutuksen korvaus onkin hyvin pieni, noin 4000 - 17000 euroa riippuen vakuutetun iästä. Lisäksi vakuutukseen kuuluu 7540 euron korvaus jokaisesta alle 22-vuotiaasta lapsesta (TVK 2019b). Korvaussumma on siis riskihenkivakuutukseksi melko pieni, eikä se merkittävästi poikkea vapaaehtoisilta

markkinoilta saatavista kuolemanvaraturvista. Yrittäjä on ryhmähenkivakuutuksen osalta heikommassa asemassa muihin ryhmiin nähden. Toisaalta yrittäjä maksaisi itse ryhmähenkivakuutuksen vakuutusmaksut, joten pakollinen järjestelmään kuuluminen tarkoittaisi käytännössä yrittäjällä pakollista riskihenkivakuutusta.

3.7 Vapaaehtoinen henkilövakuuttaminen Suomessa

Kuten aikaisemmissa luvuissa on käynyt ilmi, Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmässä on pyritty huomioimaan kaikki keskeiset sosiaaliset henkilöriskit. Etuudet eivät kuitenkaan ole täysin aukottomat ja ne eivät välttämättä riitä tyydyttämään yksilön tarpeita. Näitä ongelmakohtia yrittäjä voi täydentää vapaaehtoisilla henkilövakuutuksilla. Vapaaehtoiset henkilövakuutukset voidaan luetella kahteen osaan: sosiaaliturvaa täydentäviin vakuutuksiin ja säästövakuutuksiin (Kuvio 2). Säästövakuutukset ovat ajoittain lähempänä sijoitustuotteita kuin vakuutustuotteita. Tämän takia ne on syytä erottaa puhtaista sosiaaliturvaa täydentävistä vakuutuksista, joissa on usein selkeä vakuutusominaisuus (Rantala & Kivisaari 2014, 468). Niitä ei voida kuitenkaan jättää huomioimatta, koska ne ovat osa yrittäjän kokonaisvarautumista.

3.7.1 Vakuutussäästäminen ja eläkevakuutus

Säästöhenkivakuutus on vakuutus elämisen varalta. Se suojaa vakuutettua sen varalta, että vakuutettu elää ja tarvitsee varallisuutta itseään tai omaisiaan varten myöhemmin. Säästöhenkivakuutukset ovat usein kuukausisäästöisiä, mutta nykyään useisiin tuotteisiin voi joko kuukausisäästää tai maksaa kerralla suuremman erän. (Lohi 2013c, 93-94) Säästöhenkivakuutuksen päätarkoitus on siis täydentää sosiaalivakuutusjärjestelmän vanhuuseläkettä.

Säästöhenkivakuutukseen kerrytetään vakuutussäästöjä myöhempään käyttöön. Vakuutuksenottaja maksaa vakuutusmaksuja henkivakuutusyhtiölle ja henkivakuutusyhtiö sijoittaa itse vakuutusmaksut haluamallaan tavalla ja maksaa vakuutuksenottajalle ennalta sovittua vuosittaista korkoa. Tällöin on kyseessä korkoperusteinen säästöhenkivakuutus, joka on vakuutuksenottajalle hyvin matalariskinen sijoitus, koska tuotto on ennalta vakuutuksenottajan tiedossa ja vakuutusyhtiö kantaa sijoittamiseen liittyvän riskin. Korkoperusteista mallia on pidetty säästövakuutusten perinteisenä mallina. Korkotaso on nykyisin matala, jolloin tuotteelle maksettava tuotto jää alhaiseksi. (Lohi 2013c, 94, 102-106)

Toisena vaihtoehtona on sijoitussidonnainen säästövakuutus, jossa vakuutuksenottaja itse päättää, mihin vakuutusmaksut sijoitetaan. Tässä tapauksessa vakuutuksenottaja itse kantaa sijoitusten tuottoihin liittyvän riskin ja voi hyötyä sijoitusten hyvästä tuotosta verrattuna korkoperusteiseen säästövakuutukseen. Toisaalta vakuutuksenottaja voi myös kärsiä tappioita, mikäli sijoitustuotot jäävät mataliksi tai tappiollisiksi. Säästöhenkivakuutus sidotaan yleensä johonkin tiettyyn ajankohtaan. Lähtökohtana vakuutusmaksujen ja kertyneiden tuottojen palautukselle on, että asiakas on hengissä vielä kyseisenä ajankohtana. Tämän seurauksena asiakkaille voidaan tarjota korkeampaan tuottoa, kun osa vakuutetuista kuolee ennen sovittua ajankohtaa ja säästöt jäävät vakuutusyhtiölle. Asiakkaalle voidaan siis tarjota lisätuottoa, joka vastaa kuolemisen riskiä. (Lohi 2013c, 107-109)

Mahdollinen lisätuotto kuoleman riskin kantamisesta ei kuitenkaan yleensä riitä vakuutuksenottajalle. Yleensä säästövakuutukseen liitetäänkin turva kuolemanvaralta, joka vastaa kertynyttä säästösummaa. Mahdollinen lisätuotto ja kuolemanvaraturva kompensoivat toisensa ja täten kuolevuus ei vaikuta vakuutustuotteeseen. Tämän seurauksena säästöhenkivakuutus onkin käytännössä hyvin lähellä muita sijoitustuotteita, kuten rahastoja ja osakesijoituksia. (Lohi 2013c, 94-101)

Vaikka vakuutus sidotaan usein tiettyyn ajankohtaan, on asiakkaan mahdollista nostaa varat ennen kyseistä ajankohtaa. Tämän seurauksena säästöhenkivakuutuksen ei voida katsoa olevan täysin sosiaalivakuutusta täydentävä vakuutus. (Lohi 2013c, 94) Säästöhenkivakuutus ei siis automaattisesti korvaa esimerkiksi vanhuuden riskiltä, koska vakuutuksenottaja voi nostaa varansa jo ennen vanhuusikää ja käyttää ne haluamallaan tavalla. Säästövakuutuksessa ei myöskään ole lähtökohtaisesti tarvetta vastuuvallinnalle, koska tuotteeseen ei sisälly vakuutusominaisuutta.

Vapaaehtoinen yksilöllinen eläkevakuutus on yksi säästövakuutuksen muodoista, joka on perinteisesti ollut hyvin suosittu työeläkettä täydentävä henkilövakuutuksen muoto. Noin 600 000 henkilöllä Suomessa on yksilöllinen eläkevakuutus. Kuitenkin vuosina 2009 ja 2012 eläkevakuutuksen ehtoja on tiukennettu, joiden seurauksena sen suosio on laskenut merkittävästi. Eläkevakuutus on pääpiirteiltään samanlainen säästövakuutus kuin edellä mainittu säästövakuutus. Myös eläkevakuutus voi olla joko laskuperusteinen tai sijoitussidonnainen säästövakuutus. Lisäksi vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen voidaan liittää kuolemanvaraturva. Siinä on kuitenkin tiettyjä ominaisuuksia, joiden takia se voidaan luokitella

sosiaalivakuutusta täydentäväksi vakuutukseksi ja tämän takia sille on annettu valtiovallan toimesta myös kannusteita. (Lohi 2013c, 126-130)

Ensinnäkin säästöjen nostoiästä on normaaliin säästövakuutukseen verrattuna suurempia rajoitteita. Aikaisemmin eläkevakuutusta käytettiin ja markkinoitiin tuotteena, jonka avulla voi jäädä eläkkeelle ennen virallista eläkeikää. Kuitenkin alinta mahdollista varojen nostoikää on myöhäistetty ja nykyisellään tuotetta ei voi tähän tarkoitukseen käyttää. Vuoden 2013 voimaan tulleen verosäännösten seurauksena vapaaehtoisen eläkevakuutuksen eläkettä voidaan alkaa nostamaan 68 vuotiaana. Tämä vastaa työntekijäin eläkelain mukaista lykätyn vanhuuseläkkeen ikää. Lähtökohtaisesti säästöjen nostaminen ennen eläkeikää ei onnistu muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. (Lohi 2013c, 131-132)

Toinen merkittävä tekijä, joka tekee vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta sosiaalivakuutusta täydentävän vakuutuksen, on varojen nostoaika. Poiketen muista säästövakuutuksista, vapaaehtoisen eläkevakuutuksen säästöjä ei pysty nostamaan kerralla eläkeiän saavutettua. Nostoaika riippuu siitä, milloin eläkevakuutus on tehty. Ennen vuotta 2009 avatuissa eläkevakuutuksissa nostoaika on minimissään 2 vuotta. Myöhemmin avatuissa vakuutuksissa nostoaika on minimissään 6 vuotta tai nykyinen 10 vuotta. (Lohi 2013c, 132) Usein säästöt nostetaan minimiajassa, jolloin se nostaa yrittäjän toimeentuloa vain hyvin lyhyeksi ajaksi. Toisaalta eläkkeen alkaessa saatavaa lisäeläkettä voidaan pitää perusteltuna, koska täten henkilöllä on enemmän aikaa tottua eläkeiän laskeviin tuloihin.

3.7.2 Muut vapaaehtoiset henkilövakuutukset

Yksi perinteisimpiä ja vanhimpia henkilövakuutuksen muotoja on vakuutus kuoleman varalta. Kuolemanvaraturvaa voidaan pitää melko yksinkertaisena vakuutustuotteena. Mikäli vakuutuksenottaja kuolee vakuutuksen voimassaoloaikana, maksetaan ennalta määritellylle edunsaajalle sovittu korvaussumma. Henkivakuutukset ovat lähtökohtaisesti aina ”all risk” -vakuutuksia, jolloin kaikki vakuutustapahtumat korvataan. Kuitenkin korvattavuudessa voi olla pieniä poikkeuksia. Esimerkiksi vakuutetun kuollessa itsemurhan tai aseellisen selkkauksen seurauksena voi korvaus usein olla evätty vakuutusehdoissa (Lohi 2013c, 143-151).

Korvaussumma voi olla joko kiinteä tai alentuva. Korvaussumma ollessa kiinteä mahdollinen korvaussumma pysyy vakiona vakuutuksen voimassaoloaikana. Vakuutusmaksut saattavat kuitenkin nousta vakuutetun iän noustessa. Alentuvassa korvaussummassa vakuutusmaksu pysyy vakiona, mutta vakuutusturvan suuruus laskee vakuutetun ikääntyessä.

Kuolinkorvaukselle ominaista on kaikissa tilanteissa kertakorvaus. Kuolintapauksessa korvaus maksetaan edunsaajalle siis kertakorvauksena eikä kuukausittaisena eläkkeenä, kuten perhe-eläkkeessä. (Lohi 2013c, 143-151)

Kuolemanvaraturva on usein voimassa tiettyyn ikään asti. Usein kuolemanvaraturva myönnetään 65 vuotiaaksi asti. Joskus sopimus voi kuitenkin säilyä voimassa hyvin vanhallekin iälle asti. Tässä tapauksessa korvaussumma laskee hyvin matalaksi tai toisaalta vakuutusmaksut nousevat hyvin korkeaksi kuolemanriskin noustessa merkittävästi. (Lohi 2013c, 143-151) Hyvin vanhalle iälle jatkuvan kuolemanvaraturvan voidaan ajatella olevan kyseisen turvan periaatteiden vastainen, koska vanhalla iällä kuolema ei ole enää niin yllättävä tapahtuma ja sen varalle voi valmistautua muilla tavoin, kuten luvussa 2.1.4 käsiteltiin.

Vakuutuksen saatavuudessa ja hinnoittelussa vakuutusyhtiö toteuttaa riskivalintaa, jossa se selvittää henkilön kuolevuuden riskiin vaikuttavia seikkoja. Sosiaalivakuutukseen kuuluvaan perhe-eläkkeeseen verrattuna kuolemanvaraturvan saanti ei ole itsestäänselvyys ja sen hinta voi vaihdella rajusti eri henkilöiden välillä. Suurin vakuutusmaksuun vaikuttava tekijä on henkilön ikä. Kuolevuus kasvaa merkittävästi iän noustessa, joten vakuutusmaksunkin täytyy vakuutusyhtiön näkökulmasta olla korkeampi. Myös vakuutuksenottajan terveydellinen tila vaikuttaa vakuutuksen saantiin. Esimerkiksi monisairaalta henkilöltä kuolemanvaraturva voidaan evätä, koska vakuutusyhtiön näkökulmasta kuolemanriski on liian korkea. (Lohi 2013c, 143-151)

Toinen perinteisistä vapaaehtoisista henkilövakuutuksista on työkyvyttömyysvakuutus. Sen voidaan katsoa täydentävän sekä sairaskuluvakuutuksen päivärahaa että työkyvyttömyyseläkettä. Vapaaehtoisen työkyvyttömyyseläkevakuutuksen lähtökohtana on tilanne, jossa vakuutuksenottaja ei pysty sairauden tai vamman takia suoriutumaan työtehtävistään. Tämän seurauksena vakuutuksenottajalle maksetaan päivärahaa ennalta sovittu summa, esimerkiksi 50 euroa päivässä. Yleensä työkyvyttömyysvakuutuksessa on kuitenkin omavastuu-aika, joka rajaa hyvin lyhyen työkyvyttömyysajan pois vakuutuksen piiristä, sekä enimmäisaika, jonka jälkeen päivärahaa ei enää makseta, vaikka työkyvyttömyys jatkuisi. Yleensä enimmäisaika on 1 tai 2 vuotta. Yrittäjän työkyvyttömyys voi olla vaikeaa arvioida, kuten luvussa 2.1.2 todettiin. Tämän takia työkyvyttömyydeksi on voitu rajata aika, jonka vakuutuksenottaja joutuu viettämään sairaalassa. Täten vakuutus ei välttämättä ole kovin kattava yrittäjällä. (Lohi 2013c, 152-156)

Väliaikaisen työkyvyttömyysvakuutuksen lisäksi vapaaehtoisilla henkilövakuutuksilla voi varautua myös pysyvään työkyvyttömyyteen. Korvaus maksetaan ennalta sovittuna kertakorvauksena, jonka taso on melko vapaasti määriteltävissä, kuten kuolemanvaraturvassakin. Korvaus maksetaan tilanteessa, jossa vakuutuksenottajan todetaan olevan pysyvästi työkyvytön. Tämä vaatii yleensä 1-2 vuoden työkyvyttömyysjakson, jonka jälkeen voidaan lääketieteellisesti todeta vakuutuksenottajan työkyvyttömyyden olevan pysyvä. Suomessa on pyritty työkyvyttömyyden osalta yhtäläistämään työkyvyttömyyden määritelmä. Työkyvyttömyyden määritelmä on siis pitkälti sama vapaaehtoisissa henkilövakuutuksissa kuin sosiaalivakuutuksessa. (Lohi 2013c. 157-160)

Vapaaehtoisilta vakuutusmarkkinoilta on mahdollista saada vakuutus työttömyyden varalle. Työttömyyden vakuuttaminen työttömyyskassojen ulkopuolella on kuitenkin hyvin pienimuotoista. Käytännössä lisäturvaa haluavat yksilöt kuuluvat Suomessa työttömyyskassoihin, joista työttömyyden toteutuessa saa ansiosidonnaista turvaa luvun 3.4 mukaisesti. Työttömyysvakuuttamiseen liittyy paljon luvussa 2.2.2 käsiteltyjä haasteita, jonka seurauksena se ei ole mielenkiintoinen tuote tarjota vakuutusyhtiön näkökulmasta. Mikäli vakuutusta tarjottaisiin laajasti, tulisi sen hinnan olla todella kallis, korvausajan lyhyt tai korvauksen hyvin matala. Koska yrittäjät kuuluvat erityisryhmään, ei Suomessa vapaaehtoisilta markkinoilta ole tarjolla yrittäjälle työttömyysvakuutusta. (Lohi 2013c, 200-201)

4 YRITTÄJIEN SOSIAALIVAKUUTUSTURVAN TASO JA SIIHEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

Ensimmäisessä empirialuvussa selvitetään, millainen henkilövakuutusturvan taso yrittäjillä on ja mitkä tekijät vaikuttavat yrittäjän tekemiin päätöksiin turvan tasoa määritettäessä. Aluksi tarkastellaan yrittäjien henkilövakuutusturvan tasoa sosiaalivakuutuksen osalta sekä vapaaehtoisten vakuutusten sekä muun varautumisen yleisyyttä yrittäjien keskuudessa. Tämän jälkeen selvitetään syitä työtulon alimitoittamiseen.

4.1 Aineiston analysointi

Ensimmäisessä empirialuvussa keskitytään kvantitatiivisiin eli tilastollisen tutkimuksen metodeihin. Kvantitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on vastata lukumääriin tai prosenttiosuuksiin liittyviin kysymyksiin. Asioita kuvataan numeraalisten lukujen avulla ja tuloksia pystytään havainnollistamaan kuvioilla ja taulukoilla. Kvantitatiivinen tutkimus pyrkii kartoittamaan olemassa olevaa tilannetta tai yleistämään otoksen perusteella saatua määrällistä tilastoaineistoa suurempaan joukkoon. Kvantitatiivinen tutkimus vaatii riittävän suurta ja edustavaa otosta, jotta tuloksia voidaan pitää tilastollisesti merkitsevinä tai ylipäänsä mielekkäinä. (Heikkilä 2017, 16) Tässä tutkielmassa käytetyt aineistot täyttävät tämän vaatimuksen hyvin, sillä molemmissa aineistoissa vastaajamäärä on lähes 1000 yrittäjää.

Tutkimuksen kannalta ei ole oleellista käyttää monimutkaisia tilastollisia analysointimenetelmiä. Suurin osa tutkielman kvantitatiivisesta tiedosta onkin suoraan aineistosta saatavia tilastoja. Tutkielmassa on käytössä kuitenkin muutamia tilastollisia testejä. Tutkielmassa eniten käytetty tilastollinen testi on χ^2 -riippumattomuustesti (Khiin neliö -testi). Kyseisellä testillä voidaan selvittää, onko ristiintaulukoinnin sarake- ja rivimuuttujien välillä riippuvuutta. Nollahypoteesina on, ettei muuttujien välillä ole riippuvuutta. (Heikkilä 2017, 200-201) Tilastollisilla testeillä verrataan itsensä alivakuuttaneita ja muita yrittäjiä keskenään.

Toinen tutkielmassa käytetty tilastollinen testi on Mann-Whitneyn U-testi. Testin avulla voidaan havaita jakaumien sijainnissa olevia eroavaisuuksia. Testissä nollahypoteesi on yleensä asetettu väittämään, että mediaanien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Tällöin testataan kahden mediaanin eroavaisuuden tilastollista merkitsevyyttä. (Heikkilä 2017, 218-219) Molempien testien osalta oleellista on selvittää tilastollista merkitsevyyttä, jolloin

otoksesta saatavia tuloksia voidaan verrata koko joukkoon. Tässä tutkimuksessa perusjoukko on suomalaiset yrittäjät, jotka ovat vakuutettuja YEL-järjestelmän kautta.

Tutkimuksessa käytetään merkintää N kertomaan koko kyseiseen ryhmään kuuluvien määrä. Esimerkiksi luvussa 4.2.2 merkinnällä ”Alivakuuttaneista yrittäjistä 67,0 % (N = 512) ilmoittaa ottaneensa henkivakuutuksen” tarkoitetaan tilannetta, jossa kyselyyn vastanneita työtulonsa alimitoitaneita yrittäjiä on yhteensä 512 ja heistä 67 % eli 343 on vakuuttanut itsensä henkivakuutuksella.

Tilastollisen tutkimuksen ja testien kautta pyritään saamaan tuloksia, joita voidaan yleistää perusjoukkoon. Tilastollisella merkitsevyydellä tarkoitetaan varmuutta, jolla tietoja voidaan yleistää perusjoukkoon. Vakiintuneessa käytössä on kolme termiä. Tilastollisesti melkein merkitsevä ($P = 0.05$), tilastollisesti merkitsevä ($P = 0.01$) ja tilastollisesti erittäin merkitsevä ($P = 0.001$). Suluissa näkyvä p-luku kertoo, kuinka todennäköisesti tulokset eivät ole totuudenmukaisia. Tilastollisesti melkein merkitsevän tuloksen kohdalla on 5 % todennäköisyys virheellisille tuloksille. Sen sijaan tilastollisesti erittäin merkitsevä pidetään tulosta, jossa on ainoastaan 0,1 % mahdollisuus virheelliselle tulokselle. (Valli 2015, 60-61) Tässä tutkielmassa käytetään edellä mainittuja rajoja, kun arvioidaan tulosten tilastollista merkitsevyyttä.

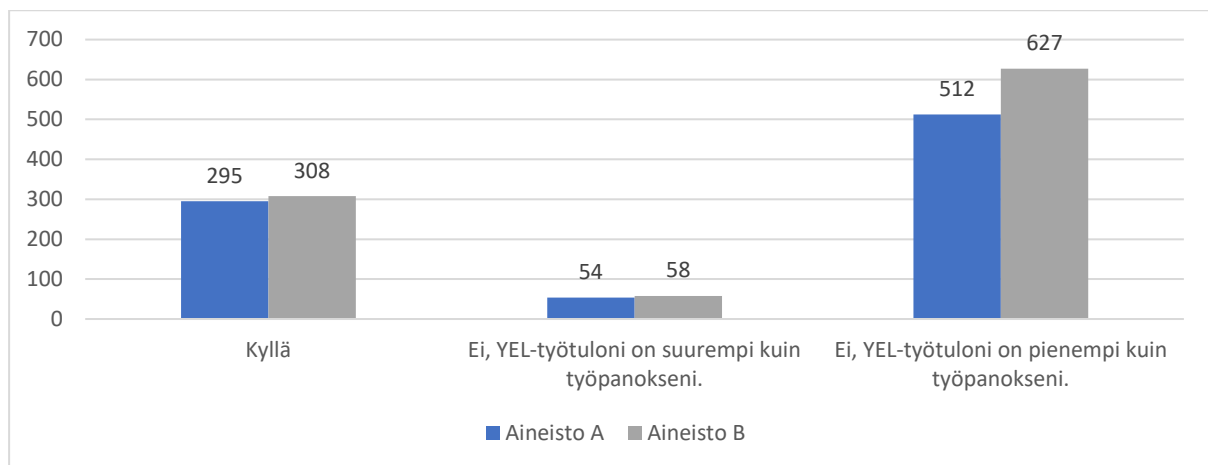
Tilastoihin perustuvan kvantitatiivisen tutkielman yhtenä keskeisenä työvälineenä ovat tilastoaineistojen analysointiin tarkoitettut ohjelmistot. (Heikkilä 2017, 15) Tutkielmassa tarvittavien tilastollisten testien tekeminen onnistuisi monella eri tilasto-ohjelmalla. Tässä tutkielmassa tilastolliset testit on tehty IBM SPSS tilasto-ohjelmalla. SPSS on Tampereen yliopistossa yleisesti käytössä oleva ohjelmisto, jolloin se on ollut luonteva valinta tutkielman tekijälle. Kaikki tutkielman graafiset kuviot ja taulukot on tehty Excel-työkalulla. Tutkielmassa olisi voitu käyttää SPSS-ohjelmaa myös kuvioiden ja taulukoiden osalta. Tutkielmassa on kuitenkin päädytty tekemään kaikki kuviot Excel-ohjelmalla, jotta ne ovat mahdollisimman yhdenmukaisia.

4.2 Yrittäjien henkilövakuutusturvan taso

Yrittäjien sosiaaliturvan tasosta vallitsee jo melko hyvä käsitys etenkin Eläketurvakeskuksen tutkimusten kautta. Kuitenkaan yrittäjien kokonaisvarautumisen tasosta ei vallitse selvää käsitystä. Tässä luvussa selvitetään yrittäjien kokonaisvarautumista sosiaalisilta henkilöriskeiltä. Keskeisenä tutkimusaineistona käytetään Aineisto A:ta.

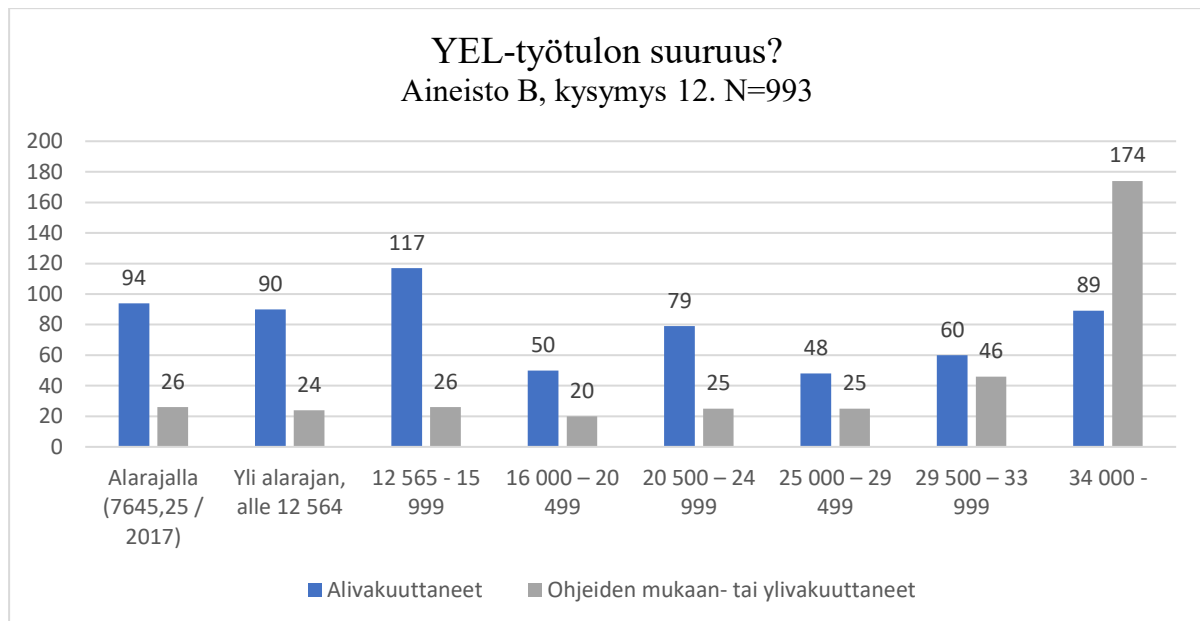
4.2.1 Sosiaalivakuutusturva

Yrittäjän keskeinen lakisääteisen sosiaalivakuutusturvan määrittävä tekijä on yrittäjän työeläkeyhtiölle ilmoittama työtulo. Työtulon perusteella määräytyvät kaikki yrittäjän sosiaaliturvan ansiosidonnaiset etuudet. Työtulon ilmoittaminen alle ohjeistuksen on kuitenkin hyvin yleistä. Vuoden 2016 kyselyyn vastanneista yrittäjistä 60 % kertoo määrittäneensä työtulonsa alle ohjeistuksen. Vastaava luku vuoden 2017 kyselyyn vastanneiden joukossa on 63 %. Sen sijaan työtulon määrittäminen ohjeita korkeammalle tasolle on hyvin harvinaista. (Kuvio 7) Aineistot ovat keskenään siis hyvin lähellä toisiaan työtulon määrittämisen osalta.

Kuvio 7 Yrittäjien työtulon ja työpanoksen suhde

Yrittäjien työtulo on keskimäärin 72 % yrittäjän verotettavista tuloista. Myös ansiotulojen ja työtulojen mediaanissa on selkeä ero. Yrittäjien ansiotulojen mediaani oli selvityksessä 20 400 euroa ja työtulojen mediaani 14 700 euroa. (Salonen 2015, 114) Vaikka yrittäjän ansiotulot eivät ole ensisijainen työtulon määrittävä tekijä, tukee tämä vahvasti käsitystä yrittäjien työtulon alimitoittamisesta.

Kuvio 8 Yrittäjien ilmoittama työtulo

Kuviosta 8 voidaan huomata työtulon painottuvan yrittäjillä matalalle tasolle. Etenkin itsensä alivakuuttaneiden yrittäjien keskuudessa matala alle 16 000 euron työtulo on hyvin yleinen. Matalan työtulon seurauksena yrittäjä joutuu tilanteeseen, jossa hänen sosiaaliturvansa taso jää matalaksi. Tietyissä tilanteissa yrittäjän etuudet eivät nouse kansanvakuutusta, korkeammalle tasolle eli yrittäjän sosiaaliturva ei sisällä lainkaan ansiosidonnaisia etuuksia.

Taulukossa 3 on luotu Kuvion 8 pohjalta kolme työtuloluokkaa, jotka kuvaavat yrittäjien työtulojen tasoja. Työtulon alaraja on melko suosittu yrittäjien keskuudessa. Sen perusteella nähdään hyvin, kuinka matalalle tasolle yrittäjän sosiaaliturva jää, jos hän päättää minimoida sosiaaliturvansa. Toinen raja on melko lähellä yrittäjien työtulon mediaania. Kolmas luokka eli 34 000 € tai sitä korkeampi työtulo on etenkin ohjeiden mukaan vakuuttaneiden keskuudessa yleisin työtulon taso (Kuvio 8). Tämän perusteella saadaan selvyys niiden yrittäjien sosiaaliturvan tasoon, joiden työtulo on ohjeiden mukaisella tasolla.

Etenkin eläke-etuuksia on vaikea arvioida pelkästään nykyisen työtulon perusteella tarkasti. Esimerkiksi vanhuuseläkkeeseen vaikuttaa työuran pituus ja perhe-eläkkeeseen lasten lukumäärä. Taulukko 3 onkin muiden sosiaaliturvaetuuksien osalta tarkempi ja eläke-etuuksien osalta enemmän suuntaa antava. Suurin osa yrittäjistä on ollut yrittäjäuran lisäksi työsuhteessa, jolloin heille on kertynyt yrittäjän eläkejärjestelmän mukaisen eläkkeen lisäksi myös TyEL-eläkelain mukaista eläketurvaa. Kyselyyn vastanneista 90 % on toiminut yrittäjäuran lisäksi työntekijänä toisen palveluksessa (Aineisto B, kysymys 7). Vastanneista 31 % oli työskennellyt muiden palveluksessa 10-20 vuotta ja 21% yli 20 vuotta.

Etenkin pitkän uran toisen palveluksessa tehneille yrittäjille on voinut kertyä työuralla jo kohtuullinen eläke. Tämän ansiosta yrittäjän vanhuuseläketurva ei jää niin pieneksi kuin nykyisen työtulon perusteella voisi olettaa. Kuitenkin matalan työtulon takia yrittäjillä eläke jää keskimäärin noin 250 € pienemmäksi kuin eläkkeelle jäävillä keskimäärin. Yrittäjien keskieläke vuonna 2015 oli 1550 euroa ja kaikkien eläkkeelle jäävien 1800 euroa. (Salonen 2015, 78-84)

Koska yrittäjän eläketurvaa on vaikea arvioida pelkästään nykyisen työtulon perusteella taulukon 3 eläke-etuuksissa on jouduttu tekemään muutamia oletuksia. Taulukossa 3 on oletettu 25 vuotias yrittäjä, joka suorittaa koko työuransa yrittäjänä muuttamatta työtulonsa tasoa. Esimerkkilaskelmien yrittäjälle ei ole kertynyt merkittävää eläkettä aikaisemmalta työuralta. Etenkin vanhuuseläkkeen osalta taulukko ei siis anna todellista kuvaa yrittäjien yleisestä vanhuuseläkkeestä. Lisäksi lesken eläkkeeseen vaikuttaa lesken oma eläke. Muiden sosiaaliturvaetuuksien osalta taulukon laskelmat ovat tarkemmat, sillä ne määräytyvät ainoastaan nykyisen työtulon perusteella. Taulukon arvojen laskennassa on käytetty teorialuvuissa esiintyviä etuuksien laskukaavoja sekä työeläkeyhtiö Veritaksen (2019) YEL-etuuksien laskuria.

Taulukko 3 Sosiaaliturvaetuudet eri työtuloilla

Eläke-etuudet (2019)	7799,37 € (Alaraja)	15 999 €	34 000 €
Eläkekertymä (kk)	10€	20€	43€
Vanhuuseläke (kk)	835€*	903€	1820€
Työkyvyttömyyseläke (kk)	835€*	857€	2047€
Lesken eläke (kk)	209 €	428€	910€
Lapsen eläke (1 lapsi)	139 €	286€	607€
Tapaturmaeläke (kk)***	835€	1 133€	2408€
Muut päivärahat (2019)			
Työttömyyskorvaus (kk)	697€*	983€**	1658€**
Sairauspäiväraha (kk)	454€	933€	1856€
Vanhempainpäiväraha (kk)	696€	933€	1983€
Työtapaturmavakuutus –	650€	1333€	2833
Päiväraha (kk) ***			

* Kansanvakuutuksen mukainen minimikorvaus, ** Vaatii työttömyyskassaan jäsenyyden

*** Vaatii työ- ja ammattitautivakuutuksen ottamista

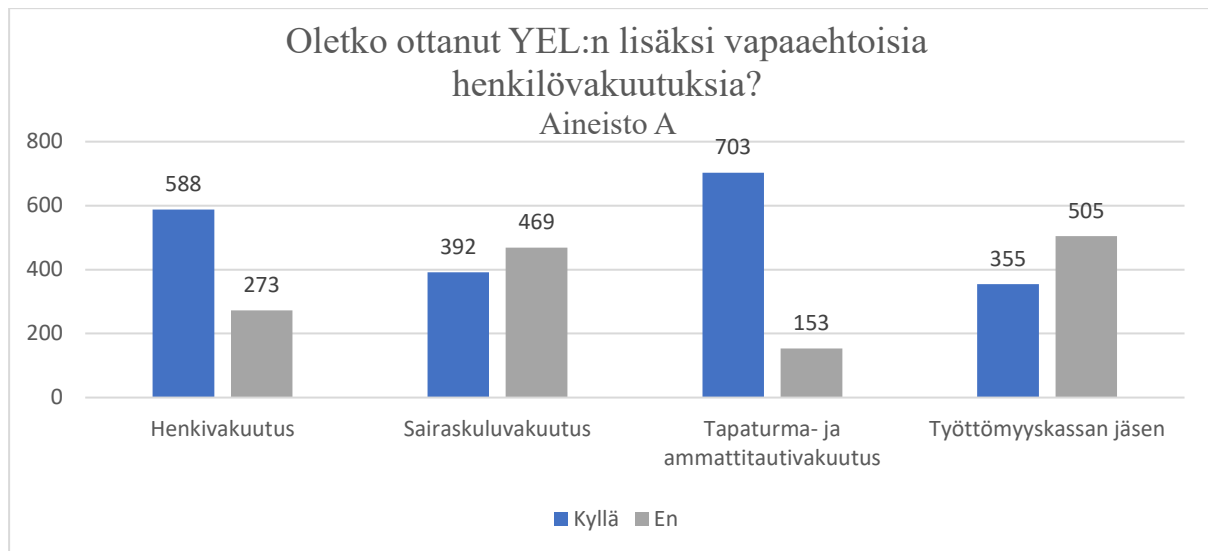
Työtulon alarajalle mitoittaneita yrittäjiä on 12 % kyselyyn vastanneista yrittäjistä. Näistä hyvin moni ilmoittaa alimitoittaneensa työtulon. Kyseessä on siis useammin tietoinen valinta, eikä todellinen matala työpanoksen arvo. Kyseisellä ryhmällä kaikki sosiaaliturvan etuudet jäävät erittäin matalalle tasolle. Etuudet eivät nouse ansiosidonnaiselle tasolle vaan etuudet ovat pitkälti kansanvakuutusta vastaavalla minimitasolla. Vaikka yrittäjän on tietyissä tilanteissa mahdollista saada myös muita etuuksia, kuten asumistukea, jää sosiaaliturvan taso reilusti alle köyhyysrajan. Lisäksi yrittäjän eläkekertymä jää hyvin pieneksi. Vuoden aikana yrittäjä saa kerättyä vain 10 € tulevaisuuden kuukausieläkettä lisää. Vaikka yrittäjä olisi kerryttänyt eläkettä muulla työllä, jää kokonaiseläke silti alle tavoitetason. (Taulukko 3)

Myös 16 000 euron työtulon ilmoittaneilla yrittäjillä sosiaaliturvan taso jää matalaksi. Kyselyyn vastanneista yrittäjistä 40 %:lla työtulo on alle 16 000 euroa. Kyseisellä ryhmällä työtulon ilmoittaneista yrittäjillä etuudet ovat nousseet kansanvakuutusta vastaavan minimitason yläpuolelle. Useat keskeiset etuudet, kuten vanhuuseläke, eivät kuitenkaan ole merkittävästi korkeampia. Etuuksien ansiosidonnainen osuus ei ehdi nousta merkittävästi kansanvakuutusta korkeammalle tasolle. Esimerkiksi vanhuuseläke jää matalalle alle 1000 € tasolle ellei yrittäjä ole ehtinyt kerryttää eläkettä aikaisemmista työsuhteistaan. Kuitenkin osa etuuksista, kuten työtapaturmavakuutuksen etuudet ja perhe-eläkkeen etuudet kasvavat merkittävästi verrattuna aikaisempaan ryhmään. (Taulukko 3)

Kolmannessa ryhmässä kaikki sosiaaliturvaetuudet nousevat hyvälle tasolle. Yrittäjistä 28 % on ilmoittanut työtulonsa 34 000 euroon tai sen yli. Kyseisellä ryhmällä työtulo on asetettu tasolle, jossa kaikki sosiaaliturvaetuudet nousevat merkittävästi kansanvakuutusta korkeammalle tasolle. Kaikki etuudet ovat siis ansiosidonnaisia etuuksia. Työeläke nousee yli 1800 euroon, joka vastaa kaikkien eläkkeelle jäävien keskimääräistä eläkekettä. Myös muut sosiaaliturvaetuudet nousevat yli 1600 euron tasolle kuukaudessa. (Taulukko 3)

4.2.2 Vapaaehtoiset henkilövakuutukset

Yrittäjiltä on kysytty, ovatko he ottaneet henki-, sairaskulu tai työtapaturmavakuutuksen tai onko hän työttömyyskassan jäsen. (Aineisto A. Kysymykset 32, 34, 36 ja 60) Työtapaturma- ja työttömyysvakuutuksen voidaan nähdä olevan osa sosiaalivakuutusta. Ne ovat kuitenkin yrittäjälle vapaaehtoisia vakuutuksia, jonka takia kyseiset vakuutukset on käsitelty tässä luvussa.

Kuvio 9 Yrittäjien ottamat vapaaehtoiset henkilövakuutukset

Kysymykseen vastanneista yrittäjistä 68,3 % (N = 861) ilmoittaa omistavansa vapaaehtoisesta henkivakuutuksesta (Kuvio 9). Alivakuuttaneista yrittäjistä 67,0 % (N = 512) ilmoittaa ottaneensa henkivakuutuksen ja muista yrittäjistä 70,2 % (N = 349). Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien henkivakuutuksen yleisyydellä ei ole eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 0,99$; $P = 0,321$. Työtulon tasolla ja henkivakuutuksen yleisyyden välillä ei siis ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($P > 0,05$). Tämän perusteella voidaan todeta, että itsensä alivakuuttaneet yrittäjät eivät ole vakuuttaneet itseään useammin vapaaehtoisella henkivakuutuksella.

Henkivakuutuksella tarkoitetaan perinteisesti kuolemanvaraturvaa. Määrää voidaan pitää melko suurena, sillä perinteisesti henkivakuutus sisältää kuolemanvaraturvan, joka suojaa ensisijaisesti läheisiä. Toisaalta yrittäjillä voi olla tarvetta tietyissä tilanteissa turvata läheisten maksukyky esimerkiksi perintöveron tai yrityksen lunastamisen takia, kuten luvussa 2.1.4 selvisi. Tämän takia yrittäjät saattavat nähdä henkivakuutuksen usein tärkeämmäksi kuin muut henkilöt. Kuolemanvaraturvan voidaan nähdä välillisesti korvaavan perhe-eläkettä. Markkinoilta saatavat henkivakuutukset ovat ehdoiltaan hyvin erilaisia kuin perhe-eläke. Täten suoraan perhe-eläkettä ei pysty korvaamaan henkivakuutuksella.

Kuolemanvaraturvan yhteydessä myydään usein luvussa 3.7.2 käsiteltyjä muita henkilövakuutuksia, kuten vakuutus pysyvän työkyvyttömyyden tai vakavan sairauden varalle. Tämän kyselyn perusteella ei kuitenkaan voida tarkemmin päätellä, kuinka usein henkivakuutus sisältää turvaa näiden sosiaalisten henkilöriskien varalle. Henkivakuutuksen yhteydessä

tarjottavat vakuutukset, kuten vakuutus pysyvän työkyvyttömyyden varalle, tuo lisäturvaa etenkin työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Työtapaturmavakuutuksen on ottanut valtaosa kyselyyn vastanneista yrittäjistä. Peräti 82,1 % yrittäjistä (N = 856) ilmoittaa ottaneensa työtapaturmavakuutuksen (Kuvio 9). Alivakuuttaneista yrittäjistä 80,1 % (N= 508) ja muista yrittäjistä 85,1 % (N = 348) ilmoittaa ottaneensa työtapaturmavakuutuksen. Kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskuudessa työtapaturmavakuutuksen ottaminen on siis hieman yleisempää muiden yrittäjien kohdalla. Khiin neliö -testin perusteella alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien välillä ei kuitenkaan ole eroa: $df = 1$; $X^2 (1) = 3,43$; $P = 0,064$. Testin perusteella työtulon tasolla ja työtapaturmavakuutuksen ottamisen välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($P > 0,05$). Tämän perusteella ei voida päätellä, että alivakuuttaneet yrittäjät olisivat useammin vakuutettuja työtapaturmavakuutuksen kautta.

Työtapaturmavakuutuksen päivärahat ovat sosiaalivakuutusjärjestelmän korkeimmat. Yrittäjän ilmoittama työtulo kuitenkin määrää päivärahojen suuruuden. Yrittäjien, joiden työtulo on matalalla tasolla, työtapaturmavakuutuksen mukaiset ansionmenetykskorvaukset jäävät matalalle tasolle. Kyseisessä tapauksessa yrittäjä on hoitokulujen ja muiden etuuksien osalta vakuutettu todella hyvin, mutta sosiaalisten henkilöriskien osalta vakuutuskorvaukset jäävät heikolle tasolle. Tämän seurauksena itsensä alivakuuttaneet yrittäjät ovat heikommassa asemassa työtapaturmavakuutuksen tuoman turvan varalta. Alivakuutuksen seurauksena turvan ja saatavien etuuksien taso on heikompi, vaikka alivakuuttaneet yrittäjät ovat ottaneet yhtä usein työtapaturmavakuutuksen.

Kyselyyn vastanneista yrittäjistä 41,3 % (N = 860) ilmoittaa kuuluvansa yrittäjien työttömyyskassaan eli on vakuuttanut itsensä työttömyyden varalle (Kuvio 9). Alivakuuttaneista yrittäjistä työttömyysvakuutuksen on ottanut 38,7 % (N = 511) ja muista yrittäjistä 45,0 % (N = 349). Kyselyyn vastanneista yrittäjistä työtulonsa oikein tai ylimitoittaneet yrittäjät kuuluvat hieman useammin työttömyyskassan piiriin. Khiin neliö -testin perusteella alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien välillä ei kuitenkaan ole eroa: $df: 1$; $X^2 (1) = 3,33$; $P = 0,068$. Tämän perusteella työtulon tasolla ja työttömyyskassaan kuulumisen välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($P > 0,05$). Työeläkeyhtiölle ilmoitetun työtulon tulee olla vuonna 2019 vähintään 12 816 euroa, jotta ansiosidonnainen työttömyyskorvaus nousee riittävän korkealle ja yrittäjällä on oikeus liittyä työttömyyskassan

jäseneksi. Tämän perusteella ero ryhmien välillä voisi olla suurempikin, sillä itsensä alivakuuttaneilla ei välttämättä ole oikeutta liittyä työttömyyskassan jäseneksi.

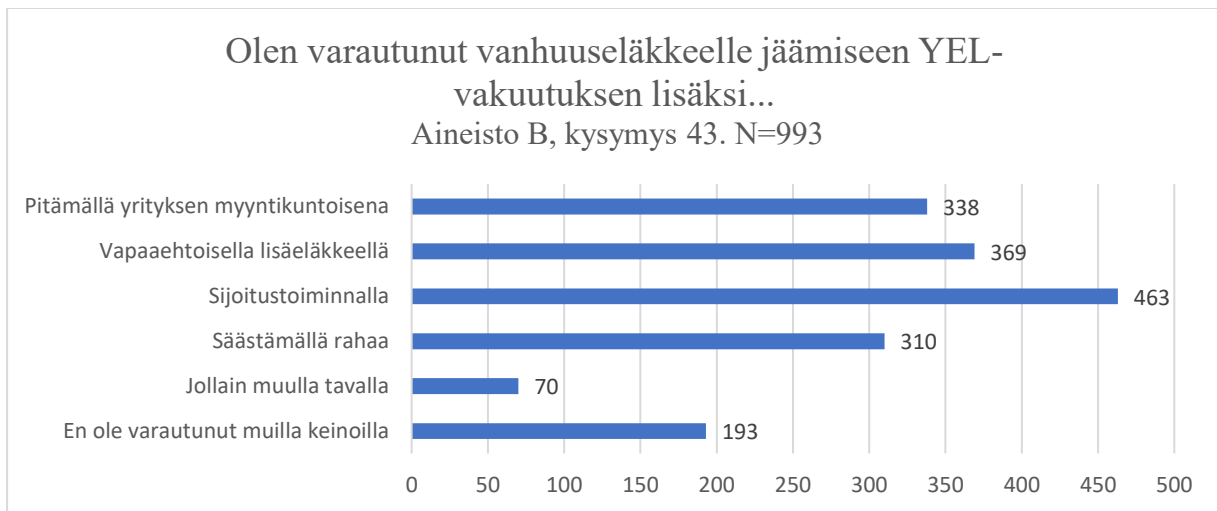
Kyselyyn vastanneet yrittäjät ilmoittavat kuuluvansa työttömyyskassaan huomattavasti useammin kuin yrittäjät keskimäärin. Suomen noin 200 000 yrittäjästä vain 33 000 eli noin 16.5 % kuuluu yrittäjien työttömyyskassaan ja täten ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin (SYT 2019a). Suurin eroon vaikuttava tekijä on tutkimuksen rajaukset. Tutkimuksessa on rajattu pois yrittäjät, joiden yritystoiminta on sivutoimista ja harrastetoimintaa. Kyseiset yrittäjät eivät todennäköisesti kuulu yrittäjien työttömyyskassaan, koska yrittäminen on heille sivutoiminen elinkeino ja palkkatulot ensisijainen. Tämä ei välttämättä selitä kokonaan kyselyyn vastanneiden suurta vakuuttamismäärää.

Sairaskuluvakuutuksen on ottanut hieman alle puolet kyselyyn vastanneista yrittäjistä. Yrittäjästä 45,5 % (N = 861) ilmoittaa ottaneensa sairaskuluvakuutuksen (Kuvio 9). Alivakuuttaneista yrittäjistä sairaskuluvakuutuksen on ottanut 43,6 % (N = 512) ja muista yrittäjistä 47,9 % (N = 349). Kyselyyn vastanneista yrittäjistä työtulonsa oikein- tai ylimitoittaneet yrittäjät ilmoittavat ottaneensa siis sairaskuluvakuutuksen hieman useammin. Khiin neliö -testin perusteella alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien välillä ei ole kuitenkaan eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 1,28$; $P = 0,259$. Tämän perusteella työtulon tasolla ja sairaskuluvakuuttamisen ottamisen välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($P > 0,05$).

Sosiaalisten henkilöriskien kannalta vapaaehtoinen sairaskuluvakuutus turvaa kuitenkin usein vain sairauden hoitokulujen ja siihen liittyvien kulujen varalta. Esimerkiksi LähiTapiola ilmoittaa selkeästi esitteessään sairaskuluvakuutuksen olevan lakisääteisiä sosiaalivakuutuksia täydentävä vakuutus eikä korvaava vakuutus (LähiTapiola 2019a). Toisaalta ainakin Fennia (2019a, 25) ilmoittaa, että yrittäjän on mahdollista saada sairaskuluvakuutukseen liitetynä päiväkorvaus, jota maksetaan ohimenevän työkyvyttömyyden varalta omavastuuajan ylittäviltä täysiltä työkyvyttömyyspäiviltä. Kyselyn perusteella ei siis pystytä täysin arvioimaan, kuinka hyvin yrittäjien ottamat sairaskuluvakuutukset tuovat lisäturvaa sosiaalisten henkilöriskien varalle. Toisaalta nopeampi hoitoon pääsy voi nopeuttaa paranemista ja sitä kautta tuoda yrittäjälle myös taloudellista hyötyä vapaaehtoisesta sairaskuluvakuutuksesta.

4.2.3 Muu varautuminen

Yrittäjät varautuvat YEL-vakuutuksen lisäksi vanhuuseläkkeeseen laajasti. 800 vastaajaa 993:sta ilmoittaa varautuvansa vanhuuteen jollain muilla keinoilla YEL-vakuutuksen lisäksi (Kuvio 10). Yrittäjät ovat saaneet vastata kaikkiin sopiviin vastausvaihtoehtoihin, joten sama yrittäjä on saattanut vastata myöntävästi kaikkiin varautumisen vastausvaihtoehtoihin. Kyselyn perusteella ei kuitenkaan pystytä päättämään, kuinka suurella rahallisella summalla yrittäjät varautuvat.

Kuvio 10 Yrittäjien vapaaehtoinen varautuminen vanhuuden varalle

Sijoitustoiminta on yleisin tapa yrittäjien keskuudessa varautua vanhuuteen YEL-vakuutuksen lisäksi. Alivakuuttaneista yrittäjistä 50,2 % (N = 315) ja muista 40,4 % (N = 148) ilmoittaa varautuvansa vanhuuteen sijoitustoiminnalla. Kokonaisuudessaan 46,6 % yrittäjistä varautuu vanhuuteen sijoitustoiminnalla. Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden- ja muiden yrittäjien välillä on eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 8,92$; $P = 0,003$. Työtulon tasolla ja sijoitustoiminnalla varautumisen välillä on tilastollisesti merkitsevä riippuvuus ($P < 0,01$). Työtulonsa alimitoitaneet yrittäjät varautuvat siis sijoitustoiminnalla useammin vanhuuden varalle kuin muut yrittäjät.

Sijoitustoimintaa voidaan pitää hyvänä varautumisen muotona vanhuuteen lakisääteisen eläkejärjestelmän lisäksi. Omaehtoisella sijoittamisella ei kuitenkaan pystytä varautumaan vastaavalla tavalla pitkäikäisyyden tai sijoitustoiminnan riskeihin kuin pakollisella sosiaaliturvajärjestelmällä. Sijoitustoiminnalla varautumiseen liittyy myös vahvasti kaikki luvussa 2.2 läpikäydyt haasteet yksityisessä varautumisessa. Esimerkiksi yksityisen henkilön

tietämättömyys sijoitustoiminnan riskeistä. Lisäksi epätietoisuus eliniän pituudesta hankaloittaa omalla sijoitustoiminnalla varautumista.

Toiseksi suosituin omaehtoinen varautumisen muoto on vapaaehtoinen lisäeläke eli vapaaehtoinen eläkevakuutus. Alivakuutetuista yrittäjistä 36,0 % (N = 226) ja muista yrittäjistä 39,1% (N = 143) ilmoittaa varautuvansa lisäeläkkeellä vanhuuteen. Kokonaisuudessaan 37,2 % yrittäjistä varautuu lisäeläkkeellä vanhuuteen. Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden- ja muiden yrittäjien välillä ei ole eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 0,91$; $P = 0,341$. Työtulon tasolla ja vapaaehtoisen lisäeläkkeen ottamisen välillä ei siis ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($P > 0,05$).

Vapaaehtoinen lisäeläke on muista varautumisen muodoista lähimpänä sosiaaliturvan tuomaa turvaa. Lähtökohtaisesti säästöt voi nostaa vasta tietyn iän saavutettua, jolloin niitä ei voi käyttää ennen vanhuusikää ja varoja ei voi kerralla nostaa. Lisäksi yhteiskunta on tukenut aikaisemmin lisäeläkkeitä verovähennyksillä, joka on tehnyt siitä yrittäjälle kannattavan vanhuuteen säästämisen muodon. Vapaaehtoiset eläkevakuutukset eivät kuitenkaan sisällä usein vakuutuselementtiä, jonka seurauksena ne eivät suojaa täysin pitkäikäisyyden riskiltä. Varat on mahdollista nostaa pois nopeasti halutessaan. Tällöin säästetyt varat suojaavat ainoastaan vanhuusiän alkuvaihetta.

Yrityksen pitäminen myyntikuntoisena on yrittäjien keskuudessa yleinen tapa varautua vanhuuteen. Osa yrittäjistä siis suunnittelee myyvänsä yrityksen eläkkeelle jäädessään ja saavansa siitä lisäturvaa vanhuuden varalle. Alivakuuttaneista yrittäjistä 34,8 % (N = 218) ja muista 32,8 % (N = 120) ilmoittaa varautuvansa vanhuuteen kyseisellä keinolla. Kokonaisuudessaan 34,0 % yrittäjistä varautuu vanhuuteen pitämällä yrityksen myyntikuntoisena. Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden- ja muiden yrittäjien välillä ei ole eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 0,404$; $P = 0,525$. Työtulon tasolla ja vanhuuteen varautumisella pitämällä yrityksen myyntikuntoisena ei ole siis tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($P > 0,05$).

Yrityksen pitäminen myyntikuntoisena voidaan pitää erittäin epävarmana varautumisen muotona. Omistajanvaihdoksissa yrittäjät itse kokevat haastavaksi löytää potentiaalisen ostajan tai jatkajan liiketoiminnalle. Lisäksi arvon määrittäminen ja osaamisen siirtäminen on haastavaa yrityksen myyntitilanteissa, jonka seurauksena yrityksen myyntiarvo voi olla todellisuutta pienempi. (Omistajanvaihdosbarometri 2018, 34-35). Timo Maunula (2018) näkee liian korkean arvonmäärittäksen omistajanvaihdosten haasteiksi. Lisäksi Maunula näkee ongelmana

sen, että yrittäjät lopettavat usein vanhalla iällä liiketoiminnan kehittämisen. Tämän seurauksena yrityksen houkuttelevuus ostokohteena laskee merkittävästi. Omistajanvaihdon haasteiden lisäksi yritystoiminnan normaalit riskit tekevät siitä erittäin epävarman varautumisen keinon. Vuonna 2018 Suomessa ajettiin konkurssiin noin 2500 yritystä. (Tilastokeskus 2018) Yrittäjän liiketoiminta saattaa siis ajautua normaaleista liikeriskeistä johtuvista syistä konkurssiin eikä yrittäjä saa sen myynnistä ennakkoimiaan tuloja vanhuuden varalle.

Myös rahan säästäminen on melko yleinen varautumisen muoto. Alivakuuttaneista 33,8 % (N = 212) ja muista 26,8 % (N = 98) yrittäjää kertoo varautuvansa vanhuuteen säästämällä rahaa. Kokonaisuudessaan 31,2 % yrittäjistä säästää rahaa vanhuuden varalle. Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien välillä on eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 5,33$; $P = 0,021$. Työtulon tasolla ja säästämällä vanhuuteen varautumisen välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä riippuvuus ($P < 0,05$). Vaikuttaa siis siltä, että itsensä alivakuuttaneet yrittäjät varautuvat rahan säästämällä hieman useammin vanhuuteen, kuin muut yrittäjät. Rahan säästäminen varautumisen muotona on saman kaltainen kuin sijoitustoiminta. Myös siinä haasteen luo tietämättömyys tarkasta eliniästä ja työkyvyttömyyden alkamisesta. Lisäksi rahan säästämällä menetetään pitkässä juoksussa sijoitustoiminnalla saatava tuotto ja inflaatio voi pienentää säästöjä, ellei niille saada riittävää korkoa.

Osa yrittäjistä on ilmoittanut varautuvansa vanhuuteen muilla keinoilla. Alivakuuttaneista yrittäjistä 8,6 % (N = 54) ja muista 4,4 % (N = 16) ilmoittaa varautuvansa eläkkeeseen muulla tavalla. Kokonaisuudessaan vain 7,0 % yrittäjistä ilmoittaa varautuvansa vanhuuteen jollain muulla kuin vastausvaihtoehdoissa olleilla vaihtoehdoilla. Vastausvaihtoehdoista on siis löytynyt hyvin yrittäjien varautumisen muotoja vastaavat vaihtoehdot. Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien välillä on eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 6,34$; $P = 0,012$. Työtulon tasolla ja vanhuuteen varautumiseen muilla keinoilla on siis melkein tilastollisesti merkitsevä riippuvuus ($P < 0,05$). Tulosten perusteella siis vaikuttaa siltä, että itsensä alivakuuttaneet yrittäjät varautuvat muilla keinoilla muita yrittäjiä useammin vanhuuteen. Varautumisen muoto ei kuitenkaan ole kummallakaan ryhmällä kovin merkittävä varautumisen muoto.

Yrittäjät, jotka ovat vastanneet varautuvansa muulla tavalla, ovat voineet tarkentaa vastausta avoimeen kommenttikenttään. Lähes puolet vastauksista koskevat aikaisempaa työuraa, jonka perusteella yrittäjä kokee ansainneensa jo riittävän eläketurvan itselleen. Tämän lisäksi osa

yrittäjistä ilmoittaa sijoittavansa kiinteistöihin. Toisaalta useat vastaukset koskevat myös yrittäjän näkemystä pitkästä työurasta tai epäilyksestä pitkään elämään. Nämä ovat kuitenkin hyvin epävarmoja perusteluita, koska yrittäjä ei voi olla varma työkykynsä säilymisestä tai eliniästään.

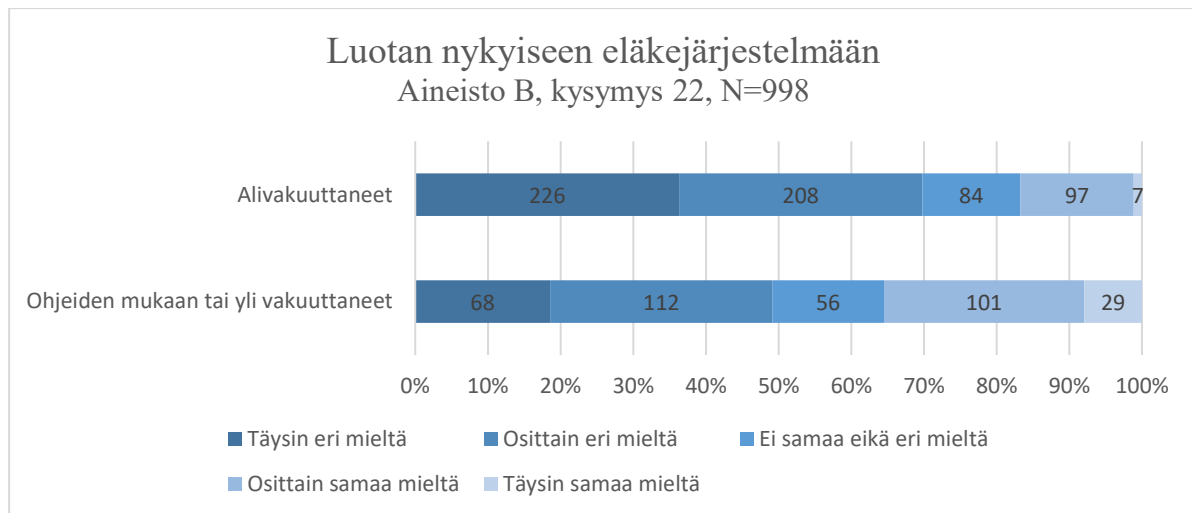
Suurin osa yrittäjistä siis varautuu vanhuuseläkkeelle jäämiseen YEL-vakuutuksen lisäksi. Kuitenkin 19,5 % (N = 193) eli noin joka viides yrittäjä ilmoittaa varautuvansa vanhuuteen ainoastaan YEL-vakuutuksella. Alivakuuttaneista yrittäjistä 17,8 % (N = 111) ja muista yrittäjistä 22,5 % (N = 82) varautuu ainoastaan YEL-vakuutuksella vanhuuteen. Kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskuudessa alivakuuttaneet yrittäjät siis luottavat harvemmin pelkästään YEL-vakuutukseen vanhuuden turvana. Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden ja muiden yrittäjien välillä ei kuitenkaan ole eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 3,16$; $P = 0,075$. Työtulon tasolla ja pelkällä YEL-vakuutuksella varautumisella vanhuuteen ei ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta ($P > 0,05$).

4.3 Työtulon alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä

Tässä luvussa tarkastellaan yrittäjän alivakuuttamiseen vaikuttavia tekijöitä. Luvussa selvitetään työtuloon alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä ja yrittäjien omia perusteluita työtulon alimitoittamiselle. Luku toimii osittain pohjustuksena seuraavan luvun kvantitatiiviseen analyysiin, johon tämän luvun kvantitatiivinen aineisto antaa pohjaa.

4.3.1 Yrittäjien luottamus sosiaalivakuutusjärjestelmään

Yrittäjien eläkejärjestelmä kärsii yrittäjien keskuudessa selkeästä luottamuspulasta. Yli puolet yrittäjistä on joko täysin tai osittain eri mieltä, luottamusta eläkejärjestelmää kohtaan kysytään (Kuvio 11). Yrittäjien luottamus eläkejärjestelmään on selkeästi heikompaa kuin työntekijöiden keskuudessa. Eläketurvakeskuksen teettämän Eläkebarometri 2019 -kyselyn mukaan suomalaisista peräti 67 % luottaa eläkejärjestelmään. Yrittäjien luottamus eläkejärjestelmää kohtaan on siis merkittävästi heikompaa kuin suomalaisilla keskimäärin.

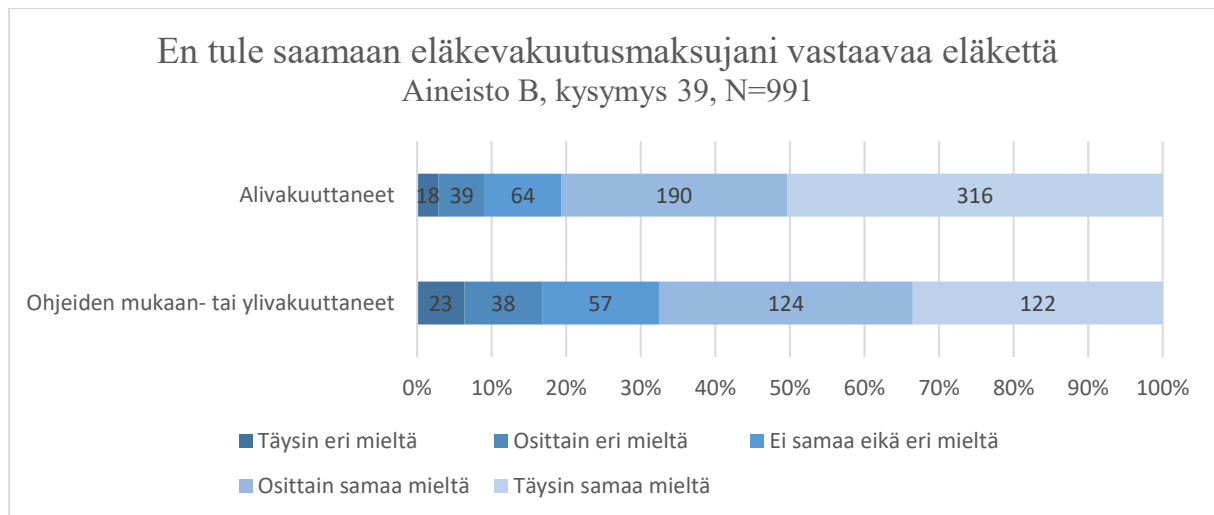

Kuvio 11 Yrittäjien luottamus eläkejärjestelmään

Kuviosta 11 voimme todeta luottamuksen olevan kaikkien vastaajien joukossa heikolla tasolla. Luottamus on kuitenkin erityisen heikkoa itsensä alivakuuttaneiden yrittäjien keskuudessa. Työtulon alimitoitaneista yrittäjistä 70,0 % on täysin tai osittain eri mieltä, kun heiltä kysytään luottamuksesta eläkejärjestelmää kohtaan. Muiden yrittäjien keskuudessa 49,2 % ei luota eläkejärjestelmään. Mann-Whitneyn U-testin perusteella työtulon alimitoitaneiden ja muiden yrittäjien vastausten jakaumassa on eroa; $U = 81\,199$; $P = 0,000$. Ryhmien jakaumissa on siis tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($P < 0,001$).

Luottamuksen lisäksi yrittäjiltä on kysytty näkemystä tulevan eläkkeen suuruuteen suhteessa eläkemaksuihin ja turvan hankkimiseen itse eläkejärjestelmän sijaan. Myös näiden kysymysten kohdalla yrittäjien epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan on hyvin havaittavissa. (Kuvio 12 ja 13)

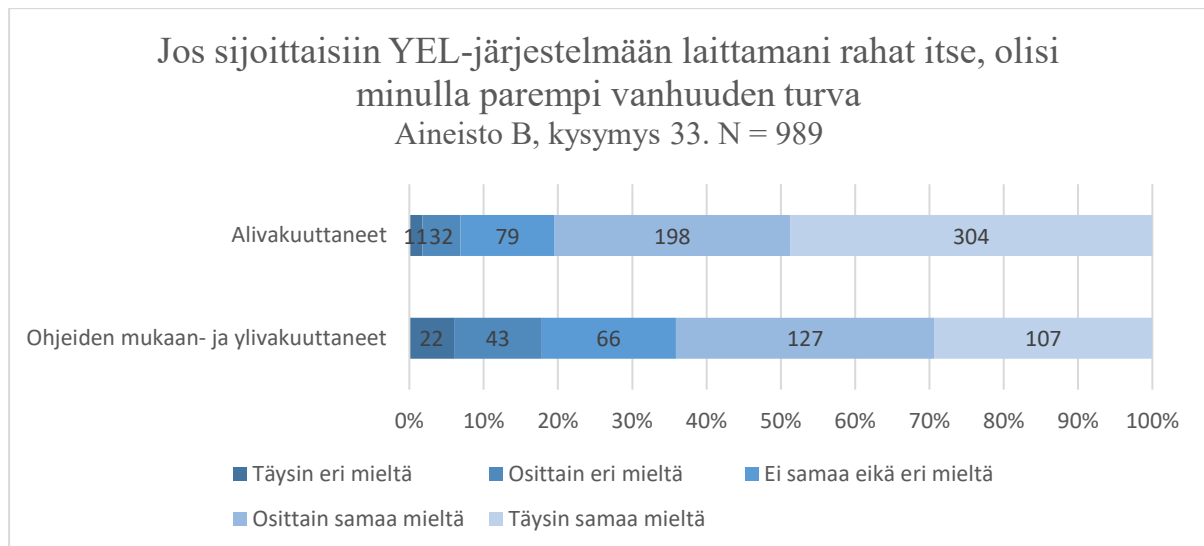
Yrittäjistä suuri osa ei usko saavansa eläkevakuutusmaksuja vastaavaa eläkettä. Epäluottamus eläkettä vastaavan eläkkeen saamiseen on yrittäjien keskuudessa selkeää. Työtulon alimitoitaneista yrittäjistä peräti 80,7 % on osittain tai täysin samaa mieltä kysyttäessä uskoa vakuutusmaksuja vastaavaan eläkkeeseen. Myös muiden yrittäjien keskuudessa usko tulevaan eläkkeeseen on matala sillä 67,9 % muista yrittäjistä on osittain tai täysin samaa mieltä. Itsensä alivakuuttaneiden keskuudessa on erityisen paljon täysin samaa mieltä olevia vastaajia. (Kuvio 12)

Kuvio 12 Yrittäjien luottamus tulevaan eläkkeeseen

Mann-Whitneyn U-testin perusteella työtulon alimitoitaneiden ja muiden yrittäjien vastausten jakaumissa on eroa: $U = 137\,521$; $P = 0,000$. Ryhmien jakaumissa on siis tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($P < 0,001$). Tulosten perusteella voidaan todeta työtulonsa alivakuuttaneiden uskovan harvemmin työeläkemaksuja vastaavan eläkkeen saamiseen. Epäluottamus on hyvin yleistä myös muiden yrittäjien keskuudessa.

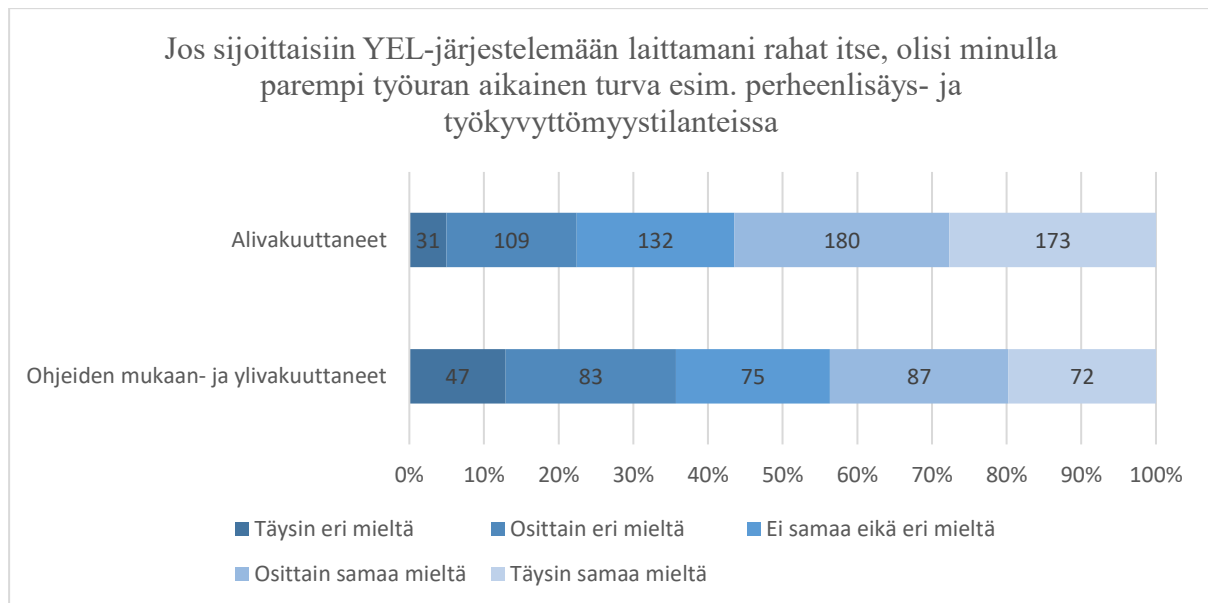
Yrittäjät uskovat usein saavansa paremman vanhuuden turvan, jos saisivat sijoittaa itse vanhuuden varalle. Työtulon alimitoitaneista yrittäjistä 80,4 % ja muista yrittäjistä 64,1 % uskoo saavansa paremman vanhuuden turvan, jos saisivat sijoittaa itse YEL-järjestelmän sijasta. Etenkin täysin samaa mieltä olevien osuus on merkittävä työtulon alimitoitaneiden joukossa. (Kuvio 13) Vastaukset ovat lähes identtiset edelliseen kysymykseen nähden ja suurin osa vastaajista onkin vastannut kuvioden 12 ja 13 kysymyksiin samalla tavalla.

Kuvio 13 Yrittäjien näkemys itse sijoittamisesta

Mann-Whitneyn U-testin perusteella työtulon alimitoitaneiden ja muiden yrittäjien vastausten jakaumissa on eroa: $U = 142\,462$; $P = 0,000$. Ryhmien jakaumissa on siis tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($P < 0,001$). Työtulon alimitoitaneet yrittäjät uskovat siis useammin saavansa paremman vanhuudenturvan, jos saisivat sijoittaa itse YEL-järjestelmän sijasta. Kuitenkin muidenkin yrittäjien keskuudessa näkemys on hyvin yleinen.

Yrittäjät uskovat usein myös parempaan työajan turvaan, mikäli saisivat varautua itse YEL-järjestelmän sijasta. Työtulon alimitoitaneista 56,5 % ja muista yrittäjistä 43,7 % on ilmoittanut olevansa osittain tai täysin samaa mieltä väittämästä. Kuitenkin vanhuuden turvaan varautumiseen verrattuna yrittäjien usko YEL-järjestelmään on hieman yleisempää työuran aikaisessa varautumisessa YEL-järjestelmän kautta. Myös täysin samaa mieltä olevien osuus on merkittävästi pienempi verrattuna vanhuuteen varautumiseen. (Kuvio 14, Kuvio 13)

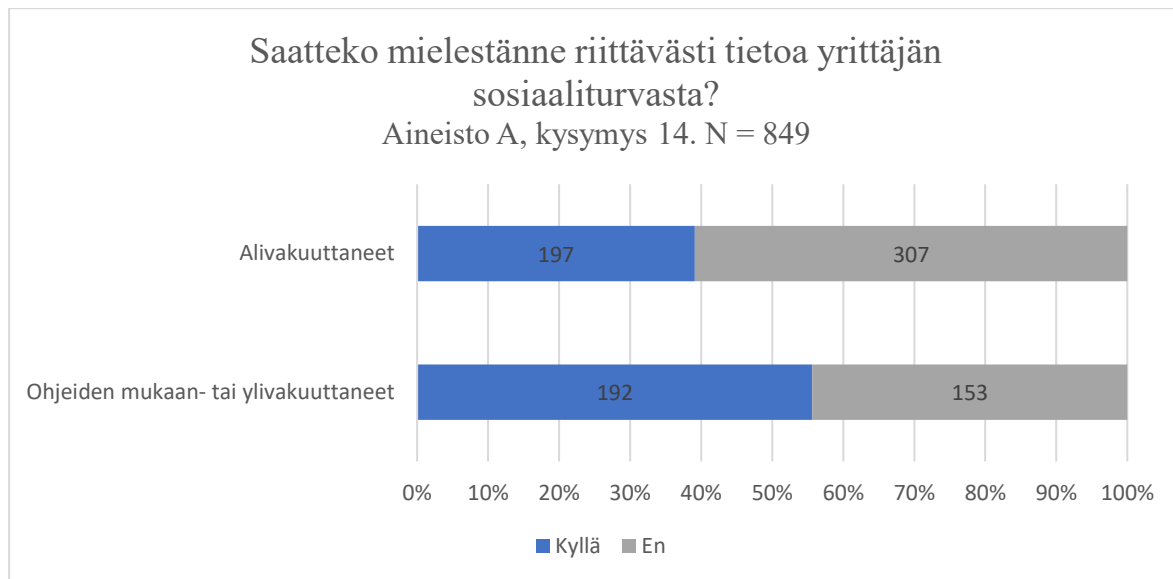
Kuvio 14 Yrittäjien näkemys työajan turvaan

Mann-Whitneyn U-testin perusteella työtulon alimitoitaneiden ja muiden yrittäjien vastausten jakaumissa on eroa: $U = 133\,959$; $P = 0,000$. Ryhmien jakaumissa on siis tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($P < 0,005$). Työtulon alimitoitaneet yrittäjät uskovat siis useammin saavansa paremman työuran aikaisen turvan varautumalla itse YEL-järjestelmän sijasta.

Eläketurvakeskuksen nykyinen toimitusjohtaja Mikko Kautto (2018b) kuitenkin puolustaa YEL-järjestelmän kannattavuutta yrittäjälle. Kauton mukaan YEL-järjestelmää on vaikea verrata vapaaehtoiseen varautumiseen. Ensinnäkin se suojaa kaikilta keskeisiltä sosiaalisilta henkilöriskeiltä, jotka kokonaisuudessaan luovat suuren riskin. Toiseksi YEL-järjestelmässä on ominaisuuksia, joita vapaaehtoisilta markkinoilta on vaikea saada, kuten suoja elinikärisiltä. Työeläkkeen vuotuinen reaaliotto on 2-3 prosenttia, jota Kautto pitää melko hyvänä, koska YEL-järjestelmä on hyvin riskitön verrattuna muihin varautumisen muotoihin. Lisäksi Kautto huomauttaa omaehtoisen varautumisen riskeistä, joita on käsitelty jo luvussa 2.2.1.

4.3.2 Yrittäjän tietämys ja tiedon saanti sosiaaliturvajärjestelmästä

Yhtenä merkitsevä tekijänä yrittäjien työtulon määrittämisessä tutkitaan yrittäjien tiedon saannin ja vakuutus päätöksen keskinäistä suhdetta. Tämän lisäksi selvitetään, kuinka hyvin yrittäjät tietävät YEL-maksujen vaikuttavan eri sosiaalivakuutuksen etuuksiin sekä mistä sosiaalivakuutuksen etuuksista yrittäjät kokevat tarvitsevänsä enemmän tietoa. Yli puolet kyselyyn vastanneista yrittäjistä kokeekin saavansa liian vähän tietoa yrittäjien sosiaaliturvajärjestelmästä (Kuvio 15).

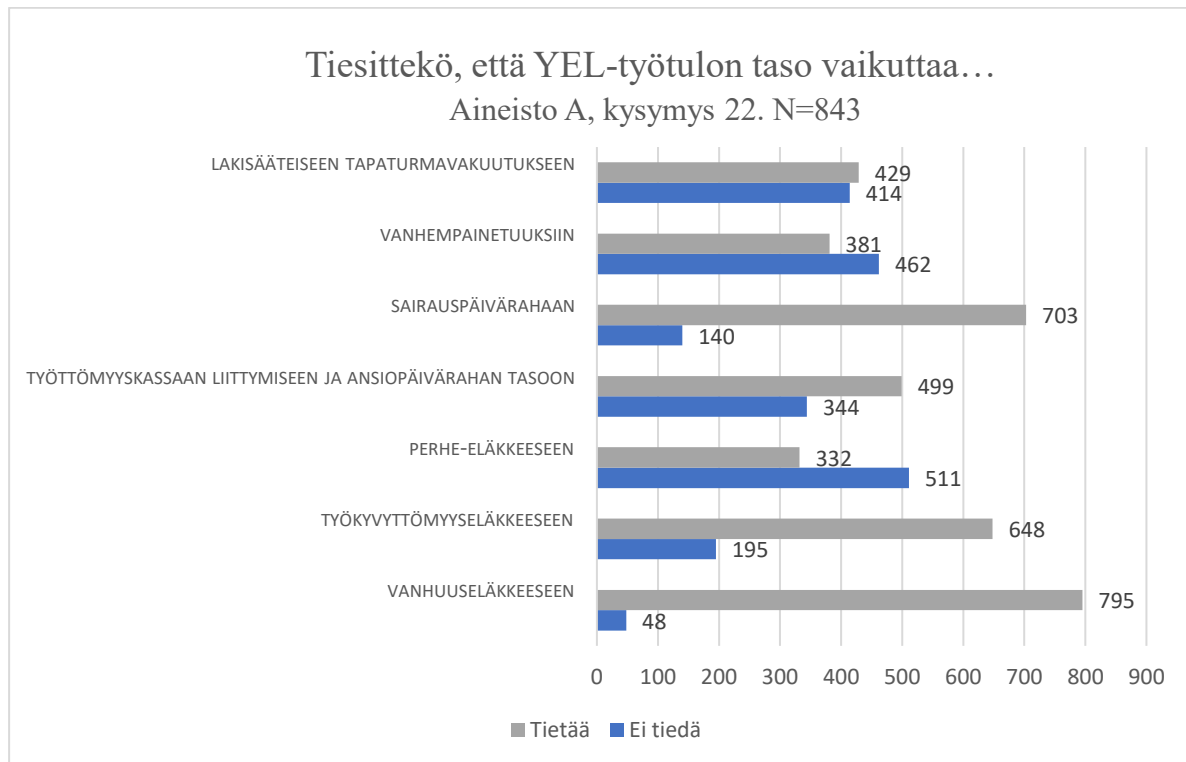
Kuvio 15 Yrittäjien tiedonsaanti sosiaaliturvajärjestelmästä

Khiin neliö -testin perusteella itsensä alivakuuttaneiden yrittäjien ja ohjeiden mukaan tai ylivakuuttaneiden käsityksissä tiedon saannista on eroa: $df = 1$; $X^2(1) = 22,65$; $P = 0,000$. Testin perusteella yrittäjän käsitys tiedon saannin riittävydestä ja työtulon välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus ($P < 0,001$).

Testin perusteella voidaan todeta tiedon saannin olevan yksi alivakuuttamiseen vaikuttava tekijä. Yrittäjät, jotka kokevat saavansa riittävästi tietoa sosiaaliturvajärjestelmästä, vakuuttavat itsensä useammin ohjeiden mukaisesti tai yli. Sen sijaan yrittäjät, jotka ilmoittavat työtulonsa alle ohjeistuksen, kaipaavat useammin lisää tietoa sosiaaliturvajärjestelmästä. Alivakuutetuista yrittäjistä yli 60 % ei koe saavansa riittävästi tietoa sosiaaliturvajärjestelmästä. Vastaava luku muilla yrittäjillä on noin 35 %. (Kuvio 15)

Yrittäjien tietämyksessä eri sosiaalivakuutuksen etuuksista on suurta vaihtelua. Lähes kaikki vastaajista tietävät työtulon vaikuttavan vanhuuseläkkeeseen, sillä 795 yrittäjää 843:sta tietää YEL-työtulon vaikuttavan tulevan vanhuuseläkkeen tasoon. Tietämys YEL-järjestelmän vaikutuksesta vanhuuseläkkeeseen on ymmärrettävä, koska yleisesti se on eniten esillä puhuttaessa eläkejärjestelmästä. Työkyvyttömyyseläkkeen kohdalla on jo enemmän yrittäjiä, jotka eivät ole tietoisia työtulon vaikutuksesta. Noin viidennes yrittäjistä eivät ole tietoisia työtulon vaikutuksesta työkyvyttömyyseläkkeeseen. (Kuva 16) Työkyvyttömyys on kuitenkin merkittävä sosiaalinen riski, sillä 15-20 prosenttia yrittäjistä kohtaa riskin ennen eläkeikää. Erityisen merkittävänä riski voidaan nähdä tilanteessa, jossa nuori yrittäjä joutuu työkyvyttömäksi.

Perhe-eläke ja vanhempainetuudet ovat ainoat etuudet, joista alle puolet yrittäjistä tiesi työtulon vaikuttavan kyseisiin etuuksiin. Yrittäjäksi siirrytään usein vanhemmalla iällä (Kautto 2018a, 54). Onkin siis melko luonnollista, että kaikille yrittäjille vanhempainetuudet eivät ole ajankohtainen etuus. Tämän takia tietoisuus aiheesta voi olla heikolla tasolla. Toisaalta perhe-eläke on hyvin merkittävä etuus leskelle tai alaikäisille lapsille, joten tältä osin yrittäjien tietämyksen tasoa voidaan pitää hyvin heikkona. (Kuvio 16)

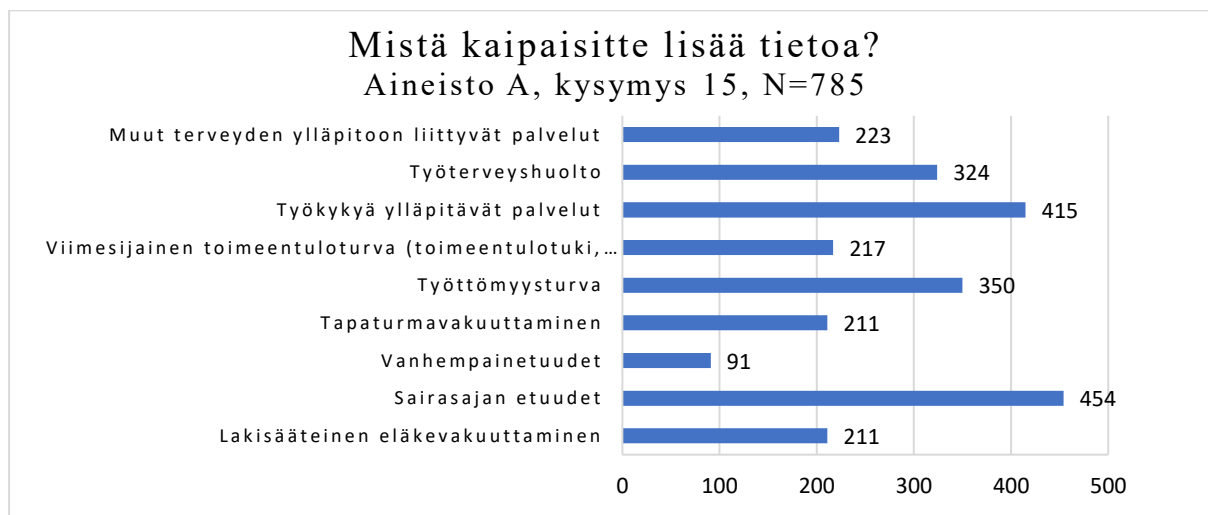

Kuvio 16 Yrittäjien tietämys YEL-työtulon vaikutuksesta sosiaalivakuutusetuksiin

Muista etuuksista yrittäjät ovat parhaiten tietoisia työtulon vaikutuksesta yrittäjän sairauspäivärahan etuuksiin. Yli 700 vastaajista tietää työtulon vaikuttavan sairauspäivärahaan. Vaikka yrittäjät ovat hyvin tietoisia sairausajan etuuksista, on heillä usein haasteita pystyä käyttämään sairausvakuutuksen etuuksia. Yrittäjällä voi olla töitä, joita ei pysty siirtämään myöhemmäksi, tai niihin voi olla hyvin vaikea löytää sijaista. 655 yrittäjää 870:stä ilmoittaakin, että heillä ei ole lähipiirissä henkilöä, joka voisi sijaistaa erilaisten poissaolojen aikana (Aineisto A, kysymys 30). Lisäksi 626 yrittäjää 870:stä ilmoittaa työskennelleensä sairaana edellisen 12 kuukauden aikana (Aineisto A, kysymys 29). Vaikka yrittäjät ovat hyvin tietoisia sairauspäivärahaetuudesta, on etuuden käyttämisessä usein haasteita ja täten yrittäjät eivät pysty hyödyntämään etuutta täysimääräisesti.

Yrittäjistä noin puolet tietää työtulon vaikuttavan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen etuuksiin. Lukua voidaan pitää pienenä, sillä suurin osa yrittäjistä ilmoittaa ottaneensa lakisääteisen työtapaturmavakuutuksen (Kuvio 9). Työttömyyskassan etuuksiin ja liittymisoikeuteen työtulon vaikutuksen tietää yli puolet yrittäjistä.

Yrittäjiltä kysyttiin myös, mistä sosiaaliturvan etuuksista he kaipaisivat lisää tietoa. Kysymykseen vastasi yhteensä 785 yrittäjää. Yrittäjät ovat saaneet merkata niin monta kohtaa, kun ovat kokeneet tarpeelliseksi. (Kuvio 17)

Kuvio 17 Yrittäjien tiedontarve sosiaaliturvaetuuksista

Yrittäjät kaipaavat melko laajasti lisää tietoa sosiaaliturvan etuuksista. Eniten yrittäjät kaipaavat tietoa sairausajan etuuksista. Toiseksi eniten, suoraan sosiaalisilta riskeiltä suojaavista etuuksista, yrittäjät kaipaavat tietoa työttömyysturvasta. (Kuvio 17) Yrittäjät tietävät melko hyvin työtulon vaikuttavan sairausajan etuuksiin, mutta silti yrittäjät kaipaivat vielä enemmän tietoa sairaskuutusjärjestelmän etuuksista. Sen sijaan työttömyysturvan etuuksien kohdalla tietämys on heikompaa. (Kuvio 16)

Yrittäjät kaipaavat yllättävän laajasti lisää tietoa sosiaaliturvan muista kuin rahallisista etuuksista. Työkykyä ylläpitävät palvelut nousevat heti sairaskuuvakuuttamisen jälkeen toiseksi yleisimmäksi tekijäksi, sillä yli 400 yrittäjää kaipaa lisää tietoa kyseisestä etuudesta. Myös työterveydenhuollosta ja muista terveyden ylläpitoon liittyvistä palveluista yrittäjät kaipaavat lisää tietoa. (Kuvio 17)

Lakisääteisestä eläkevakuuttamisesta kaipaa lisää tietoa hieman useampi kuin joka neljäs yrittäjä. Eläkejärjestelmää voidaan pitää taloudellisesta ja sosiaalisten henkilöriskeiltä suojautumisen näkökulmasta merkittävimpänä sosiaalivakuuttamisen osana. Yllättävän harva

yrittäjä kaipaakin tietoa eläkejärjestelmästä. Toisaalta ihmisten lyhytnäköisyys voi johtaa siihen, että kaukaisilta riskeiltä ei haluta varautua tai niitä halutaan miettiä vasta myöhemmin, kuten luvussa 2.2.1 selvisi.

Etuudet, joista yrittäjät kaipaavat eniten lisää tietoa, ovat pääsääntöisesti muita kuin työeläkeyhtiöiden hallinnoimia etuuksia. Sairasajan etuudet ovat Kelan hallinnoimia ja hoitamia etuuksia. Työttömyysturvasta on vastuussa yrittäjien työttömyyskassa ansiosidonnaiselta osalta ja Kela muilta osin. Ainoastaan työkykyä ylläpitävät palvelut kuuluvat myös työeläkeyhtiön vastuulle, sillä työeläkeyhtiön intressinä on vähentää työkyvyttömyyseläkkeiden määrää.

Vähiten tietoa kaivataan vanhempainetuuksista. Kuten jo aikaisemmin tässä tutkielmassa on todettu, yrittäjät ovat keskimäärin työntekijöitä vanhempaa väestöä. Monelle yrittäjälle vanhempainetuudet eivät siis ole ajankohtainen etuus, jonka seurauksena niistä ei tarvita lisää tietoakaan. Tämän takia tulosta ei voida pitää kovin yllättävänä.

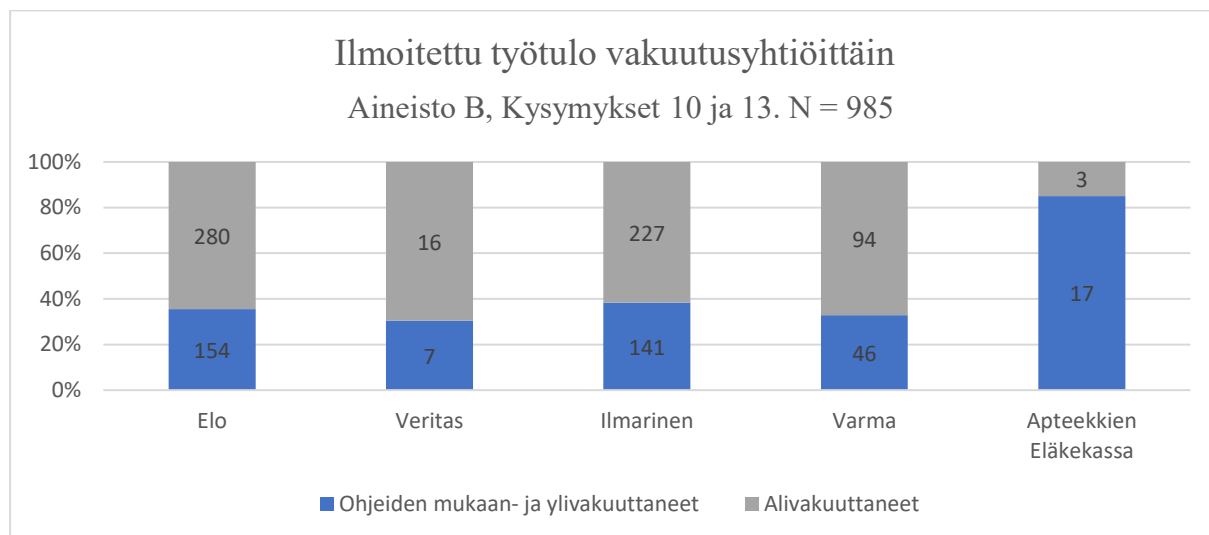
Tulokset tukevat sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän (2019, 72-73) näkemyksiä yrittäjien sosiaaliturvan kehittämisestä. Työryhmä on todennut, että yrittäjät tarvitsevat lisää tietoa eläkejärjestelmästä ja sosiaaliturvasta. Työryhmä on painottanut etenkin työeläkeyhtiön vastuuta tiedonannossa. Tämä voidaan nähdä perusteltuna, koska työeläkeyhtiö toimii yrittäjän kanssa vakuutusta ottaessa sekä tämän jälkeen normaalin asiakassuhteen puitteissa. Työeläkeyhtiöllä ei voida kuitenkaan nähdä olevan suoraa velvollisuutta antaa tietoa etuuksista, joita se ei hallinnoi kuten sairaskorvauksesta tai työttömyysvakuutuksesta. Toisaalta voidaan nähdä työeläkeyhtiön etuna kertoa asiakkaalle, mihin kaikkiin etuuksiin maksu vaikuttaa. Tämän seurauksena yrittäjät voivat ymmärtää eläkemaksun suuruuden. Työeläkeyhtiön lisäksi myös Kelan voidaan nähdä olevan vastuussa antaa yrittäjälle tietoa etuuksista.

4.3.3 Vakuutuksen tarjoajan vaikutus yrittäjän työtulon tasoon

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä (2019, 61-62) on ilmaissut huolensa työeläkeyhtiöiden työeläkkeiden tarjoamisessa käyttämistä yhteistyökumppaneista ja mahdollisista eturistiriitatilanteista. Eturistiriitatilanne työeläkevakuutuksia tarjottaessa muodostuu tilanteessa, jossa työeläkeyhtiön työeläkkeitä tarjoava yhteistyökumppani, esimerkiksi toinen finanssialan toimija, myy samaan aikaan myös muita vakuutus- tai rahoitustuotteita. Tuotteiden myyjä saattaa saada suuremman palkkion myymällä finanssilaitoksen omia eläkesäästötuotteita kuin yhteistyöeläkelaitoksen työeläkettä. Tämän seurauksena myyjällä on kiusaus toimia oman

etunsa mukaisesti eikä välttämättä suositella yrittäjälle työtulon määrittämistä oikealle tasolle. Eturistiriitatilanteita on hyvin vaikea valvoa tai ja niihin on haastava puuttua lainsäädännön voimin. Eturistiriitatilanteen lisäksi vakuutusyhtiön omat toimet ja käytännöt voivat vaikuttaa yrittäjän työtulon tasoon, sillä lopulta työeläkeyhtiö hyväksyy yrittäjän ilmoittaman YEL-työtulon.

Kaikki työeläkeyhtiöt käyttävät ulkoisia myyntikanavia. Ilmarisella OP-Ryhmä on keskeinen myyntikanava, Elolla Fennia-ryhmä sekä Tapiola-ryhmä ja Varmalla Sampo-konserni Nordea mukaanluettuna. Veritaksen yhteistyökumppani on Aktia-konserni. (Nordea 2019, Fennia 2019b, LähiTapiola 2019b, IF 2019 ja OP 2019) Kaikilla työeläkeyhtiöillä on siis yhteistyökumppaneina suuri yksityisten markkinoiden toimija, jolla on tuotevalikossa tuotteita, jotka voidaan nähdä sosiaalivakuutusta tukeviksi tai korvaaviksi tuotteiksi. Täten eturistiriitatilanteet ovat mahdollisia kaikkien työeläkeyhtiöiden kohdalla.

Kuvio 18 Vakuutuslaitoksen vaikutus ilmoitettuun työtuloon

Kaikkien työeläkeyhtiöiden kohdalla 30-40 % vastaajista ilmoittaa vakuuttaneensa itsensä ohjeiden mukaisesti tai yli ohjeiden. Vastausten perusteella Ilmarisen yrittäjäasiakkaiden kohdalla alivakuuttaminen on kaikkein harvinaisinta. Sen sijaan Veritaksen kohdalla alivakuuttaminen on kaikkein yleisintä. Kuitenkin vastanneista hyvin harva on ottanut työeläkeyhtiön pienimmistä työeläkeyhtiöistä eli Vertitaksesta. Tämän seurauksena jo yksittäinen vastaus vaikuttaa merkittävästi tulokseen, joka vähentää tuloksen luotettavuutta Veritaksen kohdalla. (Kuvio 18)

Yrittäjien vastausten perusteella ei voida päätellä, kuinka yleisiä eturistiriitatilanteet ovat työeläkevakuuttamisessa ja kuinka paljon ne vaikuttavat yrittäjien ilmoittaman työtulon tasoon.

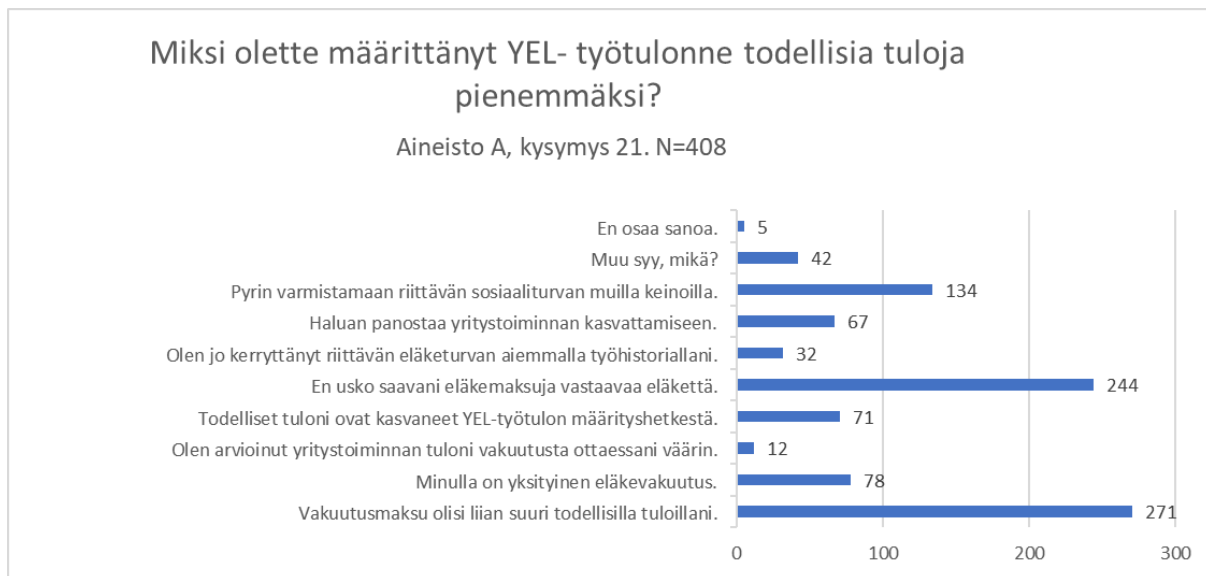
Näiden tulosten perusteella ei voida myöskään päätellä yksittäisten työeläkeyhtiöiden toimintatavoissa ja prosesseissa olevan käytänteitä, joiden seurauksena matalampi työtulo hyväksyttäisiin järjestäen helpommin kuin muissa työeläkeyhtiöissä. Voidaan kuitenkin todeta, että alivakuuttaminen ei ole merkittävästi yleisempää tietyissä työeläkeyhtiöissä. Täten mahdollisten haasteet koskettaisivat koko alaa eikä yksittäisiä toimijoita työeläkevakuuttamisessa.

Työeläkeyhtiöiden lisäksi 30 vastaajaa ilmoitti ottaneensa työeläkevakuutuksen muuta kautta. 10 vastaajan kohdalla ei voitu varmasti todeta, mitä työeläkeyhtiötä he ovat avoimessa kentässä tarkoittaneet ja heidät on jätetty tilastojen ulkopuolelle. Näistä 20 vastaajaa oli avoimien vastausten perusteella mahdollista kohdistaa Apteekkien Eläkekassassa vakuutetuiksi. Vaikka Apteekkien Eläkekassan kautta vakuutettuja on vain 20, on huomioitavaa, että heistä vain 3 on asettanut työtulona alle ohjeistuksen ja peräti 17 ohjeistuksen mukaisesti tai sen yli. Näyttäisi siis siltä, että Apteekkien eläkekassan kautta vakuutuksen ottaneet yrittäjät eli apteekkarit ovat paremmin varautuneet YEL-järjestelmän kautta verrattuna muihin yrittäjiin.

Työeläkeyhtiöiden markkinaosuudet yritysasiakkaiden eli YEL-vakuutettujen joukossa ovat tämän tutkimuksen vastanneiden ja koko joukon kohdalla hyvin tasapainossa. Kyselyyn vastanneista eniten oli vakuutettuna Elossa. Seuraavina tulevat Ilmarinen ja Varma. Viimeisenä, selkeästi pienempänä toimijana, on Veritas. (Kuvio 18) Tässä tutkimuksessa Etera on yhdistetty Ilmariseen, sillä kyseiset yhtiöt ovat fuusioituneet kyselyn tekemisen jälkeen vuonna 2018 toimien nykyisin Ilmarisena. Kyselyn tiedot vastaavat hyvin Finanssiala ry:n (2018) tekemää katsausta työeläkeyhtiöstä, joista selviää Elon olevan yrittäjien YEL-vakuutuksissa markkinajohtaja, vaikka se on kokonaisuudessaan vasta kolmanneksi isoin vakuuttaja. Huomionarvoista on Varman pienempi markkinaosuus YEL-vakuutuksissa, vaikka se kokonaisuudessaan on suurin työeläkevakuuttaja.

4.3.4 Yrittäjien perustelut alivakuuttamiselle

Kuten aikaisemmissa luvuissa kävi ilmi, yrittäjien luottamuksella eläkejärjestelmää kohtaan ja tietämyksellä sosiaaliturvasta on vaikutusta yrittäjän ilmoittamaan työtuloon. Työtulonsa alimitoitaneiden yrittäjien työtulo jää usein hyvin matalalle tasolle verrattuna muihin yrittäjiin. Yrittäjiltä, jotka ovat ilmoittaneet työtulon todellisia tuloja pienemmiksi, on kysytty perusteluita alhaiselle työtulolle. Yrittäjät ovat saaneet valita enintään kolme sopivinta vastausvaihtoehtoa. (Kuvio 19)

Kuvio 19 Yrittäjien perustelut työtulon alimitoittamiselle

Yrittäjien vastauksissa nousee esille kaksi keskeistä syytä työtulon alimitoittamiselle. Suurimpana syynä yrittäjät näkevät vakuutusmaksujen suuruuden. Selkeästi yli puolet 408:sta vastaajasta kokee vakuutusmaksujen olevan liian suuret todellisten tulojen mukaan. (Kuvio 19) Toiseksi merkittävimmäksi syyksi nousee epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan. Yli puolet vastaajista ei usko saavansa eläkemaksuja vastaavaa eläkettä tulevaisuudessa. Merkittävimmät syyt matalalle työtulolle liittyvät siis liian suuriin maksuihin tai sitten toisaalta epäluottamukseen tulevan eläkkeen tasosta. Yrittäjien, etenkin itsensä alivakuuttaneiden yrittäjien, epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan kävi hyvin ilmi jo aikaisemmin luvussa 4.3.1.

Osa vastaajista pyrkii myös varmistamaan riittävän turvan muilla keinoilla eli käytännössä omaehtoisella säästämällä, sijoittamisella ja vakuuttamisella. 134 vastaajaa ilmoittaa tämän keskeiseksi syyksi ohjeistusta matalammalle työtulolle. Myös omaehtoiseen varautumiseen voidaan laskea yksityinen eläkevakuutus, jonka ottamista osa vastaajista pitää perusteluna matalalle työtulolle. Vapaaehtoinen varautuminen onkin yrittäjien keskuudessa hyvin yleistä. Tässä on kuitenkin omat haasteensa, jonka takia sosiaalivakuutuksen korvaaminen täysin vapaaehtoisella varautumisella on ongelmallista.

Muita, hieman harvinaisempia perusteluita matalalle työtulolle, ovat halu kasvattaa yritystoimintaa sekä tulojen kasvu työtulon määrittämisen hetkestä. Hannu Ijäs (2018) pitää ymmärrettävänä matalaa YEL-työtuloa tilanteessa, jossa yritystoiminta on alussa ja kassavirran kanssa on haasteita. Tällöin matala työtulon asettaminen voi auttaa yritystoiminnan

kehittämistä ja alkuunsaamista. Mikko Kautto (2018) näkee ongelmana perinteisen tilanteen, jossa työtulo asetetaan yritystoiminnan alussa matalalle tasolle ja sitä ei enää nosteta yritystoiminnan kehittyessä. Tässä vaadittaisiin Hannu Ijäksen (2018) mukaan aktiivisempia toimia sekä yrittäjän että vakuutusenantajan suunnalta.

5 YRITTÄJIEN NÄKEMYKSET ELÄKEJÄRJESTELMÄSTÄ

Toisessa empirialuvussa keskitytään kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen metodeihin. Kuitenkin ennen laadullista analysointia aineistolle suoritetaan kvalifiointi. Tarkoituksena on selvittää yrittäjien käsityksiä ja näkemyksiä eläkejärjestelmästä ja sosiaaliturvasta laajemmin. Laadullisen tutkimuksen aineistona toimii yrittäjien avoimen kommenttikentän vastaukset.

5.1 Aineiston analysointi

Laadullisen tutkimuksen perinteisimmistä analysointitavoista on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin avulla analysoidaan erilaisia dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumenttina voi tässä yhteydessä toimia lähes mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali, kuten haastattelu, puhe, kirje tai kommentti. Sisällönanalyysissä tärkeimpänä tehtävänä on saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Keskeistä on luoda mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-107)

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään hyvin lähellä perinteistä sisällönanalyysiä olevaa analysointitapaa – temaattista analyysia. Käytännössä temaattista analyysia koskettaa samat periaatteet ja logiikka kuin sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä luodaan luokkia ja niiden päälle yläluokkia ja yhä edelleen pääluokkia, joiden tarkoituksena on tiivistää ilmaisu kohti lopullista johtopäätöstä. Temaattisessa analyysissä luodaan teemoja aineiston perusteella. Teemojen pitää olla johdonmukaisia ja toisistaan riittävästi eroavia. Tarkoituksena on kerätä aineistosta kiinnostavat seikat yhteen ja järjestää aineisto teemoihin. Teemojen pohjalta tehdään aineiston varsinainen analysointi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 101-104)

Kuten perinteinen sisällönanalyysi, myös temaattinen analyysin voidaan tehdä joko aineisto- tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä analysoidut teemat valitaan puhtaasti aineistosta eikä niitä ole etukäteen päätetty. Analysointiin ei siis pitäisi vaikuttaa aikaisemmat havainnot, teorialähtöisyys tai tieto. Kuitenkin puhtaasti aineistolähtöinen analyysi on lähes mahdotonta toteuttaa, koska havaintojen teoriapitoisuus on yleisesti hyväksytty periaate. Lisäksi tutkijan oma tietämys ja tutkielman teossa tehdyt päätökset vaikuttavat aina tuloksiin laadullisessa tutkielmassa. Teorialähtöinen analyysi on etenkin luonnontieteissä käytetty perinteinen analyysimalli. Teorialähtöisessä analyysissä aineiston analyysiä ohjaa aikaisemmin luotu

teoria, kehys tai malli. Usein tarkoituksena on testata aikaisempaa tietoa uudessa kontekstissa. Usein tiedossa on valmiit luokat, joihin aineiston tietoa suhteutetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80-100) Tätä tutkimusta ei voida pitää puhtaasti kumpanakaan edellä mainituista analysointitavoista.

Näiden syiden takia tutkielmaa kuvaa parhaiten teoriaohjaava analyysi. Sen voidaan nähdä olevan lähempänä aineistolähtöistä analyysiä. Teoriaohjaavassa analyysissä kuitenkin hyväksytään vahvemmin aikaisempien teorioiden kytkennät, vaikka se ei suoraan pohjaudu niin. Analysoinnissa siis tunnistetaan ja tiedostetaan aikaisemman tiedon vaikutus tutkielman teossa. Aikaisempien teorioiden ei anneta kuitenkaan liikaa määrittää ennakkoon, mistä löydöksistä analysointivaiheessa ollaan kiinnostuneita. Tutkielmassa ei myöskään ole päätetty ennakkoon luokkia tai teemoja, mikä olisi teorialähteiselle tutkimukselle ominaista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80-83) Tässä tutkielmassa teoriaohjaavuudeksi voidaan nähdä ennalta tiedossa oleva ilmiö alivakuuttamisesta. Lisäksi yrittäjien näkemyksiä verrataan todellisiin etuuksiin ja teorioihin henkilövakuuttamisesta. Analysoinnin ei voida kuitenkaan katsoa olevan teorialähtöinen, koska ennalta ei ole täysin päätetty, millaisista löydöksistä ollaan kiinnostuneita.

Temaattisessa analyysissä tärkeintä on tunnistaa aluksi sitä ohjaavat johtoajatukset, joiden ympärille luodaan teemat ja temaattinen käsitekartta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Tässä tutkimuksessa teemojen muodostuksen apuna on käytetty aineiston luokittelua. Laadullisen aineiston kvantifioinnilla eli luokittelulla tarkoitetaan laadullisen aineiston muuttamista määrälliseen muotoon (Eskola & Suoranta 1998, 119). Kvantifioinnin avulla pyritään löytämään avoimista vastauksista usein toistuvia kuvauksia ja perusteluita. Tämä voidaan toteuttaa laskemalla, kuinka monta kertaa tietty sana tai aihe esiintyy vastaajien kuvauksissa tai kuinka usein vastauksissa ilmaistaan sama asia. Sisällön luokittelu tuo jo itsessään uutta tutkimustietoa verrattuna pelkkään laadulliseen kuvailuun. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 100) Luokkien pohjalta luodaan teemat, joiden pohjalta lopullinen analyysi tehdään.

Kvantifiointi voi tuoda erityisen hyvin lisätietoa tilanteissa, joissa palautetta on pyydetty avoimen kommenttikentän avulla. Kvantifioinnin avulla palaute saattaa selkiytyä huomattavasti. Ongelmana aineiston kvantifioinnissa on kuitenkin usein laadullisten tutkimusten pieni otantamäärä, jolloin kvantifioinnilla ei pystytä tuottamaan lisätietoa tai uusia näkökulmia tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 100) Tässä tutkimuksessa

käytettävään avoimen kommenttikentän kysymykseen on vastannut yli 300 yrittäjää, joten aineisto on hyvin kattava ja järkevä kvantifiointi pystytään suorittamaan.

Luokittelua suunniteltaessa on tehtävä päätös, millaisista luokista ollaan kiinnostuneita. Keskeistä on päättää, ollaanko kiinnostuneita esiintymien määristä vai etenkin niistä aiheista, jotka tukevat muuta tutkielmaa (Eskola & Suoranta 1998, 119). Tarkoituksena on keskittyä usein esiintyviin aihealueisiin. Toisaalta luokittelun avulla voi selvittää luokkia, jotka tuovat lisätietoa ja syvyyttä luvun 4 tutkimustietoon. Tämän takia myös näihin voidaan paneutua analysointivaiheessa, vaikka niiden esiintyminen ei olisi ollut niin yleistä.

5.2 Aineiston luokittelu ja teemoittelu

Luokittelua tehtäessä on hyvä noudattaa muutamia hyviä käytänteitä. Ensinnäkin, luokittelu on hyvä suorittaa kahdesti samasta aineistosta. Tämä avulla pyritään minimoimaan luokittelussa tapahtuvat virheet. Ensimmäisellä luokittelu kerralla saattaa jäädä huomaamatta tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia luokkia. Yksi luokittelukerta on suotavaa tehdä yhdellä istumalla tai ainakin yhden päivän aikana, jotta luokittelukriteerit olisivat mahdollisimman yhteneväiset. (Eskola & Suoranta 1998, 119) Tässä tutkimuksessa on noudatettu edellä mainittuja hyviä käytänteitä. Yksi luokittelukerta on suoritettu yhden päivän aikana, mutta riittäviä taukoja pitäen.

Tässä luvussa analysoidaan Aineisto A:n kysymystä 25: kommentit yrittäjän eläkevakuuttamisesta. Yhteensä tähän avoimeen kysymykseen on vastannut 335 yrittäjää. Ensimmäisellä luokittelukerralla on löydetty 14 luokkaa ja muutamia alaluokkia, jotka toistuvat useamman kerran tai on tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia. (Liite 3) Hyvin lähellä olevia luokkia on myös yhdistetty. Yhteensä 267 vastausta 335:stä on pystytty määrittelemään johonkin luokkaan. Osa vastauksista käsitteli aihetta, jotka esiintyivät vain muutaman kerran eikä niille ole voitu määrittää omaa luokkaa. Tässä tutkimuksessa luokan määrittämiseen on vaadittu aiheen esiintymistä vähintään viisi kertaa. Osa vastauksista oli aiheeseen liittymättömiä, jolloin niitä ei ole luokiteltu lainkaan. Luokat on numeroitu vastausten määrän mukaan suurimmasta pienimpään. Näiden pohjalta on muodostettu 12 luokkaa (Taulukko 4).

Taulukko 4 Luokittelu yrittäjien näkemyksistä

Luokan numero	Luokka	Esiintyminen aineistossa (kpl)
1	YEL-maksu on liian kallis tai rahoille ei saa vastinetta	72
2	Eläkejärjestelmä ei ole tasavertainen eri toimijoiden kesken	34
3	En luota eläkejärjestelmään, en usko saavani luvattua eläkettä tai pääseväni eläkkeelle	30
4	YEL on tärkeä, mutta ei ongelmaton järjestelmä yrittäjälle	27
5	Parempi turva itse varautumalla	27
6	Yrittäjän tietämys ja tiedonsaanti eläkejärjestelmästä	26
7	Pienituloisen yrittäjän huomioiminen	24
8	Yrittäjän vastuun lisääminen	20
9	Helpotusta maksuihin	9
10	Yksityiset eläkelaitokset eläkevakuutuksen järjestäjinä	7
11	YEL-maksujen joustavuus	6
12	YEL-maksujen määräytymistapa	6

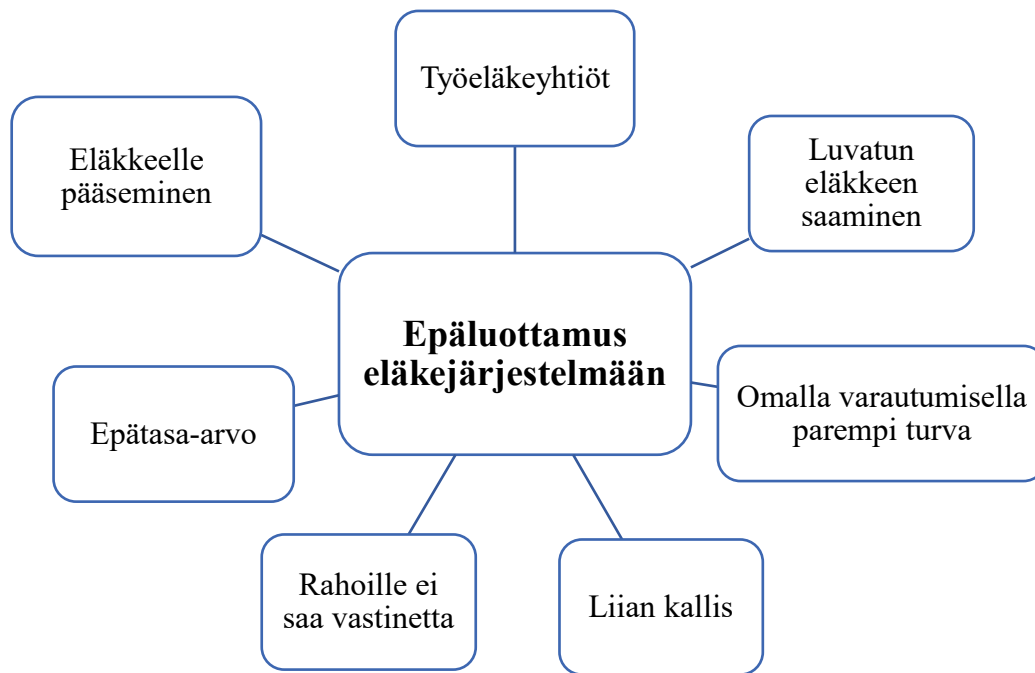
Luokkien perusteella on luotu 3 keskeistä teemaa, jotka kuvaavat yrittäjien näkemyksiä eläkejärjestelmästä. Teemat ovat riittävän eriäviä toisistaan. Lisäksi kaikkiin teemoihin on löydetty riittävästi luokkia, vaikka yksittäisen teeman alla olevien käsitteiden määrälle ei ole tarkkaa oheistusta tai määrää. (Tuomi & Sarajarvi 2018. 104) Teemojen ja luokkien pohjalta on luotu Kuvion 20 mukainen temaattinen käsitekartta.

Kuvio 20 Temaattinen käsitekartta

5.3 Epäluottamus eläkejärjestelmään

Kuten aikaisemmin luvussa 4.3.1 selvisi, yrittäjien keskuudessa vallitsee laaja epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan. Osuus Yrittäjistä, jotka luottavat eläkejärjestelmään täysin, on hyvin pieni. Työtulon alimitoittaminen on yleisempää yrittäjillä, jotka eivät luota eläkejärjestelmään. Epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan on siis yksi keskeinen tekijä, jonka takia alivakuuttavat itsensä sosiaalivakuutuksessa. Tässä luvussa käsitellään tarkemmin yrittäjien avointen kommenttien avulla saatuja vastauksia, jotka selittävät syitä yrittäjien epäluottamukseen YEL-järjestelmää kohtaan. Vastausten perusteella yrittäjillä on useita eri syitä, jotka luovat epäluottamusta eläkejärjestelmää kohtaan. Teeman analysoinnissa on käytetty luokkien 1, 2, 3, 5 ja 10 vastauksia (Taulukko 4). Epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan on siis selkeästi eniten yrittäjien vastauksissa toistunut teema.

Kuvio 21 Teema 1: Epäluottamus eläkejärjestelmään

5.3.1 Liian kallis ja rahoille ei saa vastinetta

Selkeästi eniten yrittäjien vastauksissa toistuivat yrittäjien näkemys eläkejärjestelmän kalleudesta. Lisäksi yrittäjät eivät koe saavansa rahoilleen vastinetta YEL-järjestelmän kautta. Tämä korostuu jo luvun 4.3.4 vastauksissa, joissa yrittäjät perustelevat syitä työtulon asettamiselle alle ohjeistuksen. Yrittäjien vastaukset liittyen eläkejärjestelmän kalleuteen ovat kuitenkin hyvin lyhyitä eikä niissä ole kovin kattavia perusteluja:

”Liian kallis suhteutettuna hyötyyn” -Vastaja 318

”Todella kallista vakuuttamista heikolla hyötysuhteella” -Vastaja 410

”Hyöty maksujen määrästä on järkyttävän pieni” -Vastaja 856

Yrittäjillä on vahva käsitys vakuutusmaksujen kalleudesta suhteessa saatavaan hyötyyn. Kuitenkaan monella yrittäjällä käsitys ei perustu laskelmiin vaan omaan tuntemukseen. Kuten luvussa 4.3.1 selvisi, sosiaaliturvan hyöty suhteessa maksuihin on melko vaikeaa laskea ja etenkin verrata vapaaehtoiseen varautumiseen. Eläketurvakeskuksen asiantuntijoiden mukaan maksuja ei voida pitää suhteettoman kalliina hyötyyn nähden. Poutiaisen arvion mukaan vastaava turva olisi yrittäjälle todennäköisesti kalliimpi vapaaehtoisilta markkinoilta. (Kautto 2017 ja 2018b ja Poutiainen 2019)

Yrittäjät näkevät omaehtoisen varautumisen parempana vaihtoehtona varautua vanhuuden varalle. Tätä tukee myös yrittäjien vastaukset aihealuetta käsittelevään kysymykseen, jossa selvisi työtulon alimitoitaneiden yrittäjien uskovan useammin omaehtoisen varautumisen paremmuuteen (Kuvio 13). Osa yrittäjistä perusteleekin tällä YEL-työtulon alimitoitamisen. Lisäksi osassa vastauksissa käy ilmi, mitä sijoitusmuotoa yrittäjä suosii YEL-järjestelmän sijasta:

”Hieman painaa epävarmuus siitä että vaikka maksankin kunnon YEL vakuutusta tulenko ikinä saamaan todellista vastinetta maksuille. Eli olisiko järkevämpää maksaa vähemmän ja säästää itse vanhuuden varalle.” -Vastaaja 441

”Tuntuu, että eläkkeellä tulisi paremmin toimeen maksamalla pienempää YELiä ja sijoittamalla nämä todelliseen YELin määrään nähden tehdyt säästöt.” - Vastaaja 638

”Pidän oman liiketoimintani niin pienenä tulevaisuudessa että yel-maksupakkoa ei tule. Maksan eläke/sairasvakuutuksia mieluummin muualle.” -Vastaaja 183

”minä suosin vapaaehtoisia eläkevakuutuksia” -Vastaaja 684

”Vakuutus on tuotoiltaan tehoton, itse investoimalla esim. kiinteistöihin saa paremman eläketurvan ja kiinteistö massa siirtyy aikanaan perillisille. Vakuutuksessa säästösumma menetetään tapauksissa, joloin eläkepäivät loppuu lyhyen eläkkeellä olon jälkeen.” -Vastaaja 786

Yrittäjien vastauksissa ei nouse kuitenkaan tietty vaihtoehtoinen sijoitusmuoto ylitse muiden. Vastauksissa mainitaan sijoitusmuotoja laidasta laitaan kuten rahastot, ETF-rahastot, vapaaehtoiset eläkevakuutukset sekä kiinteistöt. Kuitenkaan konkreettisia laskelmia toisen säästämisen muodon paremmuudesta ei vastauksissa esiinny. Lisäksi osassa vastauksissa mainitaan omien säästöjen hyödyksi niiden siirtyminen perillisille.

5.3.2 Epätasa-arvoinen järjestelmä

Epäluottamusta lisää myös yrittäjien käsitys eläkejärjestelmän epätasa-arvoisuudesta eri toimijoiden kesken. Eniten yrittäjät kokevat epätasa-arvoa yrittäjien YEL-järjestelmän ja työntekijöiden TyEL-järjestelmän välillä. Useassa vastauksessa on havaittavissa yrittäjien pettymys maksujen jakautumiseen eri toimijoiden kesken:

”Epäoikeudenmukaista, että yrittäjä maksaa itse koko työeläkkeensä. Palkansaaajat vain osan.” -Vastaaja 161

”Palkansaaajien ja yrittäjien eläkemaksuissa aivan liian suuri ero.” -Vastaaja 580

Yrittäjien kokema epäoikeudenmukaisuus on sinänsä perusteltu. Yrittäjä maksaa kokonaan omat YEL-maksunsa ja lisäksi noin 2/3 osaa työntekijöiden eläkemakuista. Toisaalta tämä on palkanmaksuun verrattava etu ja mikäli tästä jaosta luovuttaisiin, tulisivat työmarkkinaosapuolet todennäköisesti sopimaan suuremmista palkoista, jolloin tämä ei näkyisi yrittäjälle säästönä.

Yrittäjien vastauksissa on myös paljon virheellisiä käsityksiä YEL-eläkejärjestelmä heikommista etuuksista tai kalleudesta suhteessa TyEL- eläkejärjestelmään:

”Miksi edelleen kertymä on liian pieni verrattuna MYELIIN ja työssäkäyviin” - Vastaaja 288

”Miksi YEL on kalliimpi kuin TyEL.” -Vastaaja 581

”Miksi yel-maksuja EI ole rahastoitu, kuten tyel-maksut on?” -Vastaaja 141

”Hassua miksi yel etuus on heikompi, kuin tyel?” -Vastaaja 458

”Olen tyytyväinen muuten, mutta epäilen että maksuihin suhteutettuna yrittäjät saavat työntekijöitä huonompaa sosiaaliturvaa.” -Vastaaja 274

Kuten teoriaosuudessa kävi ilmi, YEL- ja TyEL-eläkejärjestelmät ovat kattavuudeltaan hyvin samankaltaisia etenkin eläkejärjestelmän näkökulmasta. Tämän perusteella osa yrittäjien näkemyksistä on virheellisiä. YEL:n toimiminen puhtaana jakojärjestelmänä ei vaikuta yrittäjään, sillä valtio kompensoi järjestelmän alijäämän. Jakojärjestelmä ei siis vaikuta negatiivisesti yrittäjän eläketurvaan tai eläkemaksuihin, kuten luvussa 3.3.1 todettiin.

5.3.3 Luvatus eläkkeen saaminen ja luottamus työeläkeyhtiöihin

Yksi yrittäjiä mietityttävä kysymys on eläkejärjestelmän säilyminen siihen asti, kun itse pääsee eläkkeelle. Useimmin vastauksissa toistuvat epäilykset ovat eläkejärjestelmän olemassaolo ja säilyminen. Toisaalta useat yrittäjät pelkäävät valtion talouden johtavan siihen, että valtio joutuu käyttämään eläkerahoja muihin tarkoituksiin:

”Joillakin ihmisillä on luottamuspulla siihen, että kun ovat eläkeiässä, niin saavat tästä järjestelmästä itselleen eläkettä eli pelkäävät, että systeemi romuttuu ja rahat menevät muihin tarkoituksiin kuin eläkkeisiin.” -Vastaaja 605

”Liian suuri summa eläkkeeseen nähden, etenkin sen vuoksi, että maailma on niin epävarma, ettei enää tiedä, maksetaanko minkäänlaisia eläkkeitä viiden vuoden päästä.” -Vastaaja 194

”Monien alle 35-vuotiaiden yrittäjien keskuudessa on käsitys, että eläkevakuuttamisen hyödyt ovat kyseenalaisia lähinnä jo valtion taloustilanteen vuoksi. Eli uskotaan, että niistä rahoista ja eläkkeestä ei pääse itse nauttimaan. Enemmän suositaan mallia, jossa itse liiketoiminnan pitää olla niin kannattavaa, että saavutetaan taloudellinen riippumattomuus. Pitäisikö tietoisuutta lisätä jotenkin? - Vastaaja 781

Lisäksi osa yrittäjistä epäilee yksityisiä eläkeyhtiöitä työeläkkeen järjestäjinä:

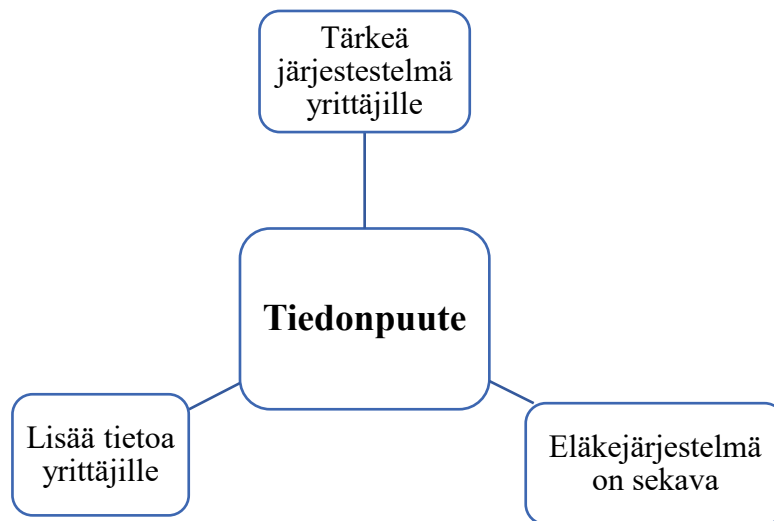
”Eläkevakuuttaminen on mukava huijaus. Yksityisillä yrityksillä ei pitäisi olla mitään tekemistä asian kanssa” -Vastaaja 423

”Asiana hyvä, mutta käytännössä liian iso osa menee eläkeyhtiöille.” -Vastaaja 390

”Tulemmeko tosiaan saamaan eläkettä maksamamme mukaan? On myös sellaista mielipidettä, että YEL-maksut ovat turhaa, meidän ikäluokkamme ei tule koskaan saamaan eläkettä samalla tavalla kuin edelliset ikäpolvet vaan maksut menevät vakuutusyhtiöitten mustaan aukkoon ja johtoportaan ylisuuriin palkkoihin.” - Vastaaja 642

5.4 Tietämys eläkejärjestelmästä

Yrittäjät, jotka kokevat tarvitsevansa lisää tietoa eläkejärjestelmästä, alivakuuttavat itsensä useammin YEL-järjestelmän kautta. Tietämys eläkejärjestelmästä on myös yksi yrittäjien vastauksissa esiintynyt teema. Tässä luvussa analysoidaan luokkien 4 ja 6 kommentteja (Taulukko 4). Luokka 4 ”YEL on tärkeä järjestelmä yrittäjälle” ei suoraan liity tiedonpuutteeseen. Useissa aiheeseen liittyvissä kommentteissa esiintyy kuitenkin yrittäjien näkemys tilanteesta, jossa tiedon puutteen takia yrittäjät eivät luota eläkejärjestelmään. Tämän takia kyseisen luokan vastaukset sopivat analysoitavaksi tässä teemassa.

Kuvio 22 Teema 2: Tiedonpuute

Tiedonpuutteesta kärsivät yrittäjät toivovat tarkempaa tietoa etuuksista. Kommentoijat uskovat, että paremmalla tiedottamisella yrittäjät ymmärtäisivät koko YEL-järjestelmän hyödyllisyyden:

"Varsinkin pienyrittäjien joukossa ei ole kunnollista tietoa YEL:stä. Ei ymmärretä, että ollaan itsensä työnantaja ja työntekijä eli veloitettava prosentti on sama kuin työntekijän kohdalla, työnantaja (yrittäjä) vaan maksaa suurimman osan. Eikä ymmärretä, että 12420 vuosityötulosta ei voi kertyä yhtä paljon eläkettä kuin esim. 3000 euron palkasta." -Vastaja 147

"Keskeinen viestini: parantakaa tiedottamista. Esittäkää selkokielellä ja ymmärrettävästi mitä hyötyä on YEL-tulon määrittämisestä korkeammalle tasolle. Ja mitä muita mahdollisuuksia yrittäjällä on turvata sosiaaliturvaansa kuin YEL-vakuuttaminen." -Vastaja 513

Yrittäjät toivoivat myös konkreettisia esimerkkilaskelmia, jotka helpottaisivat ymmärtämään maksujen suuruutta ja tulevia etuuksia:

"Kukaan ei ole kertonut todellista taulukkoa eläkkeestä kontra maksettu YEL" - Vastaja 366

"Kun määritetään maksua, olisi selkeintä, että tietäsi, paljonko mahdollisesti saisi eläkettä (€/kk) jäädessään eläkkeelle (määrityshethen euroina), ymmärtäisi paremmin maksujen määrän." -Vastaja 868

Yrittäjät eivät siis koe saavansa riittävästi tietoa tulevasta eläkkeestään. Netistä löytyy paljon laskureita tulevasta eläkkeestä, mutta lopullisen eläkkeen laskeminen on hyvin haastavaa. Tämän takia tarkan eläkkeen kertominen yrittäjälle on hyvin vaikeaa. Osa yrittäjistä kuitenkin

ymmärsi YEL-järjestelmän tärkeyden. Samalla vastaajat totesivat tiedonpuutteen johtavan yrittäjillä siihen, että järjestelmään ei olla tyytyväisiä:

”Meillä on ollut Suomessa hyvät ja kattavat järjestelmät, niin yrittäjillä kuin palkansaajillakin. Yrittäjille on suotu vapautta eläkkeen karruttamiseen (= yel-työtulon asettaminen). Kaikki yrittäjät eivät ole ymmärtäneet tämän vapauden myötä tulevaa vastuuta. Yrittäjiä olisi hyvä prepata aiheesta enemmän.” – Vastaaja 543

”Kyllä yel on ihan asiallinen systeemi, toivoisin että kaikki yrittäjät olisivat selvillä mihin kaikkeen yel-työtulo todella vaikuttaa.” -Vastaaja 48

”Kaikesta kritiikistä huolimatta haluan uskoa ja uskonkin lakisääteiseen eläkejärjestelmään. Arvostelijat ovat kyllä osin oikeassakin, mutta ovat harvoin tutustuneet siihen syvällisesti” -Vastaaja 590

Osa yrittäjistä näkee sosiaaliturvan muut edut syyksi asettaa työtulo oikealle tasolle. Kyseiset yrittäjät toteavat vanhuudenturvan olevan helpompi hankkia muuta kautta:

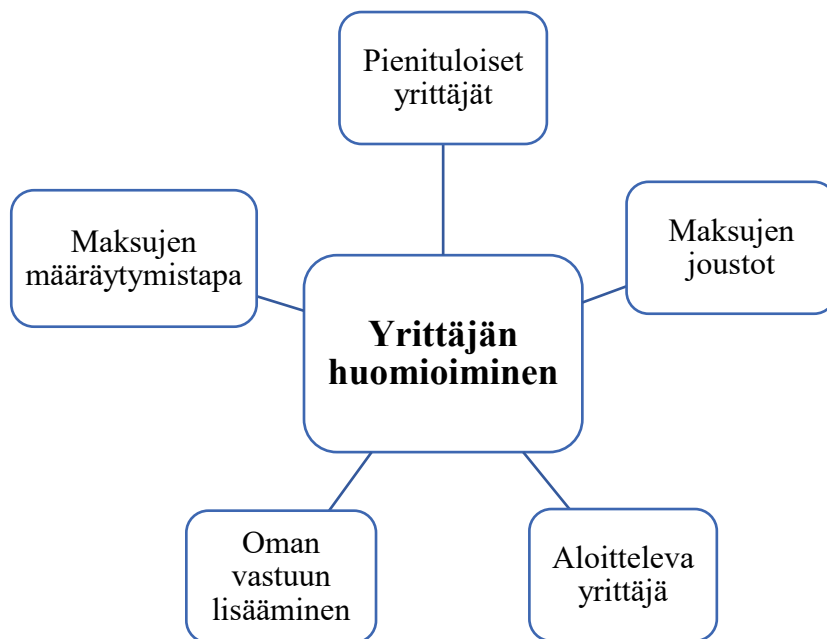
”YELiä ei kannata maksaa eläkkeen vuoksi (nykyinen eläkejärjestelmä ei kannata siihen saakka kunnes jään eläkkeelle) vaan nimenomaan muun sosiaaliturvan vuoksi, koska Kela käyttää YEL työ-tuloa.” -Vastaaja 692

”YELiä on maksettava etuuksien (sairasturva, vanhempainraha jne) vuoksi vaikka sillä summalla kertyvä eläke olisi tehokkaampaa hankkia markkinoilta.” - Vastaaja 213

YEL-järjestelmään neutraalisti tai positiivisesti suhtautuvien osuus kaikista yrittäjistä on hyvin pieni. Tiedonpuutteesta yksi selkeä esimerkki on Kuvio 16. Siinä selviää, että yrittäjillä on hyvä tietämys YEL-maksujen vaikutuksesta vanhuuseläkkeeseen, mutta muista etuuksista löytyy jo isompi osa yrittäjiä, jotka eivät tiedä maksujen vaikutuksista kaikkiin etuuksiin. Kommenteista voi havaita, että positiivisesti järjestelmään suhtautuvat yrittäjät ymmärtävät etuudet, joihin maksu vaikuttaa, ja täten pystyvät paremmin ymmärtämään maksun suuruuden.

5.5 Yrittäjän tilanteen huomioiminen

Yrittäjien näkemysten mukaan eläkejärjestelmä ei ole riittävän joustava. Lisäksi yrittäjän muuttuvat tilanteet tulisi huomioida paremmin. Teema on luotu luokista 7, 8, 9, 11 ja 12 (Taulukko 4). Teemaa analysoitaessa on huomioitava luokkien pienet esiintyvyydet. Vaikka yrittäjän tilanteen huomioimiseen liittyviä luokkia on paljon, on luokkiin liittyviä vastauksia melko vähän. Teema ei siis korostu yrittäjien vastauksissa yhtä paljon kuin ensimmäinen epäluottamusta käsittelevä teema.

Kuvio 23 Teema 3: Yrittäjän tilanteen huomioiminen

5.5.1 Yrittäjän oman vastuun lisääminen ja maksujen määräytymistapa

Yrittäjät kaipaavat lisää valinnanvapautta eläketurvan järjestämisestä. Osa yrittäjistä kaipaa täyttä valinnanvapautta ja osa enemmän vaihtoehtoja, joilla ratkaista oma eläketurvansa:

"Voisi olla myös kilpaileva vaihtoehto, tai useampi, jotka voisivat tuoda etuja. Se että on vain yksi laissa määrätty tapa, jota pyritään itse minimoimaan on huono."
-Vastaaja 386

"YEL pitäisi saada kokonaan vapaaehtoiseksi, tai sitten se pitäisi saada korvata jollain muulla vakuutuksella tai vastaavalla järjestelyllä." -Vastaaja 29

Lisäksi osa yrittäjistä toivoisi eläkkeen ja sosiaaliturvan eriyttämistä siten, että eläketurvan voisi itse kerryttää haluamallaan tavalla ja muu sosiaaliturva määräytyisi YEL-järjestelmän kautta:

"Voidaanko harkita, että YEL jaettaisiin lakisääteiseen "sosiaaliturva-YEL"iin, jonka maksamalla olisi oikeutettu vanhempainrahaa ja sosiaaliturvaan. Sen sijaan eläkettä voisi kerryttää yksityisten vakuutusten kautta tai sijoittamalla kiinteään omaisuuteen." -Vastaaja 213

Suuressa osassa vapaaehtoisuuteen liittyvissä kommentteissa oli myös mainintoja järjestelmän kalleudesta ja näkemyksestä, että itse sijoittamalla olisi mahdollista saada parempi turva.

Muutamia kommentteja vastaajilta tuli myös maksujen määräytymistavasta. Kommentit koskivat pääsääntöisesti näkemystä, että työtulon sijasta tulisi käyttää yrittäjien todellisia tuloja:

”Kaikille pitäisi olla pakollinen YEL-vakuutus todellisten tulojen mukaan.” - Vastaaja 19

”jos vastaisi todellisia tuloja niin hyvä, koska siitä verotaankin” -Vastaaja 376

Olisi oltava sitova haarukka yritystoiminnan koon mukaan. Esim. jos toiminimen tulos vuodessa 40 000e Yel olisi oltava 25 000-45 000e. Ei ainakaan alle 10 000. -Vastaaja 627

Vaikka osa yrittäjistä toivoo työtulojen määräytymistä todellisten tulojen perusteella, ei sitä voida pitää yrittäjien keskuudessa valtavirran mielipiteenä. Noin 35 % yrittäjistä on täysin tai osittain samaa mieltä, kun heiltä kysytään, pitäisikö maksujen perustua yritystoiminnan todellisiin ansiotuloihin. Kysymys siis jakaa yrittäjiä, sillä noin 55 % on osittain tai täysin eri mieltä. (Aineisto B, kysymys 25)

5.5.2 Pienituloiset yrittäjät ja maksujen joustot

Kommenteissa esiintyi useita näkemyksiä, joissa todettiin pienituloisen yrittäjän haasteista maksaa korkeita YEL-maksuja. Osa yrittäjistä toteaa, että oikealla YEL-työtulolla liiketoiminnasta ei jää riittävää toimeentuloa, jolla elää juuri tällä hetkellä:

”yel-vakuutus leikkaa ison osan tuloja kun muutenkin elää ' pärjäämisrajalla'. Työ on osittain kausiluontoista eikä vuosittainen ansiotaso nouse korkeaksi” - Vastaaja 374

”jos on kovin pienet tulot ei voi myöskään maksaa suuria YEL maksuja!” - Vastaaja 396

Kun työtulo on kaiken aikaa sillä tasolla, että verot ja vakuutukset vievät lähes kaiken tuoton, ei YEL-tasoa ole mahdollista nostaa. Tämä on Suomessa yleinen tilanne. -Vastaaja 784

”Ongelmallista mm. keski-ikäisenä yrittäjänä aloittavalle: ei tohdi olla minimi-YEL:llä, mutta maksut syövät helposti aluksi yrityksen kannattavuuden. Mieti siinä sitten, valitsetko ruton vai koleran.” -Vastaaja 380

Epäluottamuksen teemassa käsiteltyt vastaukset eläkejärjestelmän kalleudesta saattavat osittain liittyä pienituloisten yrittäjien haasteisiin maksaa todelliseen työpanokseen liittyviä maksuja. Niitä ei ole kuitenkaan pystytty identifioimaan tähän luokkaan, joten ne on käsitelty epäluottamusta käsittelevässä teemassa. Pienituloisten yrittäjien haasteita korostaa luvussa

4.3.4 yrittäjien perustelut alivakuuttamiselle. Pienituloisen yrittäjän haaste maksaa työpanosta vastaavaa YEL-maksua on siis todennäköisesti suurempi haaste yrittäjien keskuudessa kuin tämän luvun luokittelujen perusteella voidaan arvioida.

Osana ratkaisua yrittäjät näkevät maksujen helpotukset yrittäjille. Vastauksissa toistuvat etenkin aloittelevalla yrittäjälle toivotut huojennukset maksuihin sekä pienyrittäjälle ylipäänsä:

”porkkanat yksinyrittäjille ja pk (1-5 hlö) esim. YEL- maksujen huojennus (korvaustaso pysyy) tietyn määräjän.” -Vastaaja 11

”Alottavan yrittäjän YEL- maksu saisi olla pienempi, että vähäiset tulot saisi yrityksen toiminnan tukemiseen, vähintään puolen vuoden ajan ja mielellään ainakin puolet nykyisestä ”muka alennetusta” maksusta ” -Vastaaja 520

Toisaalta muutamia yrittäjät näkevät, että yritystoimintaa pitäisi valtion toimesta tukea siten, että yrittäjät saisivat ilman tarveharkintaa alennusta YEL-maksuista. Lisäksi osa vastaajista kaipaa maksuihin lisää joustavuutta, jotta yrittäjä pystyy paremmin reagoimaan esimerkiksi liiketoiminnan kausiluonteisuuteen:

”Yrittäjän eläkevakuuttamista voisi keventää palkansaajan maksaman osuuden 5,7% verran.” -Vastaaja 360

”Liian joustamaton järjestelmä. Muutama nollakuukausi aiheuttaa heti haasteita, mikäli vakuutusturva on todellisella tasolla. Pitäisi seurata enemmän ”palkankaltaisesti” ja olla päätettävissä kuukausitasolla” -Vastaaja 51

”Enemmän joustoa maksujen satunnaiseen kasvattamiseen (kuin vuoden lopun tuplausmahdollisuus), koska alaspäin säätäminen on hankalaa, eikä maksutasoa voi laskea yrittäjätulon muutosten mukana ilman turhaa byrokratiaa. Tämä rohkaisee asettamaan y-tulon todellista alhaisemmalle tasolle.” -Vastaaja 262

Vaikka maksujen helpotuksiin ja joustavuuteen liittyviä kommentteja ei esiinny montaa, voidaan niitä pitää mielenkiintoisina. Aloittelevalla yrittäjille on luotu järjestelmä, joka mahdollistaa 24 %:n alennuksen maksuihin ensimmäisen 48 kuukauden ajan. Maksujen alennus on siis melko pitkä. Kuitenkaan yrittäjien kommentteissa tämä ei tule huomioituksi. Yrittäjät eivät siis välttämättä tiedä alennuksesta tai pidä sitä riittävän suurena helpotuksena.

Lisäksi yrittäjille on luotu maksujen joustojärjestelmä. Se on kuitenkin melko jäykkä, sillä yrittäjät kaipaavat mahdollisuutta jopa kuukausittain vaihdettavaan YEL-maksuun. (Kautto 2018a) Joustojen toimimattomuuden yrittäjien näkökulmasta osoittaa niiden matala käyttöaste yrittäjien keskuudessa. Vain 58 vastaaja 995:stä ilmoittaa käyttäneensä joustoja ylöspäin.

Alaspäin joustoa käyttäneiden osuus on hieman suurempi 85 vastaajaa. (Aineisto B, kysymys 15). Kokonaisuudessaan vain murto osa yrittäjistä on siis hyödyntänyt joustojärjestelmää.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Viimeisessä luvussa käsitellään tutkielman keskeiset päätelmät ja yhteenveto. Keskeisissä päätelmissä vastataan tutkielman tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen arvioidaan, kuinka hyvin tutkielmassa on onnistuttu kokonaisuudessaan ja kuinka hyvin tutkimuskysymyksiin on pystytty vastaamaan. Lopuksi pohditaan tutkimuksen merkityksellisyyttä ja jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Yrittäjien varautuminen ja työtulon alimitoittaminen

6.1.1 Yrittäjien varautuminen sosiaalisilta henkilöriskeiltä

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä selvitettiin, miten yrittäjät varautuvat sosiaalisilta henkilöriskeiltä. Kokonaisvarautumisen selvittämisessä tutkittiin yrittäjien sosiaalivakuutusturvan tasoa sekä vapaaehtoinen varautumisen yleisyyttä yrittäjien keskuudessa. Yrittäjä ei pysty vapaaehtoisella varautumisella täysin korvaamaan sosiaalivakuutuksen tuomaa turvaa sosiaalisten henkilöriskien varalle. Vapaaehtoisen varautuminen on kuitenkin osa kokonaisvarautumista, joten sen tuoma turva on huomioitava yrittäjän kokonaisvarautumista arvioitaessa. Taulukossa 5 on tiivistettynä yrittäjien vapaaehtoinen varautuminen sosiaalisilta henkilöriskeiltä.

Yrittäjien varautuminen sosiaalisten henkilöriskien varalle lakisääteisen sosiaalivakuutusjärjestelmän kautta on usein alimitoitettua. Noin 60 % yrittäjistä ilmoittaa työtulonsa alle oheistuksen. Työtulo on keskimäärin 72 % yrittäjän todellisista tuloista. Tämän seurauksena lakisääteisen sosiaalivakuutusjärjestelmän turva jää yrittäjällä usein matalaksi. Useilla yrittäjillä sosiaalivakuutuksen etuudet eivät nouse merkittävästi tai lainkaan yli kansanvakuutusta vastaavan minimitason. Etuudet eivät siis nouse tulotason kohtuullista säilymistä turvaavalle ansiosidonnaiselle tasolle.

Suurin osa yrittäjistä varautuu vanhuuden varalle vapaaehtoisilla keinoilla. Vain viidennes yrittäjistä ilmoittaa varautuvansa vanhuuden varalle ainoastaan lakisääteisen sosiaalivakuutusjärjestelmän kautta. Yleisin vapaaehtoinen varautumisen keino vanhuuden varalle on sijoitustoiminta. Lisäksi säästäminen, vapaaehtoinen eläkevakuutus ja yrityksen pitäminen myyntikuntoisena ovat yleisiä tapoja varautua vanhuuteen. Yrittäjät ovat toimineet

yrittäjäuran lisäksi usein myös palkallisena. Tämän seurauksena yrittäjille on kertynyt parempi työeläke kuin nykyisen työtulon perusteella voisi päätellä.

Työtulon alimitoittamisen seurauksena työeläke jää kuitenkin tavoitetta pienemmälle tasolle. Yksilöllä voi olla taipumusta alimitoittaa omaehtoinen varautuminen. Tämän takia yrittäjän omaehtoinen varautuminen ei välttämättä riitä kompensoimaan työtulon alimitoittamisesta johtuvaa matalaa työeläkettä. Lisäksi edellä mainitut varautumisen muodot ovat yrittäjän vapaasti käytettävissä olevaa varallisuutta. Yrittäjä voi halutessaan käyttää rahat muuhunkin kuin vanhuusajan toimeentuloa varten. Yrittäjä voi joutua käyttämään varallisuutta muiden sosiaalisten henkilöriskien toteutuessa. Tässä tapauksessa vanhuuteen varautuminen jää matalammalle tasolle kuin yrittäjä on alun perin ajatellut.

Yrittäjät varautuvat laajasti myös muiden sosiaalisten henkilöriskien varalle vapaaehtoisella varautumisella. Lähes 70 % yrittäjistä ilmoittaa ottaneensa vapaaehtoisen henkivakuutuksen. Henkivakuutus sisältää perinteisesti ainakin kuolemanvaraturvan. Tämän perusteella yrittäjien voidaan todeta varautuvan melko hyvin kuoleman riskin varalle. Toisaalta noin joka kolmas työtulonsa alimitoittaneista yrittäjistä ei ole ottanut henkivakuutusta. Kyseisillä henkilöillä kokonaisvarautuminen jää matalalle tasolle, ellei yrittäjällä ole merkittävää omaisuutta. Henkivakuutus voi sisältää myös muita vakuutuksia. Usein henkivakuutukseen voi liittää turvan työkyvyttömyyden tai vakavan sairauden varalle. Kyselyn perusteella ei voida kuitenkaan päätellä, kuinka usein yrittäjien ottama henkivakuutus sisältää kyseisiä turvia.

Työkyvyttömyyden varalle varautuminen vapaaehtoisilla keinoilla on haastavaa. Lyhytaikaisen, sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden varalta osittain suojaa vapaaehtoinen sairaskuluvakuutus. Yrittäjistä 45 % on ottanut sairaskuluvakuutuksen. Sairaskuluvakuutus ei kuitenkaan usein sisällä ansionmenetykskorvausta, jolloin se ei suojaa sairastumiselta sosiaalisen henkilöriskin näkökulmasta. Nopeampi hoitoon pääseminen ja sairaanhoitokulujen korvaaminen suojaavat välillisesti sairastumisen luomalta sosiaaliselta henkilöriskiltä.

Alle puolet yrittäjistä ilmoittaa kuuluvansa työttömyyskassaan. Lukua voidaan pitää suurena, sillä koko yrittäjien keskuudessa työttömyyskassaan kuuluminen on huomattavasti harvinaisempaa. Osasyynä tähän on kuitenkin tutkimuksen rajaukset. Työttömyyskassaan etuutta kuitenkin heikentää työtulon alimitoittaminen, jonka seurauksena myös ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha jää matalammalle tasolle.

Yrittäjistä valtaosa on ottanut työtapaturmavakuutuksen. Työtapaturmavakuutus on korvauksen tasoa verratessa hyvin työkyvyttömyydeltä suojaava varautumisen muoto. Se on

korvaavuudeltaan hyvin suppea, sillä se korvaa ainoastaan työaikana sattuneilta tapaturmilta tai ammattitaudeilta. Lisäksi yrittäjien ilmoittama työtulo vaikuttaa myös tapaturmavakuutuksen ansionmenetykskorvauksiin. Tämän seurauksena työtapaturmavakuutus ei suojaa yrittäjiä riittävän hyvin työkyvyttömyyden henkilöriskiltä.

Yrittäjien vastausten perusteella voidaan todeta yrittäjien kokonaisturvan olevan parempi kuin työtulon perusteella voidaan päätellä. Yrittäjät varautuvat hyvin kattavasti sosiaalisten henkilöriskien varalle vapaaehtoisilla keinoilla. Myös työtulonsa oikealle tasolle ilmoittaneet yrittäjät varautuvat sosiaalisten henkilöriskien varalle kattavasti vapaaehtoisilla keinoilla. Omaehtoinen varautuminen tuo lisäturvaa, jonka seurauksena kokonaisvarautuminen nousee hyvälle tasolle. Kun työtulo on ilmoitettu riittävän korkealle tasolle, ei vapaaehtoisen varautumisen epäonnistuminen vaarana vielä merkittävästi yrittäjän turvaa, koska sosiaaliturvan etuudet nousevat riittävälle tasolle.

Varautumisen painottuminen vapaaehtoisin keinoin jättää turvaan kuitenkin tiettyjä aukkoja. Yrittäjällä, jolla on matala työtulo, pysyvä työkyvyttömyys luo merkittävän sosiaalisen henkilöriskin. Vaikka yrittäjä olisi suunnitellut keräävänsä riittävän omaisuuden vapaaehtoisella varautumisella vanhuuden varalle, voi pysyvä työkyvyttömyys tehdä omaehtoisesta varautumisesta mahdotonta tulojen lakatessa. Tämän seurauksena työtulon alimitoitaneella yrittäjällä työkyvyttömyys- ja vanhuuseläke jää hyvin matalalle tasolle eikä yrittäjällä ole mahdollisuutta kerryttää muuta varallisuutta itselleen. Myös pitkäikäisyyden riski on vaikeammin hallittavissa vapaaehtoisella varautumisella, sillä yrittäjä ei voi ennakkoon tietää tarkkaa elinikäänsä. Tutkimuksen perusteella ei pystytä arvioimaan vapaaehtoisten varautumisen rahallista arvoa. Yrittäjät saattavat aliarvioida varautumisen tarpeen, jolloin vapaaehtoinen varautuminen jää matalalle tasolle. Lisäksi yrittäjä voi käyttää kerrytettyä omaisuutta myös muihin tarkoituksiin, jolloin ne eivät palvele sosiaalisilta henkilöriskeiltä varautumista.

Työtulonsa alimitoitaneilla yrittäjillä varautuminen painottuu vapaaehtoiseen varautumiseen. Tämän voidaan nähdä olevan ongelmallinen tilanne pohjoismaalaisessa hyvinvointivaltiossa, jossa valtiovallalla kuuluisi olla suuri merkitys etuuksien tuottajana sekä yksilön huolehtimisesta. Yrittäjillä ei välttämättä ole riittävää osaamista ja ymmärrystä omaehtoiseen varautumiseen, jonka seurauksena vapaaehtoinen varautuminen epäonnistuu joillakin yrittäjillä. Tämä johtaa sosiaalisen henkilöriskin vaikuttavuuden kasvuun yrittäjän kohdalla.

Toisaalta valtiovallan väliintulo on välttämätön tilanteissa, joissa yksilön toimeentulo uhkaa jäädä todella matalaksi.

Taulukko 5 Yrittäjien vapaaehtoinen varautuminen

Vapaaehtoiset vakuutukset	Alivakuuttaneet	Muut	Yhteensä	P-arvo
Henkivakuutus	67,0 %	70,2 %	68,3 %	0,321
Työtapaturmavakuutus	80,1 %	85,1 %	82,1 %	0,064
Sairaskuluvakuutus	43,6 %	47,9 %	45,5 %	0,259
Työttömyyskassa	38,7 %	45,0 %	41,3 %	0,068
Varautuminen vanhuuteen				
Yrityksen myynti	34,8 %	32,8 %	34,0 %	0,525
Vapaaehtoinen eläkevakuutus	36,0 %	39,1%	37,2 %	0,341
Sijoitustoiminta	50,2 %	40,4 %	46,6 %	0,003
Rahan säästäminen	33,8 %	26,8%	31,2 %	0,021
Muilla keinoilla	8,6 %	4,4 %	7,0 %	0,012
En ole varautunut	17,8 %	22,5 %	19,5 %	0,075

Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, varautuvatko työtulonsa alimitoittaneet yrittäjät sosiaalisten henkilöriskien varalle muita yrittäjiä useammin vapaaehtoisilla varautumisen keinoilla. Työtulonsa alimitoittaneilla yrittäjillä sosiaaliturvan taso jää tavoitetta matalammalle tasolle. Vapaaehtoisella varautumisella yrittäjä kuitenkin pystyy osittain korvaamaan matalan työtulon aiheuttamaa aukkoa kokonaisvarautumisessa.

Työtulonsa alimitoittaneet yrittäjät varautuvat muita yrittäjiä useammin vanhuuden varalle sijoitustoiminnalla. Työtulonsa alimitoittaneista yrittäjistä noin 50 prosenttia ja muista yrittäjistä 40 % varautuu vanhuuteen sijoitustoiminnalla. Ero ryhmien välillä on myös tilastollisesti merkitsevä. Sijoitustoiminnalla varautuminen on yleistä molemmissa ryhmissä.

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että työtulonsa alimitoittaneet yrittäjät varautuvat vanhuuden varalle hieman useammin rahaa säästämällä sekä muilla keinoilla. Erot ryhmien välillä ovat melkein tilastollisesti merkitseviä. Rahan säästäminen on molemmissa ryhmissä melko yleinen keino ja ryhmien välillä on vain 7 prosenttiyksikön ero. Muilla keinoilla vanhuuteen varautuu työtulonsa alimitoittaneista 8,6 % ja muista yrittäjistä 4,4 %. Varautuminen muilla keinoilla näyttäisi olevan yleisempää työtulonsa alimitoittaneiden

yrittäjien keskuudessa. Sitä ei kuitenkaan voida nähdä merkittävänä varautumisen muotona kummankaan ryhmän keskuudessa. Muina keinoina yrittäjät ilmoittivat kiinteistösijoittamisen tai palkkatöissä ansaitun riittävän työeläkkeen.

Vanhuuteen varautuminen yrityksen myyntikunnossa pitämällä ja vapaaehtoisella eläkevakuutuksella on työtulonsa alimitoitaneiden- ja muiden yrittäjien keskuudessa lähes yhtä yleistä. Ryhmien välillä on vain muutaman prosenttiyksikön eroja eikä tulokset ole tilastollisesti merkitseviä. Varautumisen voidaan nähdä siis olevan yhtä yleistä molempien ryhmien keskuudessa.

Työtulonsa alimitoitaneet yrittäjät eivät varaudu sosiaalisten henkilöriskien varalle vapaaehtoisilla vakuutuksilla muita yrittäjiä useammin. Työtulonsa oikein tai ylimitoitaneet yrittäjät ovat vakuuttaneet itsensä useammin henkivakuutuksen, sairaskuluvakuutuksen sekä työtapaturmavakuutuksen kautta. Kyselyyn vastanneiden yrittäjien joukossa työtulon alimitoitaneet yrittäjät kuuluvat myös harvemmin työttömyyskassaan. Erot ryhmien välillä ovat kuitenkin vain muutaman prosenttiyksikön eivätkä ne ole tilastollisesti merkitseviä.

Tulosten perusteella työtulonsa alimitoitaneet yrittäjät eivät varaudu merkittävästi useammin sosiaalisten riskien varalle vapaaehtoisilla keinoilla. Sijoitustoiminnalla varautuminen on hieman yleisempää työtulonsa alimitoitaneiden keskuudessa. Kokonaisuudessaan vapaaehtoisen varautumisen voidaan nähdä olevan yhtä yleistä molemmissa ryhmissä. Tämän perusteella työtulonsa alimitoitaneiden yrittäjien kokonaisvarautuminen vaikuttaa jäävän heikommalle tasolle kuin muilla yrittäjillä. Tutkielman perusteella voidaan kuitenkin päätellä ainoastaan varautumisen yleisyys eikä tarkkoja varautumiseen käytettäviä rahasummia.

6.1.2 Työtulon alimitoitamiseen vaikuttavia tekijöitä

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää myös yrittäjien työtulon alimitoitamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa selvitettiin yrittäjien luottamuksen, tiedonsaannin- ja työeläkevakuuttajan vaikutusta ilmoitettuun työtuloon. Työtulonsa alimitoitaneet yrittäjät ovat myös perustelleet syitä alivakuuttamiselle.

Yrittäjien luottamus eläkejärjestelmää kohtaan on hyvin heikko verrattuna muihin eläkevakuutettuihin. Itsensä alivakuuttaneiden keskuudessa luottamus eläkejärjestelmää kohtaan on kaikkein heikointa. Tutkimuksessa voitiin todeta yrittäjien, jotka eivät luota eläkejärjestelmään, alivakuuttavan itsensä useammin. Tämän perusteella voidaan todeta

epäluottamuksen olevan yksi merkitsevä tekijä alivakuuttamiseen. Alivakuuttaneet yrittäjät eivät myöskään luota saavansa vakuutusmaksuja vastaavaa eläkettä vaan luottivat enemmän omaehtoiseen varautumiseen. Alivakuuttaneet yrittäjät uskoivat selkeästi useammin saavansa paremman vanhuudenturvan, mikäli saisivat sijoittaa YEL-järjestelmään laittamansa rahat itse. Usko parempaan työuran aikaiseen turvaan itse varautumalla oli myös vahvempaa työtulonsa alivakuuttaneiden keskuudessa.

Työtulonsa alimitoittaneet yrittäjät kokevat useammin tarvitsevänsä lisää tietoa sosiaaliturvajärjestelmästä. Yrittäjät, jotka kokevat kaipaavansa lisää tietoa sosiaaliturvasta, alivakuuttavat itsensä muita yrittäjiä useammin. Tiedon saanti on siis yksi alivakuuttamiseen vaikuttava tekijä. Yrittäjät kokevat tarvitsevänsä tietoa etenkin sairausajan etuuksista sekä sosiaalivakuutusjärjestelmän muista kuin rahallisista etuuksista. Kuitenkin joka neljäs yrittäjästä toivoo saavansa lisää tietoa myös vanhuuseläkkeestä.

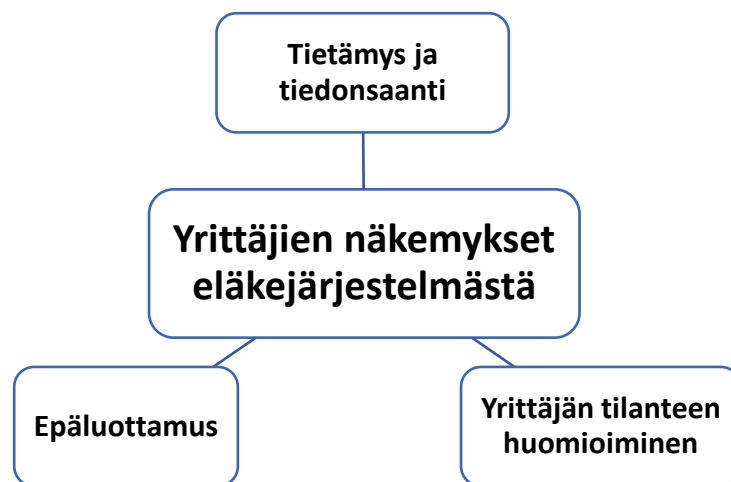
Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä (2019) on ilmaissut huolensa työeläkeyhtiöiden käyttämien myyntikanavien vaikutuksesta työtulon mitoittamiseen. Työryhmällä on huoli etenkin mahdollisissa eturistiriitatilanteista. Kuitenkaan tutkimuksen perusteella ei voida päätellä työtulon alimitoittamisen olevan yleisempää tietyssä työeläkeyhtiössä. Sen sijaan alivakuuttamista tapahtui tasaisesti kaikissa työeläkeyhtiöissä. Kyselyyn vastanneet apteekkarit olivat asettaneet työtulonsa oikealle tasolle huomattavasti useammin kuin työeläkeyhtiöiden kautta vakuutetut yrittäjät.

Itsensä alivakuuttaneet yrittäjät kokevat vakuutusmaksujen olevan kohtuuttoman suuret yrittäjän todellisella työtulolla. Yrittäjät eivät kokeneet saavansa eläkemaksuja vastaavaa eläkettä. Harvinaisempina perusteluina yrittäjät kertoivat varautuvansa sosiaaliturvan sijasta muilla keinoilla esimerkiksi yksityisellä eläkevakuutuksella. Osa kertoo myös panostavansa yrityksen kasvattamiseen tai kertoo tulojen kasvaneen työtulon määrittämishetkestä.

Epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan sekä tiedonsaanti ovat siis alimitoittamiseen vaikuttavia tekijöitä. Mikäli yrittäjien ilmoittaman työtulon alimitoittamiseen halutaan puuttua, on luottamuksen kasvattaminen ja yrittäjien tiedonsaannin parantaminen keskeisiä keinoja alimitoittamisen ehkäisyyn. Tulokset tukevat sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän (2019, 72–74) ehdotusta kehittää vakuutuksen tarjoajan tiedonantovelvollisuutta sekä työeläkejärjestelmän viestintää ja työeläkeotetta.

6.2 Yrittäjien yleiset näkemykset eläkejärjestelmästä

Toisessa tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää, millaiset näkemykset yrittäjillä on sosiaaliturvajärjestelmästä ja etenkin eläkejärjestelmästä. Yrittäjien näkemysten selvittämiseksi analysoitiin yrittäjien kommenttikentän vastauksia. Analysointi suoritettiin teoriaohjaavasti temaattisen analyysin avulla. Aluksi suoritettiin kaksi luokittelukertaa, joiden avulla saatiin luotua 12 luokkaa. Näiden luokkien avulla saatiin muodostettua kolme keskeistä teemaa ja tarkempi temaattinen käsitekartta (Kuvio 24 ja 20).

Kuvio 24 Yrittäjien näkemykset eläkejärjestelmästä

Ensimmäinen yrittäjien näkemyksiä kuvaava teema on epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan. Luottamuksen puutteen nähtiin edellisessä luvussa olevan yksi alivakuuttamiseen vaikuttava tekijä. Sen voidaan nähdä olevan yrittäjien näkemyksiä keskeisesti kuvaava teema, sillä epäluottamukseen liittyviä vastauksia oli aineistossa ylivoimaisesti eniten.

Useat yrittäjät kokivat työeläkejärjestelmän olevan kallis tai eläkejärjestelmästä ei saa rahoilleen vastinetta. Tämä oli selkeästi yleisin yrittäjillä esiintyvä näkemys. Yrittäjien kommentteissa ei kuitenkaan esiintynyt kattavia perusteluita tai konkreettisia laskelmia, jolla vastausta olisi perusteltu. Yrittäjät epäilivät eläkejärjestelmän kestävyyttä sekä luvatus eläkkeen saamista. Etenkin luvatus eläkkeen saamisesta vallitsi yrittäjien keskuudessa vahva epäluottamus. Yrittäjät uskovat eläkeiän nousevan ennen eläkkeelle pääsemistä, jonka seurauksena eläkkeen saanti lykkääntyy tai eläkejärjestelmä ei ole enää nykymuotoisena olemassa.

Yrittäjät kokevat eläkejärjestelmän olevan epätasa-arvoinen. Yrittäjät kokevat epäreiluksi tilanteen, jossa yrittäjä maksaa täysin omat eläkemaksunsa ja lisäksi suurilta osin työntekijän eläkemaksut. Yrittäjien kokemaan epätasa-arvoon liittyi paljon vääriä olettamuksia yrittäjien keskuudessa. Useat yrittäjät kokivat yrittäjien eläkejärjestelmän olevan heikompi etuuksiltaan, kuin muut keskeiset eläkejärjestelmät. Todellisuudessa etuudet ovat hyvin lähellä toisiaan.

Osa yrittäjistä näki työeläkelaitokset huonona tapana järjestää eläketurva. Yrittäjien keskuudessa vallitsee myös laaja käsitys paremmasta turvasta, jos YEL-järjestelmän sijasta saisi sijoittaa ja säästää itse. Yrittäjät eivät siis luottaneet eläkejärjestelmän etuuksiin ja uskovat parempaan turvaan omalla varautumisella. Osittain näkemys liittyy tietämyksen puutteeseen eli seuraavaan teemaan. Yrittäjät eivät aina tiedä etuuksien kattavuutta ja täten kokevat omanehtoisen varautumisen paremmaksi vaihtoehdoksi.

Toinen yrittäjien näkemyksiä kuvaava teema oli tietämys ja tiedonsaanti. Yrittäjät kokivat eläkejärjestelmän sekavaksi eivätkä koe saavansa riittävästi tietoa eläkejärjestelmästä ja sen etuuksista. Yrittäjät tarvitsivat tarkempia laskelmia ja arviota tulevasta vanhuuseläkkeestä. Yrittäjien tietämyksen voidaan todeta olevan puutteellista monien sosiaaliturvan etuuksien kohdalla (Kuvio 16). Toisaalta yrittäjät kokevat tarvitsevansa enemmän tietoa etenkin muista sosiaaliturvan etuuksista kuin lakisääteisestä eläkejärjestelmästä (Kuvio 17).

Yrittäjien keskuudessa on myös luottamusta eläkejärjestelmää kohtaan. Osa yrittäjistä näkee eläkejärjestelmän olevan hyvä ja toimiva järjestelmä yrittäjälle. Yrittäjät näkivät sen olevan etenkin muiden sosiaaliturvaetuuksien takia hyvä järjestelmä yrittäjälle. Tämän takia sitä on vaikea korvata muulla varautumisella. Kyseiset yrittäjät uskoivat etenkin tiedon ja ymmärryksen puutteen olevan syy yrittäjien epäluottamukseen eläkejärjestelmää kohtaan. Osa yrittäjistä näki siis tiedon ja ymmärryksen puutteen johtavan alimitoitettuun työtuloon. Näkemystä voidaan pitää perusteltuna, sillä tiedonpuute oli yksi työtulon alimitoittamiseen vaikuttava tekijä.

Kolmas yrittäjien vastauksissa esiintyvä teema oli yrittäjän tilanteen parempi huomioiminen. Osa yrittäjistä toivoi oman vastuun lisäämistä eläkejärjestelmässä siten, että vaihtoehtoja olisi enemmän tai koko järjestelmä olisi vapaaehtoinen. Osa toivoi voivansa varautua vanhuuteen vapaaehtoisella varautumisella muiden sosiaaliturvaetuuksien kuitenkin tullessa lakisääteisen järjestelmän kautta. Vastaukset liittyivät myös yrittäjien näkemykseen järjestelmän kalleudesta, jonka takia omaehtoista varautumista haluttiin suosia. Yrittäjät toivoivat eläkejärjestelmästä joustavampaa. Yrittäjät uskoivat joustavamman järjestelmän johtavan korkeampaan työtuloon,

sillä täten yrittäjä uskaltaisi asettaa työtulon korkeammalle tasolle. Joustavuus ei noussut yrittäjien vastauksissa kuitenkaan merkittäväksi aihealueeksi.

Yrittäjät toivoivat huomioimaan paremmin pienituloisen yrittäjän tilanteen haastavuuden. Osa yrittäjistä koki pienyrittäjän tilanteen olevan usein niin hankala, että työtulon asettaminen riittävälle tasolle ei ole mahdollista. Yrittäjät kokivat, että etenkin pienyrittäjää pitäisi tietyissä tilanteissa tukea YEL-maksujen helpotuksilla tai muilla avustuksilla. Pienituloiset yrittäjät saattavat kokea järjestelmän liian kalliiksi nykyisellä toimeentulollaan. Ensimmäisessä teemassa esiintyvä yrittäjien näkemys eläkejärjestelmän kalleudesta voi liittyä myös yrittäjän tilanteen parempaan huomioimiseen. Teemassa esiintynyt näkemys kalleudesta voi siis tietyissä tilanteissa tarkoittaa sitä, että yrittäjä ei koe järjestelmää sinänsä kalliiksi, mutta se on liian kallis nykyisillä tuloilla, jonka seurauksena työtuloa ei pystytä asettamaan riittävälle tasolle.

Yrittäjät haluaisivat aloittelevalle yrittäjälle alennusta eläkemaksuista. Toisaalta jo nykyisessä järjestelmässä aloitteleva yrittäjä saa alennusta YEL-maksuista, joten joko yrittäjät eivät ole tietoisia tästä etuudesta tai eivät pidä sitä riittävänä helpotuksena.

6.3 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen onnistumisen arvioinnissa on keskeistä pohtia tutkimustulosten luotettavuutta sekä niiden vastaavuutta asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta ei voida kuitenkaan arvioida täysin samoilla kriteereillä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta mitataan relibiliteetin ja validiteetin perusteella. Relibiliteetillä tarkoitetaan tutkimuksen kykyä tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Keskeistä on, että mittaukset voidaan tuottaa myös muissa tutkimuksissa ja tilanteissa sen vaikuttamatta tutkimustuloksiin. Validiteetti kuvaa, kuinka hyvin tutkimuksessa on onnistuttu mittaamaan juuri sitä, mitä pitikin. Siihen vaikuttaa etenkin kysymysten asettelu ja kuinka hyvin niiden pohjalta voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. (Heikkilä 2017, 176-179)

Relibiliteetin puutteellisuus johtuu etenkin satunnaisvirheestä. Satunnaisvirheeseen johtavat otoksessa tapahtuvat virheet tai sen pienuus. Lisäksi erilaiset mittaus- ja käsittelyvirheet voivat johtaa tutkimuksen puutteelliseen relibiliteettiin. Otantatutkimus johtaa aina satunnaisvirheisiin. Oleellista onkin saada minimoitua virheet, jotta otosta voidaan mahdollisimman hyvin verrata perusjoukkoon. (Heikkilä 2017, 176-179)

Tässä tutkimuksessa otoksen tuomaa virhettä voidaan pitää pienenä. Tutkittava perusjoukko on erittäin hyvin selvillä, jolloin otoksen peittovirhettä, eli tietämättömyyttä tarkasta perusjoukosta, ei muodostu. Otantavirhettä voidaan pitää hyvin pienenä, sillä otos edustaa hyvin perusjoukkoa molemmissa aineistoissa. Otoksato on ollut suurta aineistojen keruussa. Kyselyt on lähetetty lähes 10 000 yrittäjälle, joista noin 1000 on vastannut kyselyihin. Otos on kuitenkin riittävän suuri ja sitä voidaan pitää kattavana aineistona tutkittavan ilmiön käsittelyyn. Kyselyn sisällä yrittäjät ovat vastanneet hyvin kysymyksiin, sillä kaikkiin kysymyksiin on vastannut lähes kaikki yrittäjät. Tutkimuksessa on pyritty välttämään myös mittausvirheet tekemällä kaikki aineistoja koskevat mittaukset kahteen kertaan. Täten on minimoitu mahdolliset huolimattomuusvirheet. Tutkimuksen relibilibiteettia voidaan pitää täten hyvänä.

Sekundääriaineistoja käytettäessä tutkimuksen validiteetti voi kärsiä sillä tutkija ei itse saa päättää tarkkoja kysymyksen asetteluita. Tämän seurauksena aineiston liittäminen tutkijan omiin tutkimusongelmiin voi olla haastavaa. Tässä tutkimuksessa käytetyt aineistot ja niiden kysymyksenasettelut vastaavat hyvin myös tämän tutkielman tutkimusongelmiin. Osa vastaajista on avoimissa kommenttikentissä kritisoinut asettelua, jossa on sekä osittain samaa mieltä ja osittain eri mieltä, sillä nämä ovat hyvin lähellä toisiaan. Kysymysten tehtävänasettelusta pystyy kuitenkin päättämään näiden eroavaisuuden.

Laadullisessa tutkimuksessa validiteettia ja relibilibiteettia on kritisoitu tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Käsitteiden käyttöä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa on kritisoitu, koska ne perustuvat oletukseen yhdestä ainoasta oikeasta todellisuudesta, jota tutkimuksessa tavoitellaan. Laadullisessa tutkimuksessa ei voida tehdä vastaavia oletuksia. Laadullisen tutkimuksen arviointiin ei ole siis yhtä vakiintuneita ohjeita kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118-122)

Laadullisen tutkimuksen arvioimisessa yhtenä lähtökohtana on onnistunut aineistonkeruu ja onnistuneesti valitut tiedonantajat (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Tässä tutkimuksessa aineistonkeräyksessä on käytetty avoimen kommenttikentän vastauksia. Aineiston keräämisessä ei ole siis voinut tapahtua suuria virheitä esimerkiksi haastattelun nauhoituksen tai epäonnistuneen haastattelun seurauksena. Aineisto on ollut selkeä ja yrittäjien vastaukset ovat olleet riittävän laajoja, jotta niitä on pystytty hyödyntämään kattavasti. Tiedonantajat ovat olleet tutkimuksen kannalta oleellista kohderyhmää eli suomalaisia YEL-vakuutettuja yrittäjiä.

Vastauksista on pystytty karsimaan muut ryhmät, kuten maatalousyrittäjät, pois. Lisäksi tiedonantajia on ollut riittävästi, sillä analysoitavia kommentteja on yli 250.

Laadullisen tutkimuksessa analysoinnin ja raportoinnin onnistumista voidaan pitää tutkimuksen arvioinnin kannalta merkittävänä tekijänä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Aineiston analysoinnissa käytetty teoriaohjaava temaattinen analyysi on osoittautunut hyväksi tavaksi käsitellä tutkimusongelmaa. Temaattinen käsitekartta auttaa luomaan kokonaiskuvan yrittäjien näkemyksistä eläkejärjestelmää kohtaan. Tämän avulla yrittäjien näkemyksistä on voitu luoda aiempaa laajempi ymmärrys. Raportoinnissa on myös onnistuttu tiivistämään keskeiset löydökset hyvin.

Laadullisen tutkimuksen aineiston- laadun ja riittävyys yhtenä mittarin voidaan pitää aineiston saturaatiota eli kyllästymistä. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään siinä määrin, että uudet vastaukset tai haastattelut eivät tuota enää uutta tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 74-76) Tässä tutkimuksessa käytetyssä avoimessa kommenttikentässä on ollut yli 250 vastaajaa. Luokittelua tehdessä luokat ovat muodostuneet melko nopeasti ja yli 100 viimeisen kommentin kohdalla ei ole enää muodostunut uusia luokkia. Tältä pohjalta aineiston kylläisyyttä voidaan pitää hyvänä. Kuitenkin eri luokkien kokojen vertaamisessa ei ole mielekästä puhua saturaatiosta tai laadullisen aineiston luokkien kokojen vertailussa ylipäänsä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 74-76)

Aineistot ovat hyvin laajat, mikä on mahdollistanut kvantitatiivisiin analyyseihin perustuviin tutkimuskysymyksiin vastaamisen kattavasti. Yrittäjien varautumisesta on pystytty selvittämään kattavasti ja lisäksi alivakuuttamiseen vaikuttavista tekijöistä on saatu ymmärrystä. Temaattisen käsitekartan avulla on pystytty luomaan teemat, jotka kuvaavat parhaiten yrittäjien näkemyksiä eläkejärjestelmästä. Teemoista on pystytty tekemään riittävän eriävät ja toisaalta hyvin informatiiviset.

Tutkimuksen tulosten oikeellisuuteen negatiivisesti vaikuttava tekijä voi olla aineistojen keruun ajankohta. Aineistot olivat tutkielman tekovaiheessa noin 2-3 vuotta vanhoja, jonka seurauksena yrittäjien käsitykset ovat voineet hieman muuttua. Esimerkiksi vuoden 2017 eläkeuudistus on voinut vaikuttaa yrittäjien käsityksiin ja päätöksiin. Toisaalta uudistus on ollut tiedossa jo ensimmäisen aineiston keruun aikana, joten oletettavasti suurin osa yrittäjistä on ollut tietoisia kyseisestä uudistuksesta. Aineiston keräämisen jälkeen tapahtuneet muutokset yrittäjän sosiaaliturvajärjestelmässä eivät siis oletettavasti ole vaikuttaneet tutkimustuloksiin.

Tutkielman tuomaa lisätietoa yrittäjien käyttäytymisestä ja näkemyksistä voidaan hyödyntää esimerkiksi yrittäjän sosiaaliturvan kehittämisessä. Yrittäjien alivakuuttamiseen vaikuttavien tekijöiden laajempi ymmärtäminen voi auttaa kehittämään parempia keinoja ehkäistä työtulon alimitoittamista. Toisaalta yrittäjien näkemysten laajempi ymmärtäminen voi auttaa kehittämään eläkejärjestelmää sellaiseen suuntaan, että yrittäjien luottamus ja tyytyväisyys kasvaa.

Tutkielman tekovaiheessa keväällä 2019 valmistui sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän (2019) selvitys yrittäjän työeläketurvan kehittämisestä. Tämän tutkielman avulla on pystytty saamaan lisää tietoa työryhmän päätelmiin ja toisaalta työryhmän johtopäätöksiä tukevia tutkimustuloksia. Tältä osin tutkielmaa voidaan pitää onnistuneena ja tiedeyhteisölle uutta tietoa tuovana tutkielmana. Toisaalta tutkimusta ei voida kuitenkaan pitää suorana jatkotutkimuksena edellä mainitulle selvitykselle, vaan kyseessä on itsenäinen tutkielma, joka osittain tukee työryhmän johtopäätöksiä.

Tutkielma antaa hyvän pohjan tehdä jatkotutkimuksia. Yrittäjien kokonaisturvaa voitaisiin jatko selvittää kysymällä yrittäjiltä tarkemmin vapaaehtoisen varautumisen rahallisesta arvosta sekä yrittäjille kertyneestä varallisuudesta. Tämän avulla yrittäjien kokonaisvarautumisesta saataisiin tarkempi arvio ja varautumisen tasoa voitaisiin arvioida huomattavasti tarkemmin. Varautumisen tasoa vertaamalla demografisiin tekijöihin voitaisiin yrittäjät jakaa ryhmiin, jonka avulla arvioitaisiin yrittäjien keskeiset sosiaaliset henkilöriskit eri ryhmissä. Aineisto B:ssä (kysymys 44) on toivottu yrittäjiltä kommentteja eläkejärjestelmän kehittämisestä. Tämän pohjalta voidaan tehdä vastaava temaattinen käsitekartta kuin tässä tutkimuksessa on tehty yrittäjien yleisistä näkemyksistä. Yrittäjien näkemykset eläkejärjestelmän uudistamisesta toisivat lisää ymmärrystä yrittäjien näkemyksiin eläkejärjestelmästä ja ne voitaisiin ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon kuin yrittäjien eläkejärjestelmää uudistetaan tulevaisuudessa.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

Arrow, Kenneth. 1984. The economics of agency. For Mathematical Studies In The Social Sciences. No. TR-451. Stanford University: Stanford

Airio, Ilpo. 2017. Sairausvakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). Sosiaalivakuutus. Finva. Turenki: Hansaprint Oy. 125-151.

Andersen, Jørgen Goul & Ringdal, Kristen. 2012. Welfare Regimes and Personal Risks. Teoksessa: Ervasti, Heikki, Andersen, Jørgen Goul, Fridberg, Torben & Ringdal, Kristen (toim.) The Future of the Welfare state. Social Policy Attitudes and Social Capital in Europe. Cheltenham Edward Elgar, 17-45.

Barr, Nicholas. 2001. The welfare state as piggy bank: Information, risk, uncertainty, and the role of the state. Oxford; New York: Oxford University Press.

Barr, Nicholas. 2012. Economics of the Welfare State. Fifth edition. Oxford; New York: Oxford University Press.

Benartzi, Shlomo & Thaler, Richard H. 2017. The Secret to Getting Workers to Save More for Retirement; If we make it easy for people to do the right thing, more of them will reach their goals. Wall Street Journal: Dec 11. New York.

Benartzi, Shlomo & Thaler, Richard H. 2013. Behavioral Economics and the Retirement Savings Crisis. Science. Vol.339(6124), pp.1152-3. New York. 1152-1153.

Bonoli Giuliano 2007. New social risks and the politics of post-industrial social policies. Teoksessa: Armingeon, Klaus, and Bonoli, Giuliano. The Politics of Post-industrial Welfare States: Adapting Post-war Social Policies to New Social Risks. London: Routledge.

Eläkebarometri 2019. Eläketurvakeskus: Kantar TNS Oy. 2019

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Esping-Andersen, Gøsta. 1999. Social foundations of postindustrial economies. Oxford; New York: Oxford University Press.

Finanssiala ry. 2018. Vakuutusvuosi 2017. Vakuutusyhtiöiden tulokatsaus. Helsinki

Grönlund, Harri. 2017a. Yrittäjän Eläkelain (Yel) mukaiset eläkkeet. Teoksessa: Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. Työeläke. Helsinki: Finva. 75-89

Grönlund, Harri. 2017b. Yrittäjän eläkelain (Yel) mukainen makuuttaminen. Teoksessa: Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. Työeläke. Helsinki: Finva. 186-191

Grönlund, Harri. 2017c. Työntekijän eläkelain mukainen eläketurva. Teoksessa: Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja,

- Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. Työeläke. Helsinki: Finva. 115-185
- Havakka, Pauliina. 2017a. Työtapaturma- ja ammattitautivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu. Sosiaalivakuutus. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Finva Oy. 175-196
- Havakka, Pauliina. 2017b. Työntekijäin ryhmähenkivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu. Sosiaalivakuutus. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Finva
- Havakka, Pauliina, Ahteensivu, Aarne, Koskinen, Lasse & Kulmala, Jarna. 2018. Sosiaaliset riskit: Määritelmiä ja merkitys yhteiskunnassa. Tampere University Press.
- Hellsten, Katri. 2004. Kolmannen aallon sosiaaliturva ja eurooppalainen sosiaalinen malli. Teoksessa: Hellsten, Katri & Helne, Tuula. Vakuuttava Sosiaalivakuutus? Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 118-150
- Hellsten Harri. 2017. Kysely yrittäjän eläkejärjestelmästä. Suomen Yrittäjien selvityksiä. Helsinki: Suomen yrittäjät
- Heikkilä, Tarja. 2017. Tilastollinen tutkimus. 9. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing
- Holzmann, Robert & Steen Jørgensen. 2001. Social risk management: A new conceptual framework for social protection, and beyond. *International Tax and Public Finance* 8.4. 529-556.
- Huber, Evelyne & Stephens, John. 2007. Combating old and new social risks. Teoksessa: Armington, Klaus, and Bonoli, Giuliano. *The Politics of Post-industrial Welfare States: Adapting Post-war Social Policies to New Social Risks*. London: Routledge.
- Huhtanen, Raija. 2017. Sosiaalivakuutuksen oikeudellinen perusta. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu. Sosiaalivakuutus. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Finva. 57-82.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2004. Tutki Ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hyrkkänen, Raili. 2009. Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? YEL-työtulon tasotarkastelua eri näkökulmista. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2009:2. Helsinki: Multiprint Oy
- Ijäs, Hannu 2018. Miten YELiä pitäisi uudista. Julkaisussa: ETK ja STM: Liian matala YEL-työtulo ei ole yrittäjän etu. *Taloustaito* 11/18. 54-55
- Järvinen, Raija. 2004. Yksityisvakuutus sosiaalivakuutuksen täydentäjänä. Teoksessa: Hellsten, Katri, and Tuula Helne. *Vakuuttava Sosiaalivakuutus?* Helsinki: Kelan tutkimusosasto 184 – 200.
- Kautto, Mikko 2017. Kannattaako YEL-vakuuttaminen?
<https://elaketutka.fi/2017/11/30/kannattaako-yel-vakuuttaminen/>
- Kautto, Mikko 2018a. Miten YELiä pitäisi uudista. Julkaisussa: ETK ja STM: Liian matala YEL-työtulo ei ole yrittäjän etu. *Taloustaito* 11/18. 54-55

Kautto, Mikko 2018b. Kannattaako YEL? Osa 2.

<https://elaketutka.fi/2018/01/11/kannattaako-yel-osa-2/>

Kangas, Olli & Niemelä, Mikko. 2017. Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu. Sosiaalivakuutus. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Finva 10-54.

Kotamäki, Lauri. 2018. Kohti vakuuttavampaa ansioturvaa - Arvio ansiosidonnaisen työttömyysturvan kehittämismahdollisuuksista.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161187/Rap_47_18_Kohti%20vakuuttavampaa%20ansioturvaa_netti.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Lohi, Ilkka 2013a. Henkilöriskit. Teoksessa: Jokela, Teemu, Lammi, Vera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. Vapaaehtoinen Henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. Helsinki: Finanssi- Ja Vakuutuskustannus Finva. 51-65

Lohi, Ilkka 2013b. Henkilövakuutusturvan tarve. Teoksessa: Jokela, Teemu, Lammi, Vera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. Vapaaehtoinen Henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. Helsinki: Finanssi- Ja Vakuutuskustannus Finva. 77-92

Lohi, Ilkka 2013c. Tuotevalikoima. Teoksessa: Jokela, Teemu, Lammi, Vera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. Vapaaehtoinen Henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. Helsinki: Finanssi- Ja Vakuutuskustannus Finva. 93-179

Maunula, Timo. 2018. Tähän yrityksen myyminen yleensä kariutuu: Älä tee yleistä virhetta. Osoitteessa: <https://www.yrittajat.fi/uutiset/575790-tahan-yrityksen-myyminen-yleensa-kariutuu-ala-tee-yleista-virhetta#69022db8>

Mouhammed, Adil. 2010. Unemployment and the Entrepreneur. International Journal of Economics and Research. 1.1: 1-14

Nyman, Heidi ja Kiviniemi Marja. 2018. Katsaus eläketurvaan vuonna 2017. Eläketurvakeskuksen tilastoja 6/2018. Tampere: Juvenes Print – Suomen ylioppilaspaino

Omistajanvaihdosbarometri. 2018. Eura: Eura Print Oy 2018

Polvinen, Anu, Rantala, Juha & Kuivalainen, Susan. 2019. Vanhuuseläkkeellä ja työssä: Tutkimus vanhuuseläkeläisten työssäkäynnin yleisyydestä ja sosioekonomisista eroista. Yhteiskuntapolitiikka.

Poutiainen, Eeva 2019. Mitä YEL-vakuutuksen kaltainen yksityinen vakuutusturva voisi maksaa? Eläketurvakeskuksen blogeja.

<https://www.etk.fi/blogit/mita-yel-vakuutuksen-kaltainen-yksityinen-vakuutusturva-voisi-maksaa/>

Rantala, Jukka & Kivisaari, Esko. 2014. Vakuutusoppi. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy Finva.

Rissanen, Mustonen & Mannonen 2017. Työeläke ja sen tehtävät sosiaalivakuutusjärjestelmässä. Teoksessa: Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. Työeläke. Helsinki: Finva. 9-59.

Salonen, Janne. 2015. Yrittäjien lakisääteinen eläketurva: työurat, työtulot ja rahoitus. Eläketurvakeskuksen raportteja 10/2015. Helsinki: Eläketurvakeskus

Silvola, Timo 2013. Suomalainen sosiaaliturva. Teoksessa: Jokela, Teemu, Lammi, Vera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. Vapaaehtoinen Henkilövakuutus. 6. uudistettu painos. Helsinki: Finanssi- ja Vakuutuskustannus Finva. 65-76

Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna 2018. Yrittäjät Suomessa 2017. Tilastokeskus. Helsinki

Suotunen, Ulla 2017. Eläkkeet ja niiden määräytyminen Teoksessa: Rissanen, Jaana, Grönlund, Harri, Herrlin, Ove, Kouvonen, Keijo, Levander, Minna, Lilius, Sonja, Mannonen, Hillevi, Mustonen, Pasi, Perälehto-Virkkala, Anne & Suotunen, Ulla. Työeläke. Helsinki: Finva. 130-157

Tenhunen Sanna. 2016. Eläkejärjestelmän tavoitteet ja ominaisuudet. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Risto Vaitinen. Eläketalous. 2. uudistettu painos. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Finva. 47-83

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuori, Kaarlo & Kotkas, Toomas. 2016. Sosiaalioikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Talentum pro.

Työeläkeindikaattorit. 2018. Eläketurvakeskuksen raportteja 03/2018. Helsinki: Eläketurvakeskus

Työeläkelaitosten tilinpäätöstiedot 2018. Työeläke-Lehti 3/2019. Eläketurvakeskus ja Työeläkevakuuttajat TELA. 14-18

Uusitalo, Hannu 2017. Eläkevakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu. Sosiaalivakuutus. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Finva. 85-126.

Valli, Raine. 2015. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkka, Hanna. 2015. Tutki Ja Kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yrittäjän työeläketurvan kehittäminen. 2019. Sosiaali ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:23. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.

Ylikännö, Minna 2017. Työttömyysvakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu. Sosiaalivakuutus. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Finva 152-174.

Oikeudelliset lähteet:

Hallituksen esitys (309/1993 vp)

Kansaneläkelaki (11.5.2007/568)

Perustuslaki (11.6.1999/731)

Sairausvakuutuslaki (1224/2004)

Työtapaturma- ja ammattitautilaki (459/2015)

Vuorotteluvapaalaki (30.12.2002/1305)

Yrittäjän eläkelaki (22.12.2006/1272)

Henkilölähteet:

Koskinen, Lasse. 2016. Vakuutuksen ja riskienhallinnan tutkimus. Luento 23.9.2016. Tekijän hallussa

Malinen, Petri. 2019. Lisätietoa aineistoista. Sähköpostiviesti Suomen yrittäjien ekonomistilta. Tekijän hallussa

Vidlund, Mika. 2018. Eläketurva ulkomailla. Luento 23.4.2018. Tekijän hallussa

Internet-lähteet:

Apteekkien eläkekassa: Yrittäjien eläkevakuutuskassa. (1.11.2019)
<https://www.aekassa.fi/eläkekassa/>

Eläketurvakeskus: Yrittäjän vakuutus perustuu YEL -työtuloon. (13.11.2018a)
<https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elaketurva/elaketurvan-kattavuus-ja-vakuuttaminen/yel-yrittajat/>

Eläketurvakeskus: YEL -työtulot Suomessa 2017. (14.11.2018b)
https://www.etk.fi/tutkimus-tilastot-ennusteet/tilastot/tyoelakevakuutetut/yel-vakuutetut-tyotulot/?fbclid=IwAR2xX_EEi-tS1niviMM9RNE4525pgUXesiYuP27slvhPVJ2qwIthvzGOPIs

Eläketurvakeskus: Työeläkejärjestelmä kuvina 2019. (1.10.2019a)
<https://www.etk.fi/tietoa-etk-sta/kuvat/tyoelakejarjestelma-kuvina/>

Eläketurvakeskus: Kansaneläke-etuudet ja takuueläke 2019. (1.10.2019b)
<https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elaketurva/kansanelake-etuudet/>

Eläketurvakeskus: Eläkejärjestelmän muutokset vuosi vuodelta. (23.3.2019c)
<https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elakejarjestelma-muutoksessa/muutokset-vuosi-vuodelta/>

Eläketurvakeskus: Yrittäjävalvonta. (10.10.2019d)
<https://www.etk.fi/tyoelakepalvelut/vakuuttamisen-valvonta/tyoelakevakuuttamisen-valvonta/yrittajavalvonta/>

Eläketurvakeskus: Yrittäjän vakuutus perustuu YEL-työtuloon. (9.10.2019e)
<https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elaketurva/elaketurvan-kattavuus-ja-vakuuttaminen/yel-yrittajat/>

Fennia: Päiväraha vapaaehtoisessa sairaskuluvakuutuksessa. (6.8.2019a)
<https://cs.fennia.fi/lomakepalvelu/tiedostot/PRDLE000000021608?contentType=application/pdf&name=Fenniaturvan%20vakuutusehdot%20yrityksille%201.7.2018%20alkaen>

Fennia: Yrittäjät-työeläke (2.12.2019)

<https://www.fennia.fi/fi/yritykset-ja-yrittajat/vakuutukset/yrittajat/elake/>

IF: Yel yrittäjän eläkevakuutus (2.12.2019)

<https://www.if.fi/yritysasiakkaat/vakuutukset/henkilovakuutukset/yel-yrittajan-elakevakuutus>

Kela: Sairaspäiväajan omavastuuajan muutos vuonna 2018. (18.12.2017)

https://www.kela.fi/it/ajankohtaista-tyonantajat/-/asset_publisher/Y8xAYtXxE3Kt/content/muutoksia-tyonantajien-ja-yrittajien-etuuksiin-ja-palveluihin-vuonna-2018

Kela: Sairauspäivärahan laskukaava. (5.4.2019a)

<https://www.kela.fi/sairauspaivaraha-laskukaava>

Kela: Sairauspäivärahan määrä yrittäjälle. (2.4.2019b)

<https://www.kela.fi/sairauspaivaraha-maara-yrittaja>

Kela: Päivärahan määrän laskuri. (23.4.2019c)

https://asiointi.kela.fi/eplaskenta_app/PRLaskentaApplication

Kela 2019: Sairauspäivärahojen saajat ja maksetut sairauspäivärahat (1.10.2019d)

<http://www.stat.fi/til/spraha/>

Kela: Vanhempainpäivärahat yrittäjälle. (23.4.2019e)

<https://www.kela.fi/vanhempainpaivarahat-tyontekijalle>

Kela: Takuueläkkeen määrä vuonna 2019f. (1.10.2019f)

<https://www.kela.fi/takuuelake-maara-ja-maksaminen>

LähiTapiola: Vapaaehtoinen sairaskuluvakuutus. (8.5.2019a)

<https://www.lahitapiola.fi/yritys/vakuutukset/henkiloston-taydentava-turva/sairauskuluvakuutus>

LähiTapiola: Työeläketurva (Viitattu 11.11.2019)

<https://www.lahitapiola.fi/henkilo/vakuutukset-ja-elake/henkilovakuutukset/tyoelaketurva>

MOT: Kielitoimiston sanakirja

<https://mot-kielikone-fi.libproxy.tuni.fi/mot/uta/netmot.exe>

Nordea: Työeläkevakuutukset (Viitattu 2.12.2019)

<https://www.nordea.fi/yritysasiakkaat/palvelumme/vakuutukset/tyoelakevakuutukset.html>

OP: Yritykset – Huolehdi toimeentulostasi (2.12.2019)

<https://www.op.fi/yritykset/riskienhallinta/yrittaja-ja-henkilosto/ratkaisuehdotukset/yrittajan-suositusratkaisut/huolehdi-toimeentulostasi>

Sosiaali ja terveysministeriö: Hallitus valmistelee pienempien eläkkeiden korottamista – ehdotukset muutoksista lausunnolle. (1.10.2019)

https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/hallitus-valmistelee-pienempien-elakkeiden-korottamista-ehdotukset-muutoksista-lausunnolle

SYT: Valtion eri määritelmät yrittäjästä. (25.12.2018)

<https://syt.fi/kuka-on-yrittaja-tyottomyysturvassa/>

SYT: Yrittäjien työttömyysaste 2017. (20.9.2019)

<https://syt.fi/syt-maksoi-etuuksia-lahes-15-miljoonaa-euroa/>

SYT: Yrittäjien työttömyyskassa 2019. (25.9.2019a)

<https://syt.fi/kahdesta-tulee-yksi-ayt-kassa-sulautuu-syt-kassaan-1-1-2020/>

SYT: Yrittäjien työttömyyskorvauksen määräytyminen. (25.9.2019b)

<https://syt.fi/yrittajan-tyottomyysturva/paivarahan-maarittely-ja-maksaminen/miten-yrittajan-ansiosidonnainen-paivaraha-maaritellaan/>

SYT: Työssäoloehdon kertyminen ja voimassaolo 2019. (2.10.2019c)

<https://syt.fi/yrittajan-tyottomyysturva/kuka-on-oikeutettu-tyottomyysetuuteen/tyossaoloehdon-kertyminen-ja-voimassaolo/>

SYT: Ansiosidonnaisen päivärahan kesto 2019. (2.10.2019d)

<https://syt.fi/yrittajan-tyottomyysturva/kuka-on-oikeutettu-tyottomyysetuuteen/ansiosidonnaisen-paivarahan-kesto/>

Työeläkelakipalvelu: Yritystoiminnan tunnusmerkit. (19.1.2019a)

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=1103&navigation_history=200162_0,200193_0,200194

Työeläkelakipalvelu: Milloin vakuutusmaksun jousto on mahdollinen? (2.4.2019b)

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=300526

Työeläkelakipalvelu: Miten joustetaan? (2.4.2019c)

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=305356

Työeläkelakipalvelu: Eläketurvakeskuksen ja eläkelaitoksen työnjako yrittäjän vakuuttamisvelvollisuuden valvonnassa. (9.10.2019d)

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/folder1.faces?&document_id=302764&navigation_history=200162_0,200208&folder_id=200208

Työeläkelakipalvelu: Suositeltu työtulo: Sähköasennus. (9.10.2019e)

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=311595

Työeläkelakipalvelu: Yrittäjän työeläkevakuutusmaksujen vähentäminen verotuksessa. (17.10.2019f)

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=305369&navigation_history=200941

Työeläke: Työtulo kannattaa mitoittaa oikein. (22.1.2019a)

<https://www.tyoelake.fi/yrittajan-elaketurva/tyotulo-kannattaa-mitoittaa-oikein/>

Työeläke: Indeksit turvaavat eläkkeen määrän. (19.3.2019b)
<https://www.tyoelake.fi/paljonko-saan-elaketta/indeksit-elakkeissa/>

Työeläke: Yrittäjäeläkkeen määrä ja vakuutusmaksut. (19.3.2019c)
<https://www.tyoelake.fi/yrittajan-elaketurva/yrittajaelakkeen-maara-ja-maksut/#title>

Työeläke: Perhe-eläke prosentteina edunjättäjän eläkkeestä. (9.4.2019d)
<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/leskelle-ja-lapsille-perhe-elaketta/>

Työeläke: Työkyvyttömyyseläke työkyvyn heiketessä. (11.4. 2019e)
<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/tyokyvyttomyyselake-tyokyvyn-heiketessa/>

Työeläke: Milloin tarvitsen YEL-eläkevakuutuksen? (10.10.2019f)
<https://www.tyoelake.fi/yrittajan-elaketurva/milloin-tarvitsen-yel-vakuutuksen/#title>

TYJ: Yrittäjien työttömyysvakuutus 2019. (1.10.2019)
https://www.tyj.fi/fin/ansiopaivaraaha/paivarahan_suuruus/

TVK: Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen ehdot. (20.3.2019a)
<https://www.tvk.fi/trhv/vakuutusehdot/#Korvaussumma>

TVK: Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen korvaussummat. (20.3.2019b)
<https://www.tvk.fi/trhv/korvaukset/korvaussummat/>

Tilastokeskus: Konkurssien määrä vuonna 2018. (19.12.2018)
http://www.tilastokeskus.fi/til/konk/2018/12/konk_2018_12_2019-01-16_tie_001_fi.html

Tilastokeskus: Työttömyysaste vuonna 2017. (20.9.2019)
https://www.stat.fi/til/tyti/2017/12/tyti_2017_12_2018-01-25_tie_001_fi.html

Veritas: YEL-etuuksien laskuri. (10.12.2019)
<https://www.veritas.fi/yrittajat/yel-vakuutus/yel-laskuri>

LIITE 1: AINEISTO A - YRITTÄJIEN SOSIAALITURVAKYSELY

Taustakysymykset

1. Minkä ikäinen olette?
 - a. Alle 35 vuotta
 - b. 35-44 vuotta
 - c. 45-54 vuotta
 - d. 55-62 vuotta
 - e. vähintään 63 vuotta
2. Sukupuoli
 - a. Mies
 - b. Nainen
3. Missä asutte?
 - a. Etelä-Karjala
 - b. Etelä Pohjanmaa
 - c. Etelä Savo
 - d. Kainuu
 - e. Kanta-Häme
 - f. Keski-Pohjanmaa
 - g. Keski-Suomi
 - h. Kymenlaakso
 - i. Lappi
 - j. Päijät-Häme
 - k. Pirkanmaa
 - l. Pohjanmaa
 - m. Pohjois-Karjala
 - n. Pohjois-Pohjanmaa
 - o. Pohjois-Savo
 - p. Satakunta
 - q. Uusimaa
 - r. Varsinais-Suomi
4. Koulutustasonne
 - a. Perusasteen tutkinto
 - b. Ylioppilastutkinto
 - c. Ammatillinen tutkinto
 - d. Opistoasteen tutkinto
 - e. Alempi Korkeakoulututkinto (Ammattikorkeatutkinto, kandintutkinto)
 - f. Ylempi korkeakoulututkinto (Maisteri, ylempi ammattikorkeakoulututkinto, lisensiaatti, tohtori)
5. Olen...
 - a. YEL-vakuutettu
 - b. MyEL-vakuutettu
 - c. TyEL-vakuutettu
 - d. vakuutettu muualla lakisääteisellä eläkevakuutuksella

- e. vanhuuseläkeläinen, joka harjoittaa yritystoimintaa ilman YEL-vakuutusta
6. Yrityksen työntekijämäärä, ml. yrittäjä(t)
- a. 1 henkilö (yksinyrittäjä)
 - b. 2-9 henkilöä
 - c. 10-49 henkilöä
 - d. 50 tai yli henkilöä
7. Yrityksen toimiala
- a. Teollisuus
 - b. Rakentaminen
 - c. Kauppa
 - d. Palvelut
 - e. Muu toimiala
8. Yrityksen yhtiömuoto
- a. Osakeyhtiö
 - b. Kommandiittiyhtiö / avoin yhtiö
 - c. Ammatinharjoittaja/toiminimi
 - d. Osuuskunta
9. Kauanko olette viimeksi toiminut yrittäjänä yhtäjaksoisesti?
- a. Korkeintaan viisi vuotta
 - b. yli viisi, mutta korkeintaan kymmenen vuotta
 - c. yli 10, mutta korkeintaan 20 vuotta
 - d. yli 20 vuotta
10. Oletteko yrittäjäuran lisäksi toiminut työntekijänä toisen palveluksessa
- a. En
 - b. Kyllä, korkeintaan viisi vuotta
 - c. Kyllä, yli viisi, mutta korkeintaan kymmenen vuotta
 - d. Kyllä, yli 10, mutta korkeintaan 20 vuotta
 - e. Kyllä, yli 20 vuotta
11. Yrittäjätoimintani on
- a. kokoaikaista (vähintään 35 h /vko)
 - b. Osa-aikaista (vähintään 10h, alle 35 h / vko)
 - c. harrastusluonteista (alle 10h / vko)
12. Yritystoimintani ohella
- a. olen töissä toisen palveluksessa
 - b. opiskelen tutkintoon
 - c. olen työkyvyttömyyseläkkeellä
 - d. olen vanhuuseläkkeellä
 - e. olen perhevapaalla
 - f. olen maatalousyrittäjä
 - g. ei mitään yllä olevista
13. Oletteko saanut nykyisen yritystoimintanne käynnistämiseen starttirahaa?
- a. Kyllä, enintään 6 kuukautta

- b. Kyllä, yli 6, enintään 12 kuukautta
 - c. Kyllä, yli 12, enintään 18 kuukautta
 - d. En
14. Saatteko mielestänne riittävästi tietoa yrittäjän sosiaaliturvasta?
- a. Kyllä
 - b. En
15. Mistä kaipaisitte lisää tietoa?
- a. Lakisäteinen eläkevakuuttaminen
 - b. Sairasajan etuudet
 - c. Vanhempainetuudet
 - d. Tapaturmavakuuttaminen
 - e. Työttömyysturva
 - f. Viimesijainen toimeentuloturva (toimeentulotuki, asumistuet)
 - g. Työkykyä ylläpitävät palvelut
 - h. Työterveyshuolto
 - i. Muut terveyden ylläpitoon liittyvät palvelut
16. Minkälaisena näette yrittäjyytenne tilanteen kolmen vuoden kuluttua? Valitkaa vähintään kolme parhaiten tilannetta kuvaavaa seuraavista:
- a. Jatkan yrittäjänä kuten nyt.
 - b. Jatkan yrittäjänä, mutta toiminta on merkittävästi laajentunut nykyisestä.
 - c. Jatkan yrittäjänä, mutta toiminta on merkittävästi supistunut nykyisestä.
 - d. Olen vanhuuseläkkeellä, en jatka yritystoimintaa.
 - e. Olen vanhuuseläkkeellä, jatkan yritystoimintaa.
 - f. Olen lopettanut yritystoiminnan, teen työtä työsuhteessa.
 - g. Olen lopettanut yritystoiminnan, olen työtön.
 - h. Olen lopettanut yritystoiminnan, olen opiskelija.
 - i. Olen lopettanut yritystoiminnan, olen sairauslomalla
 - j. Olen myynyt yritykseni ja lopettanut toimimisen yrittäjänä.
 - k. Olen myynyt nykyisen yritystoimintani ja aloittanut uuden.
 - l. Olen tauolla yritystoiminnasta.
 - m. Joku muu, mikä? (Avoin kenttä)

YEL

17. YEL-työtulonne suuruus?
- a. YEL-vakuuttamisvelvollisuuden alarajalla (7557,18 /2016)
 - b. Yli alarajan, alle 10 000
 - c. 10 000 – 12 419
 - d. 12 420 – 15 999
 - e. 16 000 – 19 999
 - f. 20 000 – 24 999
 - g. 25 000 – 29 999
 - h. 30 000 –
 - i. En ole YEL-vakuuttamisvelvollinen
18. Vastaako YEL-työtulonne työpanoksenne todellista arvoa yrittäjäneläkelain edellyttämällä tavalla? *Yrittäjän eläkelain mukaan työtulo on se palkka, joka

kohtuudella olisi maksettava, jos yrittäjän yritystoimintaa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö. Jos yrittäjällä on useita yritystoimintoja, hänen työtulonsa lasketaan näihin yritystoimintoihin yhteensä käytetyn työpanoksenperusteella.

- a. Kyllä.
- b. Ei, YEL-työtuloni on suurempi kuin työpanokseni.
- c. Ei, YEL-työtuloni on pienempi kuin työpanokseni.

19. Oletteko oman näkemyksenne mukaan määrittänyt YEL työtulonne...

- a. Vastaamaan yritystoiminnasta saamianne todellisia tuloja?
- b. todellisia tulojanne suuremmaksi?
- c. todellisia tulojanne pienemmäksi

20. Miksi olette määrittänyt YEL-työtulonne todellisia tuloja suuremmaksi? Valitse enintään 3 sopivinta vastausvaihtoehtoa.

- a. Haluan varmistaa riittävän eläketurvan.
- b. Haluan varmistaa riittävän muun sosiaaliturvan.
- c. Todelliset tuloni ovat pienentyneet YEL-työtulon määrätyshetkestä.
- d. Todelliset tuloni ovat alle pakollisen YEL-vakuuttamisen edellytyksenä olevan vuosittain vahvistetun työtulon (7 557, 18 /2016)
- e. Muu syy, mikä (Avoin kenttä)
- f. En osaa sanoa.

21. Miksi olette määrittänyt YEL-työtulonne todellisia tuloja pienemmäksi? Valitse enintään 3 sopivaa vastausvaihtoehtoa.

- a. Vakuutusmaksu olisi liian suuri todellisilla tuloillani.
- b. Minulla on yksityinen eläkevakuutus.
- c. Olen arvioinut yritystoiminnan tuloni vakuutusta ottaessani väärin.
- d. Todelliset tuloni ovat kasvaneet YEL-työtulon määrätyshetkestä.
- e. En usko saavani eläkemaksuja vastaavaa eläkettä.
- f. olen jo kerryttänyt riittävän eläketurvan aiemmalla työhistoriallani.
- g. Haluan panostaa yritystoiminnan kasvattamiseen.
- h. Pyrin varmistamaan riittävän sosiaaliturvan muilla keinoilla.
- i. Muu syy, mikä? (avoin kenttä)
- j. En osaa sanoa.

22. Tiesittekö, että YEL-työtulon taso vaikuttaa...

- a. Vanhuuseläkkeeseen
- b. Työkyvyttömyyseläkkeeseen
- c. Perhe-eläkkeeseen
- d. Työkyvyttömyyskassan liittymiseen ja ansiopäivärahan tasoon
- e. Sairauspäivärahaan
- f. Vanhempainetuuksiin
- g. Lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen

Edunvalvonta

Alle 10 000:n YEL-työtulolla yrittäjä ei saavuta käytännössä minkäänlaista ansiosidonnaista sosiaaliturvaa, vaan etuudet jäävät perusturvaetuuksien tasolle.

Suomen Yrittäjät on esittänyt YEL-vakuuttamisvelvollisuuden alarajan nostamista työttömyyspäivärahan saamisen alarajalle (12 420/2016). Uusi alaraja tarkoittaisi käytännössä sitä, että YEL-vakuutetut saisivat jatkossa vakuutusmaksuilleen paremmin vastinetta.

23. Pidän esitystä hyvänä.

- a. Kyllä
- b. Ei

24. Kommentit ehdotuksesta (avoin kenttä)

25. Kommentit yrittäjän eläkevakuuttamisesta (avoin kenttä)

Sairastaminen

26. Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana ollut poissa yritystoiminnastanne terveydellisistä syistä?

- a. En ollenkaan.
- b. 1-3 päivää
- c. 4-6 päivää
- d. 7-10 päivää
- e. yli 10 päivää

27. Oletteko hakenut edellisen työkyvyttömyyden ajalta sairauspäivärahaa?

- a. Kyllä
- b. En

28. Miksi ette ole hakenut edellisen työkyvyttömyyden ajalta sairauspäivärahaa? Valitse enintään 3 sopivinta vastausvaihtoehtoa.

- a. En uskonut saavani päivärahaa.
- b. Työkyvyttömyys oli kestoaltaan alle neljä päivää.
- c. Sairauspäivärahan määrä on niin pieni, etten viitsinyt nähdä vaivaa.
- d. En tiennyt mahdollisuudesta saada päivärahaa.
- e. Sairauspäivärahan hakeminen on liian hankalaa.
- f. Muu syy, mikä? (avoin kenttä)
- g. En osaa sanoa.

29. Kuinka usein olette viimeisen 12 kuukauden aikana harjoittanut yritystoimintaanne sairaana? Sairaudella tässä tarkoitetaan lyhyttä, max 3 kk kestävää työkyvyttömyyttä.

- a. En ollenkaan.
- b. 1-3 päivää
- c. 4-6 päivää
- d. 7-10 päivää
- e. yli 10 päivää

30. Onko lähipiirissänne henkilö, joka voi sijaistaa teitä yritystoiminnassanne erilaisten poissaolojen aikana?

- a. Kyllä
- b. Ei

31. Tarkentakaa tietoa sijaisestanne/sijaisistanne.
- Vain yksi sijainen
 - Useita sijaisia
 - Sijainen pystyy tulemaan lyhyellä varoitusaajalla (esim. sairauspoissaolot).
 - Sijainen voi sijaistaa ainoastaan lyhyitä poissaoloja (lähinnä vapaapäivät / lyhyet sairauspoissaolot)
 - Sijainen voi sijaistaa pitkiäkin poissaoloja (esim. perhevapaat).
 - Sijainen on perheenjäsen (puoliso, lapsi, vanhempi)
 - Sijainen on muu sukulainen kuin perheenjäsen.
 - Sijainen on myös yrittäjä.
 - Sijainen on entinen yrittäjä.
 - Sijainen on eläkeläinen.
 - Sijainen on yhteistyökumppanini.
 - Sijainen on yritykseni työntekijä.
32. Oletteko ottanut itsellenne yrittäjänä tapaturma- ja ammattitautilain mukaisen yrittäjän tapaturmavakuutuksen työtapaturman tai ammattitaudin varalle?
- Kyllä
 - En
33. Miksi ette ole ottanut itsellenne edellä mainittua vakuutusta?
- Vakuutus on liian kallis.
 - Olen hoitanut vakuutusturvani yksityisin tapaturmavakuutuksin.
 - En ole ollut tietoinen vakuutusmahdollisuudesta.
 - Työtapaturman tai ammattitaudin riski on työssäni pieni.
 - Muu syy, mikä? (Avoin kommenttikenttä)
34. Oletteko järjestänyt itsellenne yrittäjän työterveyshuollon? Yrittäjä voi järjestää itselleen työterveyshuollon vapaaehtoisesti esimerkiksi paikallisesta terveyskeskuksesta tai yksityiseltä työterveyshuoltoa tarjoavalta palveluntuottajalta, esimerkiksi lääkärikeskuksesta. Kela korvaa yrittäjälle työterveyshuollon järjestämisestä aiheutuneet tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset sairausvakuutuslain perusteella.
- Kyllä, sekä ennaltaehkäisevän että sairaanhoito
 - Kyllä, mutta vain ennaltaehkäisevä
 - En
35. Onko teillä yksityinen sairaskuluvakuutus?
- Kyllä
 - Ei
36. Onko teillä yksityinen henkivakuutus?
- Kyllä
 - Ei

Edunvalvonta

Yrittäjän omavastuu aika Kelan sairauspäivärahassa on sairastumispäivä ja sitä seuraavat kolme arkipäivää. SY on esittänyt, että yrittäjän omavastuu aika pitäisi lyhentää sairastumispäiväksi.

Mikäli muutos rahoitettaisiin yrittäjiltä kerättävällä maksulla, tarkoittaisi tämä keskimääräiselle YEL-työtulolle n. 20 euron rahoitusosuutta vuodessa.

37. Pidän esitystä yrittäjän sairauspäivärahan omavastuuajan lyhentämisestä hyvänä.
- a. Kyllä
 - b. Ei
38. Mikäli muutokselle ei löydy muuta rahoitusta, voidaan mielestäni rahoittaa yrittäjiltä kerättävällä päivärahamaksun lisäosalla.
- a. Kyllä
 - b. Ei
39. Kommentit esityksestä (avoin kommenttikenttä)
40. Avoin sana yrittäjän sairausajan etuuksista ja palveluista

Perhevapaat

41. Onko teillä alle 10-vuotiaita lapsia?
- a. Kyllä
 - b. Ei
42. Kuinka usein olette viimeisen 12 kuukauden aikana ollut poissa yritystoiminnastanne alle 10-vuotiaan lapsenne sairauden vuoksi?
- a. En ollenkaan.
 - b. 1-3 päivää
 - c. 4-6 päivää
 - d. 7-10 päivää
 - e. yli 10 päivää
43. Pidätkö lapsenne syntymän/adoption yhteydessä/perusteella perhevapaata?
- a. Kyllä
 - b. En
44. Mitä tapahtui yritystoiminnallenne ollessanne perhevapaalla? Valitse enintään 3 sopivinta vastausvaihtoehtoa.
- a. Se oli pitkään kokonaan keskeytyneenä.
 - b. Sitä hoiti ulkopuolinen sijainen.
 - c. Sitä hoiti yrityksen toinen omistaja tai työntekijä.
 - d. Hoidin itse toimintaa osa-aikaisesti perhevapaan rinnalla.
 - e. Hoidin itse toimintaa, mutta vain sunnuntaisin.
 - f. Perhevapaani oli kestoaltaan niin lyhyt, ettei sillä ollut vaikutusta yritystoimintaan.
45. Millainen vaikutus perhevapaallanne oli yritystoimintaan?
- a. Se vaikutti toimintaan negatiivisesti. Miten? (Avoin kommenttikenttä)
 - b. Se vaikutti toimintaan positiivisesti. Miten (Avoin kommenttikenttä)
 - c. Sillä ei ollut vaikutusta
46. Suunnitteletteko hankivanne lapsia lähimmän viiden vuoden sisällä?

- a. Kyllä
 - b. En
47. Aiotteko pitää lapsenne syntymän/adoption yhteydessä perhevapaata?
- a. Kyllä
 - b. En
48. Mitä arvelette tapahtuvan yritystoiminnallenne ollessanne perhevapaalla? Valitse enintään 3 sopivinta vastausvaihtoehtoa.
- a. Keskeytän sen pidemmäksi aikaa.
 - b. Sitä hoitaa ulkopuolinen sijainen.
 - c. Sitä hoitaa yrityksenne toinen omistaja tai työntekijä.
 - d. Hoidan itse toimintaa osa-aikaisesti perhevapaan rinnalla.
 - e. Hoidan itse toimintaa, mutta vain sunnuntaisin
 - f. Perhevapaani tulee olemaan kestoaltaan niin lyhyt, etten usko sillä olevan vaikutusta yritystoimintaani.
49. Avoin sana perhe-etuuksista (avoin kommenttikenttä)

Työttömyysturva

50. Oletteko vakuuttanut itsenne työttömyyden varalta yrittäjänä eli oletteko yrittäjien työttömyyskassan jäsen (SYT-kassa, AYT-kassa)
- a. Kyllä
 - b. En
51. Mille tasolle olette määrittänyt vuosityötulonne yrittäjien työttömyyskassalle?
- a. Alle 12420
 - b. Vähimmäistason 12420 ja YEL-vakuutuksen työtuloni välille
 - c. YEL-työtuloni tasolle
52. Miksi ette?
- a. Jäsenmaksut ovat liian korkeat.
 - b. En usko jääväni työttömäksi
 - c. Jos jäisin työttömäksi, saisin töitä / perustaisin uuden yrityksen
 - d. Olen turvannut elämiseni mahdollisen työttömyyden aikana muulla tavoin.
 - e. YEL-työtuloni on alle työttömyyskassan jäsenyyden alarajan.
 - f. Minulle riittää Kelan etuudet (peruspäiväraha/työmarkkinatuki).
 - g. Muu syy, mikä? (Avoin kommenttikenttä)
53. Onko yrityksessänne tällä hetkellä palkattua henkilöstöä (ml. osa-aikaiset ja määräaikaiset työntekijät) yrittäjän/yrittäjien (YEL-vakuutettujen henkilöiden) lisäksi?
- a. Kyllä
 - b. Ei
54. Onko palkatun henkilöstön joukossa perheenjäseniänne (=puolisko/lapsi/lapsenlapsi/vanhempi/isovanhempi)?
- a. Kyllä
 - b. Ei

55. Asuuko yrityksen henkilöstöön kuuluvista em. perheenjäsenistä joku kanssanne samassa taloudessa?
- a. kyllä, yksi
 - b. Kyllä, kaksi
 - c. kyllä, useampi kuin kaksi
 - d. Ei
56. Tiesittekö, että perheenjäsenen omistuksessa olevassa yrityksessä työskenteleviä, samassa taloudessa asuvia henkilöitä kohdellaan työttömyysturvassa yrittäjinä? Työttömyysturvassa perheenjäseniä ovat yrittäjän puoliso (myös avopuoliso), lapset ja lastenlapset sekä omat vanhemmat ja isovanhemmat.
- a. Kyllä
 - b. En
57. Oletteko viimeksi kuluneen kolmen vuoden aikana ollut työttömänä työnhakijana?
- a. Kyllä, saaden ansiopäivärahaa palkansaajakassasta
 - b. Kyllä, saaden ansiopäivärahaa yrittäjäkassasta
 - c. Kyllä, saaden peruspäivärahaa/työmarkkinatukea Kelasta
 - d. kyllä, mutta en ole saanut työttömyysetuuksia
 - e. En
58. Avoin sana työttömyysajan etuuksista (Avoin kommenttikenttä)

LIITE 2: AINEISTO B - KYSELY YRITTÄJIEN ELÄKEJÄRJESTELMÄSTÄ

1. Minkä ikäinen olette?
 - a. alle 35 vuotta
 - b. 35-44 vuotta
 - c. 45-54 vuotta
 - d. 55-62 vuotta
 - e. vähintään 63 vuotta
2. Sukupuoli
 - a. Mies
 - b. Nainen
3. Olen...
 - a. YEL-vakuutettu
 - b. MyEL-vakuutettu
 - c. TyEL-vakuutettu
 - d. Vakuutettu muulla lakisääteisellä eläkevakuutuksella
4. Yrityksen työntekijämäärä, ml. yrittäjä(t)
 - a. 1 henkilö (yksinyrittäjä)
 - b. 2-9 henkilöä
 - c. 10-49 henkilöä
 - d. 50 tai yli henkilöä
5. Yrityksen toimiala?
 - a. Teollisuus
 - b. Rakentaminen
 - c. Kauppa
 - d. Palvelut
 - e. Muu toimiala
6. Yrityksenne yhtiömuoto?
 - a. Osakeyhtiö
 - b. Kommandiittiyhtiö / avoin yhtiö
 - c. ammatinharjoittaja/toiminimi
 - d. Osuuskunta
7. Oletteko yrittäjäuran lisäksi toiminut työntekijänä toisen palveluksessa?
 - a. En
 - b. Kyllä, korkeintaan viisi vuotta
 - c. Kyllä, yli viisi, mutta korkeintaan kymmenen vuotta
 - d. Kyllä, yli 10, mutta korkeintaan 20 vuotta
 - e. Kyllä, yli 20 vuotta
8. Yrittäjätoimintani on siihen keskimäärin käyttämäni ajan osalta...
 - a. kokoaikaista (vähintään 35h / vk)

- b. Osa-aikaista (vähintään 10 h, alle 35 h / vk)
 - c. harrastusluonteista (alle 10h / vk)
9. Mistä eläkeyhtiöstä olet eläkevakuutuksesi ottanut
- a. Elo
 - b. Etera
 - c. Ilmarinen
 - d. Varma
 - e. Veritas
 - f. Muu, mikä?
10. Kauanko olette toiminut yrittäjänä yhtäjaksoisesti viimeksi
- a. Korkeintaan viisi vuotta
 - b. yli viisi, mutta korkeintaan kymmenen vuotta
 - c. yli 10, mutta korkeintaan 20 vuotta
 - d. yli 20 vuotta
11. Saatteko tällä hetkellä YEL-vakuutusmaksuistanne aloittavan yrittäjän alennusta (22 % alennusta yritystoiminnan ensimmäisen 48 kuukauden ajan)?
- a. Kyllä
 - b. En
12. YEL-työtulonne suuruus?
- a. YEL-vakuutusvelvollisuuden alarajalla (7645,25 / 2017)
 - b. yli alarajan, alle 10 000
 - c. 10000 – 12 564
 - d. 12 565 – 15 999
 - e. 16 000 – 20 499
 - f. 20 500 – 24 999
 - g. 25 000 – 29 499
 - h. 29 500 – 33 999
 - i. 34 000 –
13. Yrittäjän eläkelain mukaan työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos yrittäjän yritystoimintaa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä. Jos yrittäjällä on useita yritystoimintoja, hänen työtulonsa lasketaan näihin yritystoimintoihin yhteensä käytetyn työpanoksen perusteella. Vastaako YEL-työtulonne em. tavalla todellista työpanostanne?
- a. kyllä
 - b. Ei, YEL-työtuloni on suurempi kuin työpanokseni
 - c. YEL-työtuloni on suurempi kuin työpanokseni
14. Oletteko oman näkemyksenne mukaan määrittänyt YEL-työtulonne...
- a. En
 - b. Kyllä, ylöspäin
 - c. kyllä, alaspäin
15. Voit hyvinä vuosina kerryttää itsellesi parempaa eläkettä maksamalla lisää YEL-maksua tai huonompina vuosina tilapäisesti alentaa maksua. Tätä kutsutaan YEL-

maksujoustoksi. YEL-maksujousto laskee tai nostaa tilapäisesti maksua yhden kalenterivuoden kerrallaan. Oletko käyttänyt YEL:n maksujoustoa?

- a. En
- b. Kyllä, ylöspäin
- c. kyllä, alaspäin

16. Koska viimeksi olette muuttaneet YEL-työtuloanne alaspäin?

- a. Alle kaksi vuotta sitten
- b. 2 – 4 vuotta sitten
- c. 4 – 6 vuotta sitten
- d. 6 – 8 vuotta sitten
- e. yli 8 vuotta sitten
- f. en koskaan

17. Koska viimeksi olette muuttaneet YEL-työtuloanne ylöspäin?

- a. Alle kaksi vuotta sitten
- b. 2 – 4 vuotta sitten
- c. 4 – 6 vuotta sitten
- d. 6 – 8 vuotta sitten
- e. yli 8 vuotta sitten
- f. en koskaan

18. Liittyikö viimeisin YEL-työtulon tarkastaminen ylöspäin tilanteeseen, jossa olitte jäämässä vanhempainrahalle?

- a. Kyllä
- b. En

19. oletteko joskus tarkastanut YEL-työtuloa ylöspäin saadaksenne korkeamman vanhempainpäivärahan

- a. kyllä
- b. en

20. VÄITE 1 Alle neljä kuukautta kestävä yritystoiminta pitäisi saada vakuuttaa YEL:ssä vapaaehtoisesti.

- a. Täysin samaa mieltä
- b. Osittain eri mieltä
- c. Ei samaa eikä eri mieltä
- d. osittain samaa mieltä
- e. Täysin samaa mieltä

21. VÄITE 2 Edellytys toiminnan neljän kuukauden kestosta tulee poistaa kokonaan ja vakuuttamisen tulisi olla pakollista heti ensimmäisestä päivästä lukien.

- a. Täysin samaa mieltä
- b. Osittain eri mieltä
- c. Ei samaa eikä eri mieltä
- d. osittain samaa mieltä
- e. Täysin samaa mieltä

22. VÄITE 3 Pakollisen vakuuttamisen työpanoksen arvoa koskeva alaraja tulee poistaa kokonaan ja myös vähäinen toiminta saattaa pakollisen vakuutuksen piiriin.

- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
23. VÄITE 4 Nykyinen YEL-järjestelmä aiheuttaa kilpailun vääristymiä, koska pienimuotoista yritystoimintaa harjoittavien ei ole pakko ottaa vakuutusta.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
24. VÄITE 5 Nykyinen järjestelmä aiheuttaa kilpailun vääristymiä, koska yrittäjällä on käytännössä mahdollisuus valita haluamansa vakuutustaso.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
25. VÄITE 6 YEL-vakuutuksen tulee perustua laskennallisen työtulon sijaan yrittäjän todellisiin yritystoiminnan ansiotuloihin.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
26. VÄITE 7 Vaikka YEL-perustuisi laskennallisen YEL-työtulon sijaan yrittäjän todellisiin tuloihin, tulisi jatkossakin pienimuotoisen toiminnan vakuuttaminen olla vapaaehtoista.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
27. VÄITE 8 Suomen Yrittäjien ehdotus on hyvä ja perusteltu.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
28. VÄITE 9 Aloittavan yrittäjän eläkevakuutuksen alennus on tärkeä kannustin yritystoiminnan aloittamiseen.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä

- c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
29. VÄITE 10 Yrittäjän eläkevakuutusmaksu on kohtuuton suhteessa työntekijän itse maksamaan osuuteen TyEL-vakuutuksesta.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
30. VÄITE 11 Yrittäjän eläkevakuutusmaksu on kohtuuton suhteessa työntekijästä kokonaisuutena maksettavaan TyEL-maksuun.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
31. VÄITE 12 Yrittäjän eläkevakuutusmaksu on kohtuuton suhteessa sillä saataviin eläke-etuuksiin.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä
32. VÄITE 13 Valtion osuutta yrittäjien eläkkeistä tulee kasvattaa ja yrittäjän omaa maksuosuutta pienentää.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
33. VÄITE 14 Jos sijoittaisin YEL-järjestelmään laittamani rahat itse, olisi minulla parempi vanhuuden turva.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
34. VÄITE 15 Jos sijoittaisin YEL-järjestelmään laittamani rahat itse, olisi minulla parempi työuran aikainen turva esim. perheenlisäys- ja työkyvyttömyystilanteissa.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä

- e. Täysin samaa mieltä.
35. VÄITE 16 Työtulon yläraja on liian matala.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
36. VÄITE 17 Yrittäjän muu sosiaaliturva tulee erottaa yrittäjän eläkejärjestelmästä, jotta yrittäjä voisi valita eritasoisen eläketurvan, kun muun sosiaaliturvan.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
37. VÄITE 18 Pakollinen YEL-järjestelmä tulee lopettaa, vaikka se tarkoittaisi yrittäjille kansaneläkejärjestelmän osalta velvollisuutta osallistua rahoittamiseen nykyistä suuremmalta osin.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
38. VÄITE 19 Pakollinen YEL-järjestelmä tulee lopettaa. Yrittäjän maksuvelvollisuutta kansaneläkejärjestelmässä ei saa lisätä.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
39. VÄITE 20 En tule saamaan eläkevakuutusmaksujani vastaavaa eläkettä.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
40. VÄITE 21 Eläkejärjestelmä tulee muuttumaan merkittävästi ennen eläkkeelle jäämistäni.
- a. Täysin samaa mieltä
 - b. Osittain eri mieltä
 - c. Ei samaa eikä eri mieltä
 - d. osittain samaa mieltä
 - e. Täysin samaa mieltä.
41. VÄITE 22 Luotan nykyiseen YEL-järjestelmään.

- a. Täysin samaa mieltä
- b. Osittain eri mieltä
- c. Ei samaa eikä eri mieltä
- d. osittain samaa mieltä
- e. Täysin samaa mieltä.

42. VÄITE 23 Nykyinen YEL-järjestelmä toimii kohdallani pääosin hyvin.

- a. Täysin samaa mieltä
- b. Osittain eri mieltä
- c. Ei samaa eikä eri mieltä
- d. osittain samaa mieltä
- e. Täysin samaa mieltä.

43. Olen varautunut vanhuuseläkkeelle jäämiseen YEL-vakuutuksen lisäksi...

- a. Pitämällä yritykseni myyntikuntoisena
- b. vapaaehtoisella lisäeläkkeellä
- c. Sijoitustoiminnalla
- d. Säästämällä rahaa
- e. Jollain muulla tavalla, millä? (avoin kommenttikenttä)
- f. En ole varautunut vanhuuseläkkeelle jäämiseen muuten kuin YEL-vakuutuksella

44. Kommentti yrittäjän eläkejärjestelmän uudistamisesta (Avoin kommenttikenttä)

LIITE 3: AINEISTON ENSIMMÄINEN LUOKITTELU

1. Yrittäjällä pitäisi olla enemmän vastuuta omasta eläketurvasta/varautumisesta
a. YEL pitäisi olla vapaaehtoinen
b. Enemmän valinnanvapautta
2. Tietyissä tilanteissa yrittäjien tulisi saada helpotusta maksuihin
3. YEL maksujen tulisi määräytyä eri lailla
a. Todellisten tulojen mukaan
b. Kaikkien tulojen pitäisi kerryttää eläkettä
4. Maksu ja etuus eivät ole linjassa (kallis)
a. Rahoille ei saa vastinetta
b. Muiden etuuksien taso heikko
5. Itse säästämällä/sijoittamalla/vakuuttamalla parempi turva
a. YEL:n lisäksi keksittävä muitakin keinoja
b. Vapaaehtoisilla vakuutuksilla parempi turva
6. En luota eläkejärjestelmään tai saavani eläkettä, kun eläkeikä koittaa
a. En luota eläkejärjestelmään
b. En usko pääseväni eläkkeelle
7. YEL on tärkeä järjestelmä yrittäjälle haasteista huolimatta
8. YEL-maksujen tulisi olla joustavampia
9. Uudistukset ovat olleet huonoja
10. Eläkejärjestelmä ei ole tasavertainen eri toimijoiden kesken
a. Yhtiömuodon vaikutus
b. Eläkelain vaikutus (YEL, TyEL ja MyEL)
11. Perillisille tulisi jäädä jotain, mikäli vakuutettu kuolee aikaisin
12. YEL on sekava järjestelmä/ Yrittäjien pitäisi saada lisää tietoa sosiaaliturvasta
13. Yrittäjillä pieni toimeentulo: Ei varaa maksaa YEL-maksuja kaikilla
a. Liian kallis pienyrittäjälle
14. Yksityiset eläkelaitokset eivät ole hyvä tapa järjestää yrittäjien eläketurvaa